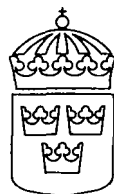

Regeringens proposition

1992/93:109

om ändring i rättshjälpslagen m.m.

Prop.
1992/93:109

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 29 oktober 1992.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Gun Hellsvik

Propositionens huvudsakliga innehåll

För innevarande budgetår har det beslutats besparingar för staten med 40 miljoner kronor på rättshjälpsanslaget. Propositionen innehåller förutom förslag till lagändringar i bl.a. rättshjälpslagen också en redovisning av andra åtgärder som bör genomföras för att uppnå besparingarna. I propositionen redovisas också några områden där det kan finnas utrymme för ytterligare lagändringar i besparingssyfte men där beredningsunderlaget för närvarande är ofullständigt.

De avgifter som de rättssökande skall betala höjs genomgående. Den som beviljas allmän rättshjälp skall i princip alltid betala en fast inkomstrelaterad avgift, grundavgift. Grundavgiften ersätter det nuvarande maximibeloppet för rättshjälpsavgiften. Därutöver skall den som har en beräknad årsinkomst som överstiger 32 200 kronor (för år 1992) betala tilläggsavgift. Tilläggsavgiften skall vara både inkomst- och kostnadsrelaterad och den skall beräknas på i princip samtliga kostnader i ärendet.

Återbetalningsskyldigheten för tilltalade i brottmål utvidgas.

I fråga om timkostnadsnormen, dvs. den norm som ligger till grund för beräkning av biträdesersättningar på rättshjälpsområdet, liksom i fråga om rättshjälpsstaxorna, aviseras ett antal ändringar som inte kräver lagändring.

I organisatoriskt hänseende diskuteras om Rättshjälpsmyndigheten bör ta över Domstolsverkets uppgifter på rättshjälpsområdet. Någon slutlig ställning i frågan tas emellertid inte. Däremot föreslås ett antal lagtekniska ändringar för att ge regeringen större utrymme att bestämma vilken myndighet som skall anförtros uppgifterna i framtiden.

Lagförslagen föranleder förutom ändringar i rättshjälpslagen och rätte-

gångsbalken också en ändring i 23 § lagen om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Prop. 1992/93:109

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 mars 1993.

1 Förslag till Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs att 6, 9 a, 11, 12, 14–15, 17, 18, 18 a, 22, 27, 28, 30, 31, 31 b, 32, 34, 40, 47, 49 a och 49 b §§ samt rubrikerna närmast före 11 och 27 §§ rättshjälpslagen (1972:429)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §²

Allmän rättshjälp beviljas fysisk person i rättslig angelägenhet, om han behöver sådant bistånd och hans beräknade årsinkomst ej överstiger ett belopp som motsvarar sju gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde året innan rättshjälp begärs.

Bidrar den rättssökande till underhållet av make, tidigare make, sambo eller eget barn, ökas beloppet enligt första stycket för var och en till vilkens underhåll han på detta sätt bidrar med ett belopp som motsvarar hälften av det basbelopp som anges i första stycket. Med eget barn jämställs härvid annans barn som den rättssökande är underhållsskyldig mot enligt 7 kap. 5 § föräldrabalken.

Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligt ökad på grund av förögenhetsinnehav eller annan särskild omständighet eller väsentligt nedsatt på grund av skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att skäligt belopp läggs till eller dras från.

Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande*, domstolsverket meddelar närmare föreskrifter för beräkning av den rättssökandes ekonomiska förhållanden.

Regeringen eller *den myndighet som regeringen bestämmer* meddelar närmare föreskrifter för beräkning av den rättssökandes ekonomiska förhållanden.

9 a §³

Den som har beviljats allmän rättshjälp är i målet eller ärendet befriad från expeditionsavgifter enligt förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna och för avgifter enligt *expeditionskungörelsens* (1964:618) *avgiftslista*, *avdelning I* samt *avdelning II* under rubriken *Utsökning m.m.*

Den som har beviljats allmän rättshjälp är i målet eller ärendet befriad från expeditionsavgifter enligt förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna och för avgifter enligt *15 § 1–3 avgiftsförordningen* (1992:191).

Avgiftsfriheten gäller endast i den mån den begärda handlingen är erforderlig för den rättssökande. Avgiftsfriheten gäller inte i fråga om handling som utfärdas endast på särskild begäran, om inte handlingen begärs innan avgörandet i huvudsaken har vunnit laga kraft.

Den som beviljats allmän rättshjälp i angelägenhet som lett till verkställbart avgörande, ansvarar inte för grundavgift och försäljningsavgift i utställningsmål. Detsamma gäller den som har beviljats allmän rättshjälp i ett mål om verkställighet.

Kostnader för kungörelse i mål eller ärende vid allmän domstol, bostads-

¹ Lagen omtryckt 1983:487.

² Senaste lydelse 1988:213.

³ Senaste lydelse 1991:1732.

domstolen eller arbetsdomstolen skall, såvitt de belastar den som beviljats allmän rättshjälp, utgå av allmänna medel.

Rättshjälpssavgift och tilläggsavgift**Rättshjälpssavgift; grundavgift och tilläggsavgift**11 §⁴

Den rättssökande skall bidra till de kostnader för allmän rättshjälp som avses i 9 och 10 §§ genom att betala rättshjälpssavgift och tilläggsavgift enligt vad som sägs i 12–15 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer grundbelopp för rättshjälpssavgiften och meddelar närmare föreskrifter för beräkning av det belopp var till rättshjälpssavgiften högst kan uppgå (*maximibeloppet*).

Den rättssökande skall bidra till de kostnader för allmän rättshjälp som avses i 9 och 10 §§ genom att betala rättshjälpssavgift (*grundavgift och tilläggsavgift*) enligt vad som sägs i 12–15 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer grundbelopp för *beräkning av grundavgiften* och meddelar närmare föreskrifter för beräkning av *grundavgift och tilläggsavgift*.

12 §⁵

Överstiger *ej* den rättssökandes beräknade årsinkomst ett belopp som motsvarar *två gånger* det basbelopp som anges i 6 § första stycket, utgör *maximibeloppet* för *rättshjälpssavgiften* grundbeloppet. *Maximibeloppet* får sättas ned om det finns särskilda skäl.

Är inkomsten högre än *som anges i första stycket*, utgör *maximibeloppet* för *rättshjälpssavgiften* grundbeloppet ökat med

två procent av den del av inkomsten som överstiger två men *ej* tre gånger basbeloppet,

fyra procent av den del av inkomsten som överstiger tre men *ej* fyra gånger basbeloppet,

sex procent av den del av inkomsten som överstiger fyra men *ej* fem gånger basbeloppet,

åtta procent av den del av inkomsten som överstiger fem men *ej* sex gånger basbeloppet,

tolv procent av den del av inkomsten som överstiger sex gånger basbeloppet.

Vid tillämpning av *andra stycket iakttas att* inkomsten avrundas till närmast lägre tusental kronor och *maximibeloppet* för *rättshjälpssavgiften* till närmast lägre tiotal kronor.

Överstiger *inte* den rättssökandes beräknade årsinkomst ett belopp som motsvarar *en och en halv gång* det basbelopp som anges i 6 § första stycket, utgör *grundavgiften hälften* av grundbeloppet. *Om inkomsten överstiger ett och ett halvt men inte två basbelopp*, utgör *grundavgiften grundbeloppet*.

Är inkomsten högre än *två basbelopp*, utgör *grundavgiften* grundbeloppet ökat med

Vid tillämpning av *första och andra styckena* skall inkomsten avrundas till närmast lägre tusental kronor och *grundavgiften* till närmast lägre tiotal kronor.

14 §

Söker dödsbo rättshjälp, *utgör*

Söker dödsbo rättshjälp, *bestäms*

⁴ Senaste lydelse 1988:213.

⁵ Senaste lydelse 1988:213.

maximibeloppet ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp.

grundavgiften till ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp.

14 a §⁶

Om den ersättning som skall tillerkännas biträde för arbete enligt 22 § överstiger ett belopp som motsvarar en femtedel av det basbelopp som anges i 6 § första stycket eller rättshjälpsavgiften, om denna är högre än det beloppet, skall den rättssökande utöver rättshjälpsavgiften betala en tilläggsavgift om tio procent av den överskjutande delen av ersättningen, dock högst ett belopp som motsvarar det dubbla maximibeloppet. Det belopp som skall betalas avrundas till närmast lägre tiotal kronor.

Den rättssökande skall betala tilläggsavgift om årsinkomsten överstiger ett belopp som motsvarar det basbelopp som anges i 6 § första stycket och om kostnaderna för rättshjälpen överstiger ett belopp som motsvarar en tiondel av basbeloppet. Högsta beloppet för tilläggsavgiften är dock tre gånger grundavgiften. Avgiften skall bestämmas till en procentuell andel av de kostnader som avses i 9 § andra stycket, till den del dessa överstiger en tiondel av basbeloppet.

*Tilläggsavgiften är
tio procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger ett men inte tre basbelopp,*

tjugo procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger tre men inte fem basbelopp,

trettio procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger fem basbelopp.

Vid beräkning av inkomstgränserna tillämpas bestämmelserna i 13 §. För dödsbon bestäms tilläggsavgiften enligt de grunder som anges i 14 §. Inkomsten skall avrundas till närmast lägre tusental kronor och tilläggsavgiften till närmast lägre tiotal kronor.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att tilläggsavgift inte skall tas ut i vissa slags ärenden.

14 b §

Om det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala tilläggsavgiften eller någon del av den, får han helt eller delvis befrias från denna.

Om det framkommer att den rättssökande inte längre saknar möjlighet att betala den tilläggsavgift

Om det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala grundavgift eller tilläggsavgift, får han helt eller delvis befrias från avgift.

Om det framkommer att den rättssökande inte längre saknar möjlighet att betala den avgift som han

⁶Senaste lydelse 1988:213.

som han befriats från, skall beslutet omprövas.

befriats från, skall beslutet omprövas.

15 §⁷

I samband med att allmän rättshjälp beviljas, *fastställs det för sökanden gällande maximibeloppet och det belopp varitill tilläggsavgiften högst kan uppgå.*

Utgår inkomst eller sådant förhållande som avses i 13 eller 14 § väsentlig förändring innan rättshjälpsärendet avslutats, skall *maximibeloppet* jämkas efter vad som är skäligt, dock ej under vad som redan betalats i *rättshjälpsavgift*. Jämkning skall också ske, om väsentlig felbedömning gjorts, när *maximibeloppet* tidigare bestämdes, eller om oriktiga uppgifter legat till grund för beslutet.

Fråga om jämkning *upptages* endast om särskild anledning därtill framkommit.

När *maximibeloppet* jämkas, skall även *det belopp varitill tilläggsavgiften högst kan uppgå* jämkas i motsvarande mån.

I samband med att allmän rättshjälp beviljas *bestäms grundavgiften och den procentsats efter vilken sökanden skall betala tilläggsavgift samt högsta beloppet för tilläggsavgiften.*

Om inkomst eller sådant förhållande som avses i 13 eller 14 § *förändras väsentligt* innan rättshjälpsärendet avslutats, skall *grundavgiften* jämkas efter vad som är skäligt, dock ej under vad som redan betalats. Jämkning skall också ske, om väsentlig felbedömning gjorts, när *grundavgiften* tidigare bestämdes, eller om oriktiga uppgifter legat till grund för beslutet.

Fråga om jämkning *tas upp* endast om särskild anledning därtill framkommit.

När *grundavgiften* jämkas, skall även *den procentsats efter vilken sökanden skall betala tilläggsavgift samt högsta beloppet för tilläggsavgiften* jämkas i motsvarande mån.

17 §

Om en rättslig angelägenhet är anhängig vid domstol, prövar domstolen frågan om beviljande av allmän rättshjälp. Den domstol, där den rättsliga angelägenheten är anhängig, beslutar också om jämkning av *maximibeloppet för rättshjälpsavgiften* och av *det belopp varitill tilläggsavgiften högst kan uppgå*. Domstolen fattar även beslut enligt 14 b §.

Om en rättslig angelägenhet är anhängig vid domstol, prövar domstolen frågan om beviljande av allmän rättshjälp. Den domstol, där den rättsliga angelägenheten är anhängig, beslutar också om jämkning av *grundavgiften* och av *den procentsats efter vilken sökanden skall betala tilläggsavgift samt av högsta beloppet för tilläggsavgiften*. Domstolen fattar även beslut enligt 14 b §.

18 §⁸

Har allmän rättshjälp icke beviljats enligt 16 § och är den rättsliga angelägenheten ej anhängig vid domstol, prövas fråga om beviljande av allmän rättshjälp av Rättshjälpsmyndigheten.

Är den rättsliga angelägenheten ej anhängig vid domstol, beslutar rättshjälpsmyndigheten också om jämk-

Är den rättsliga angelägenheten *inte* anhängig vid domstol, beslutar Rättshjälpsmyndigheten också om

⁷ Senaste lydelse 1988:213.

⁸ Senaste lydelse 1989:360.

ning av *maximibeloppet för rätts-hjälpsavgiften* och av *det belopp var-till tilläggsavgiften högst kan uppgå samt* meddelar beslut enligt 14 b §.

jämknings av *grundavgiften* och av *den procentsats efter vilken sökanden skall betala tilläggsavgift samt av högsta beloppet för tilläggsavgiften. Rättshjälpsmyndigheten* meddelar även beslut enligt 14 b §.

18 a §

Allmän rättshjälp beviljas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande, domstolsverket* bestämmer.

Allmän rättshjälp beviljas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som *föreskrivs av regeringen eller av den myndighet regeringen bestämmer.*

22 §⁹

Biträde, bodelningsförrättare och medlare har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Vid bedömningen av vad som är skäligt arvode skall uppdragets art och omfattning beaktas. Hänsyn skall också tas till andra omständigheter av betydelse, såsom den skicklighet och den omsorg som uppdraget har utförts med samt den tid som har lagts ned på uppdraget. Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande, domstolsverket* fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättningen.

Biträde, bodelningsförrättare och medlare har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Vid bedömningen av vad som är skäligt arvode skall uppdragets art och omfattning beaktas. Hänsyn skall också tas till andra omständigheter av betydelse, såsom den skicklighet och den omsorg som uppdraget har utförts med samt den tid som har lagts ned på uppdraget. Regeringen eller *den myndighet regeringen bestämmer* fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättningen.

Vid biträdesbyte enligt 21 § andra stycket gäller i fråga om det nya biträdes rätt till ersättning för arbete som har utförts före beslutet om bytet vad som sägs i 19 § första stycket.

Har biträde, bodelningsförrättare eller medlare genom vårdslöshet eller försummelse föranlett kostnad för rättshjälpen, skall detta beaktas vid ersättningens bestämmande. Om biträde missbrukat sin behörighet att bevilja allmän rättshjälp eller besluta om substitution eller det eljest föreligger särskilda skäl, får ersättningen jämkas.

Ersättning till biträde fastställs i mål eller ärende vid domstol av domstolen. Ersättning till biträde i annat fall och till bodelningsförrättare fastställs av Rättshjälpsmyndigheten. Ersättning till medlare fastställs av domstolen.

Ersättning till biträde skall fastställas i samband med att den rättsliga angelägenheten avgörs genom dom eller beslut eller avslutas på något annat sätt. Ersättning till bodelningsförrättare eller medlare skall fastställas när uppdraget har slutförts.

Har ett biträde underlåtit att i tid begära ersättning vid den domstol som haft att besluta om den och har biträdet därigenom förlorat rätten att få ersättning fastställd av domstolen, får Rättshjälpsmyndigheten fastställa ersättningen under förutsättning att biträdet inte kände till att angelägenheten

⁹ Senaste lydelse 1989:360.

varit anhängig vid domstolen eller att underlåtenheten beror på något annat ursäktligt misstag. Ersättningen skall då alltid stanna på staten.

Betalning och fastställande av rättshjälpsavgift och tilläggsavgift, avräkning med den rättssökande, biträde och bodelningsförrättare

Betalning och fastställande av rättshjälpsavgift, avräkning med den rättssökande, biträde och bodelningsförrättare

27 §¹⁰

Finns biträde eller bodelningsförrättare enligt denna lag, betalas *rättshjälpsavgiften* till denne *intill det enligt 15 § första stycket fastställda maximibeloppet*. Finns varken biträde eller bodelningsförrättare, skall *rättshjälpsavgiften* betalas till staten. *Rättshjälpsavgiften* får tas ut så snart *maximibeloppet* har fastställts. Har *maximibeloppet* höjts sedan rättshjälpsavgiften beviljades, skall den avgift som *kan föräledas* av höjningen betalas till staten.

Tilläggsavgiften betalas till biträdet när ersättningen till biträdet har fastställts. Biträdet får ta ut förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp. Om det belopp vartill tilläggsavgiften högst får uppgå höjs i samband med att ersättning till biträdet fastställs, skall det belopp som kan föräledas av höjningen och som hänför sig till den ersättningen eller till en tidigare fastställd biträdesersättning betalas till staten.

Finns biträde eller bodelningsförrättare enligt denna lag, betalas *grundavgiften* till denne. Finns varken biträde eller bodelningsförrättare, skall *grundavgiften* betalas till staten. *Grundavgiften* får tas ut så snart *rättshjälpsavgiften* har beviljats. Har *grundavgiften* höjts sedan rättshjälpsavgiften beviljades, skall den avgift som *föräledas* av höjningen betalas till staten.

Tilläggsavgiften betalas till staten. *Finns biträde skall dock den del av tilläggsavgiften som hänför sig till biträdeskostnader betalas till biträdet* när ersättningen har fastställts. Biträdet *bör* ta ut förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp *alltefter som kostnader för arbete, tidsspillan och utlägg uppkommer i ärendet*. Om det belopp vartill tilläggsavgiften högst får uppgå höjs i samband med att ersättning till biträdet fastställs, skall det belopp som kan föräledas av höjningen och som hänför sig till den ersättningen eller till en tidigare fastställd biträdesersättning betalas till staten.

28 §¹¹

Rättshjälpsmyndigheten skall fastställa den rättssökandes *rättshjälpsavgift* och tilläggsavgift, så snart kostnaderna för rättshjälpen är slutligt bestämda. Skulle ytterligare kostnader visa sig sedan avgiften fastställts, får dock ny avgift fastställas.

Rättshjälpsmyndigheten skall *slutligt* fastställa den rättssökandes *grundavgift* och tilläggsavgift, så snart kostnaderna för rättshjälpen är slutligt bestämda. Skulle ytterligare kostnader visa sig sedan avgiften fastställts, får dock ny avgift fastställas.

¹⁰ Senaste lydelse 1988:213.

¹¹ Senaste lydelse 1989:360.

30 §¹²

Avräkning görs av rättshjälpsmyndigheten. Avräkning med den rättssökande sker så snart *rätts-hjälpsavgiften* och tilläggsavgiften har fastställts. Avräkning med bi-träde eller bodelningsförrättare görs när ersättning till denne har fastställts.

Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande*, domstolsverket meddelar närmare föreskrifter om avräkningen.

Avräkning görs av Rättshjälpsmyndigheten. Avräkning med den rättssökande sker så snart *grundav-giften* och tilläggsavgiften har fastställts *slutligt*. Avräkning med bi-träde eller bodelningsförrättare görs när ersättning till denne har fastställts.

Regeringen eller *den myndighet regeringen bestämmer* meddelar närmare föreskrifter om avräkningen.

31 §¹³

Bestämmelser i lag om ansvar för motparts kostnader i rättegång eller annat motsvarande förfarande gäller även i fråga om motpartens rättshjälpskostnader. Ersättning för ränta skall dock inte betalas.

Den som är ersättningsskyldig för rättshjälpskostnader skall till den rättssökande betala ett belopp som motsvarar dennes *rättshjälpsavgift* och tilläggsavgift. Återstoden skall betalas till staten. Om den ersättningsskyldige har ålagts att ersätta endast en del av rättshjälpskostnaderna, skall han betala ersättningen till den rättssökande och till staten med motsvarande fördelning.

Om rättshjälp har beviljats i ett ärende angående verkställighet enligt ut-sökningsbalken, skall sådan särskild avgift enligt förordningen (1981:1185) om utsökningsavgifter som har tagits ut av motparten fördelas enligt bestämmelserna i andra stycket.

Den som är ersättningsskyldig för rättshjälpskostnader skall till den rättssökande betala ett belopp som motsvarar dennes *grundavgift* och tilläggsavgift. Återstoden skall betalas till staten. Om den ersättnings-skyldige har ålagts att ersätta endast en del av rättshjälpskostnaderna, skall han betala ersättningen till den rättssökande och till staten med motsvarande fördelning.

31 b §¹⁴

Om rätten dömer till äktenskaps-skillnad efter gemensam ansökan av makar och endast den ena maken har rättshjälp, är den andra maken skyldig att betala hälften av rätts-hjälpskostnaderna till staten. Han är dock inte skyldig att betala mer än vad som motsvarar *det maximibelopp för rättshjälpsavgift* som skulle ha gällt för honom om han haft allmän rättshjälp.

Ersättningsskyldighet enligt första stycket föreligger inte om beloppet understiger en viss av regeringen fastställd gräns, om den make som inte har rättshjälp haft kostnader för eget ombud som överstiger avgiften för en timmes rådgivning enligt denna lag eller om det annars är oskäligt med hänsyn till omständigheterna.

Om rätten dömer till äktenskaps-skillnad efter gemensam ansökan av makar och endast den ena maken har rättshjälp, är den andra maken skyldig att betala hälften av rätts-hjälpskostnaderna till staten. Han är dock inte skyldig att betala mer än vad som motsvarar *den grundavgift* som skulle ha gällt för honom om han haft allmän rättshjälp.

¹² Senaste lydelse 1989:360.

¹³ Senaste lydelse 1989:360.

¹⁴ Senaste lydelse 1989:360.

Om en bodelningsförrättare har förordnats i ett ärende där endast den ena maken eller sambon har rättshjälp, är den andra maken eller sambon skyldig att enligt de grunder som anges i första och andra styckena betala kostnaderna för bodelningsförrättaren och för utredning som denne har beslutat om.

32 §¹⁵

Om summan av *rättshjälpsavgiften*, tilläggsavgiften och den ersättning som medpart eller annan har ålagts att betala med stöd av 31 a eller 31 b §§ överstiger rättshjälpskostnaderna, skall den rättssökande få tillbaka den överskjutande delen av staten.

Om ersättning enligt 22 § till biträde eller bodelningsförrättare har fastställts till ett lägre belopp än summan av *rättshjälpsavgiften* och tilläggsavgiften, svarar denne mot staten, inom ramen för mellanskillnaden, för de rättshjälpskostnader som överstiger ersättningen.

Om summan av *grundavgiften*, tilläggsavgiften och den ersättning som medpart eller annan har ålagts att betala med stöd av 31 a eller 31 b § överstiger rättshjälpskostnaderna, skall den rättssökande få tillbaka den överskjutande delen av staten.

Om ersättning enligt 22 § till biträde eller bodelningsförrättare har fastställts till ett lägre belopp än summan av *grundavgiften* och tilläggsavgiften, svarar denne mot staten, inom ramen för mellanskillnaden, för de rättshjälpskostnader som överstiger ersättningen.

34 §¹⁶

Allmän rättshjälp skall upphöra om

1. rättshjälpsavgift *eller tilläggsavgift ej erläggs* enligt 27 §,

2. den rättssökande lämnat oriktig uppgift och rättshjälp ej skulle ha beviljats om riktig uppgift lämnats,

3. den rättssökande uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnat oriktig uppgift, som varit ägnad att leda till befrielse från eller till för låg rättshjälpsavgift,

4. den rättssökande ej längre kan anses ha befogat intresse av att få sin sak behandlad, eller

5. de ekonomiska förhållandena ändrats i sådan mån att den rättssökande ej längre är berättigad till allmän rättshjälp.

Om allmän rättshjälp har beviljats trots att det föreligger ett sådant fall som avses i 8 § 8, får det beslutas att rättshjälpen skall upphöra.

Första stycket 2 gäller ej, om oriktigheten endast bestått i att den rättssökande underlåtit att lämna en uppgift som han varken visste eller hade skäligen anledning att anta var av betydelse för bedömningen av hans ansökan. Första stycket 3 och 4 och andra stycket gäller ej, om det är uppenbart obilligt att rättshjälpen upphör.

Om det beslutas att allmän rättshjälp skall upphöra enligt första stycket, skall den som haft rättshjälp själv bära kostnaderna för denna. Det får dock beslutas att kostnaderna helt eller delvis skall betalas av staten, om det föreligger särskilda skäl.

Om det beslutas att allmän rättshjälp skall upphöra enligt andra stycket, skall kostnaderna för rättshjälpen betalas av staten. Det får dock beslutas att kostnaderna helt eller delvis skall bäras av den som haft rättshjälp, om det föreligger särskilda skäl.

¹⁵ Senaste lydelse 1989:360.

Beslut i fråga om upphörande av allmän rättshjälp meddelas, om den rättsliga angelägenheten är anhängig vid domstol, av domstolen och i annat fall av Rättshjälpsmyndigheten. Sådant beslut får också meddelas i samband med prövning av besvär enligt 49 §.

40 §

Ansökan om rättshjälp enligt 36 § skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som regeringen eller, *efter regeringens be- myndigande, domstolsverket* be- stämmer. Om särskilda skäl förelig- ger, får ansökan göras muntligen.

Ansökan om rättshjälp enligt 36 § skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som *före- skrivs* av regeringen eller *den myn- dighet regeringen* bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan göras muntligen.

47 §¹⁷

Rådgivning sker mot en avgift som för varje påbörjad tidsperiod om femton minuter motsvarar en fjärdedel av *grundbeloppet för rätts- hjälpsavgiften*. Avgiften får sättas ned så att den *ej* överstiger *det maxi- mibelopp för rättshjälpsavgiften* som skulle ha fastställts om allmän rätts- hjälp hade beviljats. För vad som har satts ned utgår ersättning av all- männa medel till den som har med- delat rådgivningen.

Den som har meddelat rådgivningen har rätt till skälig ersättning av all- männa medel för de kostnader för tolk och för översättning som uppdraget har krävt. Ersättningen fastställs av Rättshjälpsmyndigheten.

Beviljas allmän rättshjälp efter rådgivning, skall kostnaden för råd- givningen anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen. Erläg- gande av rådgivningsavgift skall an- ses som betalning på *rättshjälpsav- gift*.

Rådgivning sker mot en avgift som för varje påbörjad tidsperiod om femton minuter motsvarar en fjärdedel av *det grundbelopp som avses i 11 § andra stycket*. Avgiften får sättas ned så att den *inte* översti- ger *den grundavgift* som skulle ha *bestämts* om allmän rättshjälp hade beviljats. För vad som har satts ned utgår ersättning av allmänna medel till den som har meddelat rådgiv- ningen.

Beviljas allmän rättshjälp efter rådgivning, skall kostnaden för råd- givningen anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen. Erläg- gande av rådgivningsavgift skall an- ses som betalning på *grundavgift*.

49 a §¹⁸

Talan mot beslut i fråga om rätts- hjälp får föras, förutom av enskild part, av domstolsverket. Räknas be- svärstid från den dag då part fått del av beslutet, får domstolsverket likväl ej väcka besvärstalan senare än två månader från dagen för beslutet. Domstolsverket får föra talan även till förmån för enskild part.

Ett beslut om rättshjälp får över- klagas, förutom av den som är en- skild part, av myndighet som rege- ringen bestämmer. Räknas tiden för överklagande från den dag då en part fått del av beslutet, får myndigheten likväl inte överklaga beslutet senare än två månader från dagen för beslu- tet. Myndigheten får överklaga ett beslut även till förmån för en enskild part.

¹⁶ Senaste lydelse 1989:360.

¹⁷ Senaste lydelse 1989:360.

¹⁸ Senaste lydelse 1988:213.

Talan mot beslut i fråga om rättshjälp får föras även av annan myndighet som regeringen bestämmer. Därvid skall vad i första stycket sägs om domstolsverkets talerätt tillämpas.

Undanröjs annat beslut om rättshjälp än sådant som avser offentligt biträde, skall den som haft rättshjälpen själv bära kostnaderna för denna. Föreligger särskilda skäl, får dock förordnas att kostnaderna eller del därav skall betalas av staten.

49 b §

<i>Domstolsverket och annan myndighet som regeringen bestämmer får påkalla beslut om att allmän rättshjälp skall upphöra enligt 34 §.</i>	<i>Myndighet som regeringen bestämmer får påkalla beslut om att allmän rättshjälp skall upphöra enligt 34 §.</i>

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 1993.
2. Bestämmelserna i 11, 12, 14–15, 17, 18, 27, 28 §§, 30 § första stycket, 31, 31 b, 32, 34 och 47 §§ i deras äldre lydelse gäller fortfarande i fall då rättshjälp söktes före ikraftträdandet.
3. I fall som omfattas av tredje stycket av övergångsbestämmelsen till avgiftsförordningen (1992:191) gäller 9 a § i sin äldre lydelse.

2 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Prop. 1992/93:109

Härigenom föreskrivs att 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 kap.

1 §¹

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, skall den tilltalade ersätta staten vad som enligt rättens beslut betalats av allmänna medel för hans inställelse vid rätten under förundersökningen, för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i ersättning till försvarare. Han skall också ersätta staten för kostnaden att hämta honom till rätten.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans ombud eller försvarare som utsetts av honom.

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera än som *motsvarar det för honom gällande maximibeloppet för rättshjälpsavgift* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429). Har han haft offentlig försvarare i målet, skall *maximibeloppet* minskas med vad han har betalat i rådgivningsavgift till försvararen.

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera *av dessa kostnader* än vad som skulle ha utgått i *grundavgift och tilläggsavgift* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429). Har han haft offentlig försvarare i målet, skall *grundavgiften* minskas med vad han har betalat i rådgivningsavgift till försvararen.

Vad den tilltalade skall betala får jämkas eller efterges, om skäl härtill föreligger med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss av regeringen fastställd gräns, skall ersättningsskyldighet inte åläggas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 1993.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fall då offentlig försvarare förordnats före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1991:364.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

23 §

Ett särskilt ombud har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg. Ersättningen fastställs av rätten.

I fråga om kostnaderna för ombudet skall bestämmelserna i lag om parts rättegångskostnad tillämpas utom beträffande ersättning för ränta. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till staten. Belopp, som inte annan sålunda förpliktas erlagga, skall återbetalas till staten av den för vilken ombudet har förordnats, dock inte i den mån det överstiger det för honom gällande *maximibeloppet för rättshjälpsavgift* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429).

I fråga om kostnaderna för ombudet skall bestämmelserna i lag om parts rättegångskostnad tillämpas utom beträffande ersättning för ränta. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till staten. Belopp, som inte annan sålunda förpliktas erlagga, skall återbetalas till staten av den för vilken ombudet har förordnats, dock inte i den mån det överstiger den för honom gällande *grundavgiften* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429).

Om ersättningen till ombudet understiger ett visst av regeringen föreskrivet belopp, skall återbetalningsskyldighet inte åläggas.

Beträffande kostnaderna för ett särskilt ombud för en tilltalad i brottmål tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om skyldighet för tilltalad eller annan att till staten återbetala kostnad för offentlig försvarare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 oktober 1992

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg

Föredragande: statsrådet Hellsvik

Proposition om ändring i rättshjälpslagen m.m.

1 Inledning

I maj 1991 fick Riksr revisionsverket regeringens uppdrag att utvärdera rättshjälps effektivitet. I uppdraget ingick bl.a. att analysera kostnadsutvecklingen och möjligheterna att nedbringa samhällets kostnader för rättshjälpen. Uppdraget redovisades den 17 februari 1992 i rapporten (F 1992:6) Rättshjälps effektivitet – regeringsuppdrag. En sammanfattning av rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. Rapporten överlämnades till ett antal myndigheter och organisationer som bereddes tillfälle att lämna synpunkter. Synpunkter, såväl skriftliga som muntliga, har lämnats av Hovrätten för Västra Sverige, Kammarrätten i Sundsvall, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Eksjö tingsrätt, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Värmlands län, Domstolsverket, Sveriges domarcförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer, Statskontoret, Statens invandrarverk och Sveriges Försäkringsförbund. De lämnade synpunkterna finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (dnr 92-687).

I 1992 års budgetproposition (prop. 1991/92:100 bil. 3, s. 133) aviserades besparingsåtgärder med 40 miljoner kronor på rättshjälpsanslaget. Riksdagen godtog regeringens förslag och anvisade 649,4 miljoner kronor till anslaget Rättshjälpskostnader för budgetåret 1992/93 (bet. 1991/92:JuU19, rskr. 1991/92:183).

En av de besparingsåtgärder som särskilt nämndes i 1992 års budgetproposition var en sänkning av den övre inkomstgränsen för rätt till allmän rättshjälp. I en proposition till riksdagen våren 1992 (prop. 1991/92:159) föreslog regeringen att den övre inkomstgränsen för rätt till allmän rättshjälp från den 1 juli 1992 skulle sänkas från sju till fyra basbelopp. Justitiekanslet avstyrkte förslaget (bet. 1991/92:JuU26). Utskottets majoritet uttalar i betänkandet bl.a. följande (s. 9). "Mot den nu angivna bakgrunden är utskottet inte berett att tillstyrka att riksdagen antar förslaget i propositionen. Som utskottet redan konstaterat krävs emellertid besparingar och effektiviseringar inom rättshjälpsområdet, och i detta syfte bör ske en samlad översyn. Till grund för detta arbete bör kunna ligga Riksr revisionsverkets rapport och det som kan komma ut av remissbehandlingen av den. Ett riktmärke för

översynen bör självfallet vara att det ursprungliga syftet med rättshjälpen måste bestå. Ärendet bör sålunda återgå till regeringen för förnyade överväganden." Riksdagen beslutade den 2 juni 1992 i enlighet med utskottets hemställan att avslå propositionen (rskr. 1991/92:307).

Med anledning av riksdagens uttalande har förnyade överväganden gjorts och resulterat i ett utkast till lagrådsremiss med förslag till ändringar i rättshjälpslagen m.m. Utkastet har lämnats för synpunkter till ett antal myndigheter och organisationer. Utkastets lagförslag bör fogas till protokollet som *bilaga 2*. Utkastet har varit föremål för överläggningar i Justitiedepartementet den 7 september 1992, då följande myndigheter och organisationer var företrädare: Hovrätten för Västra Sverige, Kammarrätten i Sundsvall, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Länsrätten i Stockholms län, Domstolsverket, Rättshjälpsmyndigheten, Rättshjälpsnämnden, Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer, Riksrevisionsverket, Statens invandrarverk, Sveriges Försäkringsförbund, Folksam och Utlänningsnämnden. Skriftliga synpunkter på utkastet har lämnats av Länsrätten i Göteborgs och Bohus län, Domstolsverket, Rättshjälpsmyndigheten, domareförbundet, advokatsamfundet, Statens invandrarverk och Statskontoret. Utkastet, en utskrift av bandupptagning från överläggningarna och några underhand skriftligen lämnade synpunkter finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (dnr 92-687).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 24 september 1992 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som utarbetats i ärendet. De till Lagrådet remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Jag har gjort några redaktionella ändringar i det remitterade lagförslaget.

2 Allmän motivering

2.1 Utgångspunkter

Rättshjälpslagen (1972:429, RHL) trädde i kraft den 1 juli 1973 (prop. 1972:4, bet. 1972:JuU12, rskr. 1972:205). Genom reformen utvidgades väsentligt enskilda människors möjligheter att få statligt ekonomiskt stöd i rättsliga angelägenheter av olika slag. Möjlighet att få rättshjälp skulle i princip finnas i varje sådan angelägenhet, oavsett om det gällde ett ärende som behandlades av en domstol eller av en förvaltningsmyndighet eller om det var fråga om rådgivning eller biträde i övrigt. Rättshjälp skulle ges i sådan utsträckning att ingen av ekonomiska skäl skulle vara förhindrad att ta till vara sina rättsliga intressen. Den rättssökande skulle dock i allmänhet bidra till kostnaderna efter förmåga.

Rättshjälp ges i fyra former, nämligen som allmän rättshjälp, rättshjälp

åt misstänkt i brottmål, rättshjälp genom offentligt biträde och rådgivning. Sedan den 1 juli 1988 betalas också från rättshjälpsanslaget sådana kostnader som enligt lagen (1988:609) om målsägandebiträde skall utgå av allmänna medel.

Allmän rättshjälp lämnas i princip i varje rättslig angelägenhet där det finns behov av sådant bistånd, om inte rättshjälp skall lämnas i någon annan form. Personer i högre inkomstlägen kan dock inte få allmän rättshjälp. Vidare skall den som får allmän rättshjälp bidra till kostnaderna efter förmåga genom att betala avgifter (rättshjälpsavgift och tilläggsavgift). *Rättshjälp åt misstänkt i brottmål* innefattar möjlighet dels att få offentlig försvarare enligt 21 kap. rättegångsbalken (RB), dels för tilltalade i de lägsta inkomstgrupperna att få resekostnader m.m. i samband med rättegång betalade av staten enligt RHL. *Rättshjälp genom offentligt biträde* lämnas i vissa särskilt angivna typer av mål och ärenden som rör den personliga rörelsefriheten eller den kroppsliga integriteten. Den enskildes ekonomi saknar betydelse för möjligheten att få offentligt biträde, och några avgifter förekommer inte. *Rådgivning* kan lämnas av en advokat eller en biträdande jurist i nästan alla slags rättsliga angelägenheter under högst en timme. Rådgivningen är öppen för alla oavsett inkomst. Den lämnas mot en fast avgift.

Under de år som gått sedan RHL trädde i kraft har flera lagändringar genomförts bl.a. i syfte att nedbringa statens kostnader för rättshjälpen. Inte minst har detta reformarbete varit inriktat på den allmänna rättshjälpen. En annan linje i reformarbetet har varit att rationalisera administrationen av rättshjälpen.

En större reform genomfördes år 1980 (prop. 1978/79:90, bet. 1978/79:JuU30, rskr. 1978/79:268), då domstolar och vissa andra myndigheter fick vidgade befogenheter att besluta i rättshjälpsfrågor samtidigt som de vid lagens tillkomst inrättade rättshjälpsnämnderna minskade från sex till fyra.

Åren 1981 och 1982 höjdes rättshjälps- och rådgivningsavgifterna (prop. 1980/81:20, bet. 1980/81:JuU17, rskr. 1980/81:65; prop. 1981/82:28, bet. 1981/82:JuU19, rskr. 1981/82:105). Då slopades också möjligheterna till rättshjälp i vissa typer av ärenden, bl.a. för att upprätta äktenskapsförord och testamente. År 1982 begränsades även möjligheterna att i vissa fall få rättshjälp innan ett annat likartat mål, s.k. pilotfall, avgjorts (prop. 1981/82:28, bet. 1981/82:JuU52, rskr. 1981/82:320). År 1983 undantogs fastighetstvister från rättshjälpsområdet och möjligheterna till biträde i bodelningsärenden begränsades. Vidare infördes en ny avgift, tilläggsavgift, som beräknas med utgångspunkt i rättshjälpsbiträdets arvode (prop. 1982/83:61, bet. 1982/83:JuU19, rskr. 1982/83:172).

Genom ändringar i 21 kap. rättegångsbalken (prop. 1983/84:23, bet. 1983/84:JuU7, rskr. 1983/84:50) begränsades från den 1 januari 1984 rätten till offentlig försvarare åt misstänkt i brottmål.

År 1988 inskränktes möjligheterna att få allmän rättshjälp i ytterligare typer av tvister där ersättning i stället kan utgå genom försäkringar av olika slag (prop. 1987/88:73, bet. 1987/88:JuU21, rskr. 1987/88:193). Besparingarna som härigenom uppkom begränsades emellertid genom att rättshjälpsavgifterna halverades och att den övre inkomstgränsen för rätt till allmän

rättshjälp höjdes. Rättshjälpsavgifternas anknytning till basbeloppet, som tagits bort år 1983, återinfördes samtidigt.

Den 1 juli 1989 infördes generösare regler för rätt till allmän rättshjälp i fastighetstvister och patientskadeärenden (prop. 1988/89:117, bet. 1988/89:JuU19, rskr. 1988/89:259).

Den 1 januari 1991 inrättades en enda rikstäckande rättshjälpsmyndighet och genomfördes en omfattande datorisering av rättshjälpsystemet.

Även om det reformarbete som ägt rum har varit kostnadsdämpande framför allt såvitt avser den allmänna rättshjälpen har reformerna inte på något avgörande sätt kunnat bromsa ökningen av statens kostnader för rättshjälpen i stort.

Den reform som genomfördes år 1988 skulle vara kostnadsneutral, och de grundläggande målsättningarna för rättshjälpen skulle stå fast. Riksrevisionsverket konstaterar i sin rapport att 1988 års reform innebar en fördyring för staten med omkring 15 miljoner kronor.

I rapporten analyserar Riksrevisionsverket kostnadsutvecklingen för åren 1986–1990. För hela rättshjälpsområdet ökade kostnaderna med 63 procent under perioden. Mest ökade kostnaderna för rättshjälp genom offentligt biträde (98 procent) och därefter kostnaderna för misstänkt i brottmål (74 procent). Den minsta ökningen hade den allmänna rättshjälpen (43 procent). Enligt Riksrevisionsverket är utvecklingen av timkostnadsnormen, dvs. den beräkningsgrund som i allmänhet används för att bestämma ersättning till de juridiska ombuden, en viktig förklaring till kostnadsökningen. Normens ökning förklarar ungefär hälften av hela kostnadsökningen. Riksrevisionsverket konstaterar också att den tid ombuden debiterar för ett ärende har ökat i genomsnitt. En annan viktig förklaring till kostnadsökningarna är den kraftiga ökningen av antalet rättshjälpsärenden med offentligt biträde. Detta beror enligt Riksrevisionsverket dels på ändringar i lagstiftningen, dels på en kraftig ökning av antalet asylsökande.

En annan förklaring till senare tids ökade anslagsbelastning är att juridiska tjänster sedan den 1 januari 1991 är mervärdesskattepliktiga.

Enligt Domstolsverkets anslagsframställning för 1992/93–1994/95 (s. 203) beräknades kostnaderna för innevarande budgetår bli 257,6 miljoner kronor för allmän rättshjälp, 298,3 miljoner kronor för rättshjälp åt misstänkt i brottmål, 152,4 miljoner kronor för rättshjälp genom offentligt biträde, 1,8 miljoner kronor för rådgivning och 11,3 miljoner kronor för målsägandebiträde.

Enligt Domstolsverkets anslagsframställning för budgetåret 1993/94 (s. 123 och 130) beräknas belastningen på rättshjälpsanslaget bli över 800 miljoner kronor för innevarande budgetår, varav 312,5 miljoner kronor för allmän rättshjälp, 343 miljoner kronor för rättshjälp åt misstänkt i brottmål, 178,2 miljoner kronor för rättshjälp genom offentligt biträde, 1,4 miljoner kronor för rådgivning och 13 miljoner kronor för målsägandebiträde.

Riksrevisionsverket har i sin rapport uppskattat besparingseffekterna av vissa tänkbara åtgärder, t.ex. en höjning av egenavgifterna och en sänkning av inkomstgränsen för allmän rättshjälp. Verket lämnar också olika uppslag till hur man skulle kunna uppnå ytterligare besparingar, exempelvis genom

effektivare rutiner för omprövning av beslut om rättshjälp och en skärpt kostnadskontroll.

Prop. 1992/93:109

Jag skall nu ta upp vissa frågor om ändringar i rättshjälpssystemet för att uppnå de besparingar för staten som har beslutats. Enligt min mening krävs en kombination av olika åtgärder för att nå detta mål. Jag föreslår därför vissa lagändringar. För att ge en heltäckande bild redovisar jag också mina ställningstaganden till andra åtgärder som bör genomföras men som inte kräver riksdagens beslut liksom andra åtgärder som bör kunna genomföras på sikt. Min utgångspunkt i detta arbete är att de begränsade resurser som i dagens samhällsekonomiska situation står till buds skall sättas in på de områden där de bäst behövs och komma de människor till del som bäst behöver rättsligt bistånd. Att detta är nödvändigt torde stå klart för envar i ljuset av de utomordentliga påfrestningar som Sveriges ekonomi för närvarande är utsatt för.

Jag är medveten om att den närmare innebörden av begreppet rättshjälp har varierat och förändrats över tiden. Inte minst det statsfinansiella läget har föranlett dessa anpassningar. De besparingar som nu krävs på rättshjälpsområdet kräver ytterligare anpassningar. Det finns dock en gräns för hur långt man kan gå. Det gäller att vidmakthålla rättshjälpens grundläggande syfte, att fungera som ett slags yttersta skyddsnät; ett skyddsnät som skall fånga upp dem som inte kan få rättsligt bistånd på annat sätt.

2.2 Den allmänna rättshjälpens förhållande till försäkringar

Min bedömning: Inga förändringar genomförs nu i fråga om den allmänna rättshjälpens förhållande till rättsskyddsförsäkringar. På sikt bör dock den allmänna rättshjälpens göras generellt subsidiär till rättsskyddsförsäkringar på så sätt att rättshjälp inte får beviljas i angelägenheter som omfattas av rättsskyddsförsäkringar eller liknande rättsskydd.

Utkastet: Den allmänna rättshjälpens görs generellt subsidiär till rättsskyddsförsäkringar på så sätt att rättshjälp inte får beviljas i angelägenheter som omfattas av en rättsskyddsförsäkring eller liknande rättsskydd. Har den rättssökandes egna kostnader i ärendet uppgått till minst tre gånger basbeloppet (96 600 kronor för år 1992) får dock allmän rättshjälp beviljas.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: Av dem som yttrat sig över förslaget i utkastet är de flesta kritiska. Kritiken gäller främst avsaknaden av analyser om vilka närmare konsekvenser förslaget medför. Övriga kommenterar inte förslaget.

Skälen för min bedömning: Med rättsskyddsförsäkring avses en försäkring som ersätter försäkringstagarens kostnader för det rättsliga förfarandet i tvister som han är inblandad i. Rättsskyddsförsäkringens omfattning överensstämmer på många punkter med den allmänna rättshjälpens. Flera betydelsefulla skillnader finns dock. En sådan är att rättsskyddsförsäkringen inte omfattar tvister med anknytning till äktenskapsskillnad. En annan är att

rättsskyddsförsäkringen till skillnad från rättshjälpen ersätter också den rättssökandes kostnad för vad han har ålagts att utge i ersättning för motpartens rättegångskostnader.

Det sammanlagda ersättningsbeloppet i varje enskilt ärende är begränsat i rättsskyddsförsäkringen. De högsta beloppen som betalas ut varierar mellan olika försäkringar.

Rättsskyddsförsäkringen utgör ofta en obligatorisk del av en paketförsäkring, dvs. en försäkring som innehåller flera delar. I många fall är rättsskyddsförsäkringen kopplad till visst slag av egendom. Rättsskydd utgör sålunda ett moment i den frivilliga halvförsäkringen för motorfordon. Rättsskydd ingår vidare som ett moment i villaförsäkring, husvagnsförsäkring, båtförsäkring och reseförsäkring. Även i en vanlig hemförsäkring ingår ett rättsskyddsmoment.

Vid rättshjälpslagens tillkomst förutsattes (prop. 1972:4 s. 240) att rättshjälpen skulle vara primär i förhållande till eventuella försäkringar, dvs. rättshjälp skulle utgå oavsett om rättsskydd fanns eller inte. Under årens lopp har dock undantag gjorts från den principen på kostnadsmässigt viktiga områden. I fråga om angelägenheter som rör fastigheter och byggnader har sålunda alltsedan år 1983 den allmänna rättshjälpen varit subsidiär till rättsskyddsförsäkringar. År 1988 begränsades också – på grundval av motsvarande överväganden – den allmänna rättshjälpen i skadeståndsärenden.

I Riksrevisionsverkets uppdrag ingick att överväga om det fanns ytterligare områden, där rättshjälpen kunde göras subsidiär i förhållande till försäkringar av olika slag. Riksrevisionsverket har också analyserat förutsättningarna för att föra över ansvaret för den allmänna rättshjälpen från staten till privata försäkringsbolag. I rapporten (kap. 6) redovisar Riksrevisionsverket såväl fördelar som nackdelar med en sådan lösning. Riksrevisionsverket anser dock att nackdelarna överväger och förordar därför att staten tills vidare behåller huvudmannaskapet för den allmänna rättshjälpen.

Jag delar Riksrevisionsverkets bedömning att ansvaret för den allmänna rättshjälpen inte helt kan föras över till försäkringsbolagen. Liksom Riksrevisionsverket kan jag se uppenbara risker med ett sådant överförande. Många människor, som saknar t.ex. hemförsäkring, skulle stå utan rättsligt skydd. Jag är alltså inte beredd att lägga fram något sådant förslag. Däremot anser jag att det är möjligt att gå ytterligare ett steg när det gäller den allmänna rättshjälpens förhållande till rättsskyddsförsäkringar.

Kravet att åstadkomma besparingar inom rättshjälpsområdet är svårt för att inte säga omöjligt att förena med kravet på att den enskilde skall ha möjlighet att ta till vara sina rättsliga intressen oberoende av sin ekonomiska situation. Det gäller att göra det bästa av situationen och utforma rättshjälpsystemet så att det erbjuder ett reellt ekonomiskt stöd men bara när det finns ett berättigat behov av bistånd. I det nu rådande statsfinansiella läget måste rättshjälpsresurserna i än högre grad än tidigare koncentreras till de områden där de bäst behövs.

Det är mot den nu tecknade bakgrunden som man skall se förslaget i det utkast som diskuterades vid överläggningarna. I utkastet föreslogs att den allmänna rättshjälpen generellt skall göras subsidiär i förhållande till rättsskyddsförsäkringar på så sätt att allmän rättshjälp inte får beviljas i angelä-

genheter som omfattas av rättsskyddsförsäkring eller något liknande rättsskydd. Enligt utkastet skulle bestämmelsen tillämpas om den rättssökande hade en rättsskyddsförsäkring. Något krav på att den rättssökande borde ha haft en försäkring – så som är fallet beträffande bl.a. fastighetstvister – ställdes således inte upp.

Utkastet innehöll vidare ett undantag som i princip var utformat efter mönster av den bestämmelse som år 1989 infördes för bl.a. fastighets tvister i 8 § andra stycket RHL (prop. 1988/89:117). Det innebar att allmän rättshjälp skulle kunna beviljas när rättsskyddsförsäkringen inte längre täcker kostnaderna. I utkastet anfördes bl.a. följande beträffande denna s.k. ventil:

”Principen bör vara att rättshjälp skall kunna beviljas först när rättsskyddsförsäkringen faktiskt har utnyttjats fullt ut. Eftersom försäkringsbolagen inte tar slutlig ställning till kostnadsanspråken förrän tvisten är slutligt avgjord är det dock inte möjligt att knyta beslutet om rättshjälp till det förhållandet att försäkringsersättningen till fullo har förbrukats. I stället bör regeln konstrueras på samma sätt som i fråga om fastighetstvister, dvs. i lagtexten anges ett gränsbelopp som kostnaderna i tvisten minst skall ha uppgått till för att rättshjälp skall kunna beviljas. Detta gränsbelopp bör ligga så nära rättsskyddsförsäkringarnas högsta belopp som möjligt. Det är därför lämpligt att bestämma gränsen till tre gånger basbeloppet, vilket motsvarar det högsta belopp rättsskyddsförsäkringarna vanligtvis brukar ersätta och det belopp som redan gäller för fastighetstvister. Rättshjälp skall alltså kunna beviljas när den rättssökandes egna kostnader i angelägenheten har uppgått till minst tre gånger det basbelopp som anges i 6 § första stycket RHL, dvs. 96 600 kronor för år 1992. Eftersom det är fråga om sökandens egna kostnader blir det inte aktuellt att ta hänsyn till motparts-kostnader. Endast kostnader av sådant slag som kan antas komma att betalas från den rättssökandes rättsskydd skall beaktas vid bedömningen av om gränsbeloppet uppnåtts eller inte. Den myndighet som skall besluta i rättshjälpsärendet skall också göra den bedömningen. Det torde i de flesta fall vara fråga om kostnader för ombudsarvode, utredning och bevisning. Bedömningen av vilka kostnader som kan godtas får ytterst göras mot bakgrund av vad försäkringsvillkoren föreskriver och vad som sålunda kan antas komma att betalas ut försäkringsvägen. Detta innebär t.ex. att självrisk på försäkringen inte kan åberopas som en ersättningsgill kostnad eftersom denna kostnad betalas av den rättssökande och inte från rättsskyddet.”

Vid överläggningarna i Justitiedepartementet framfördes kritik mot den i utkastet föreslagna lösningen från bl.a. advokathåll och från försäkringsbolagen. En gemensam synpunkt som framfördes av kritikerna var att förslagets konsekvenser i olika hänseenden inte har utretts tillräckligt. Från bl.a. advokathåll befarades att förslaget skulle kunna leda till orättvisor mellan dem som har och dem som inte har rättsskyddsförsäkring. Försäkringsbolagen sade sig inte kunna garantera att rättsskyddsförsäkringarna behålls i nuvarande form i framtiden. Det kan t.ex. bli fråga om att konstruera rättsskyddet som en tilläggsförsäkring som många människor inte skulle utnyttja. Man kunde också räkna med premiehöjningar som följd av förslaget. Kritik riktades också mot utformningen av ventilen eftersom de högsta belopp som ersätts ur olika rättsskyddsförsäkringar varierar mellan olika typer av försäkringar och olika bolag. Från flera håll efterlystes mer fördjupade ekonomiska analyser och beräkningar.

För egen del instämmer jag i den principiella uppfattning som redovisas i utkastet, nämligen att den allmänna rättshjälpen generellt bör vara subsidiär i förhållande till rättsskyddsförsäkringar och liknande rättsskydd på så sätt att rättshjälp inte får beviljas i angelägenheter som omfattas av rättsskydd. Enligt min mening skulle en sådan ordning innebära att rättshjälpens karaktär av social skyddslagstiftning renodlas, utan att människor som saknar rättsskydd ställs utanför möjligheten till rättsligt bistånd. Jag är emellertid medveten om att det finns invändningar mot förslagets utformning och att det finns skäl för att ytterligare studera saken innan ett definitivt lagförslag läggs fram. Bl.a. bör analyseras hur stora besparingarna skulle bli på rättshjälpsanslaget och därmed i sin tur vilka ekonomiska konsekvenser förslaget kan få för försäkringsbolagen. En annan, inte helt okomplicerad, fråga är utformningen av den s.k. ventilen. Svårigheten beror främst på att rättsskydds-försäkringarnas högsta belopp varierar mellan bolagen samtidigt som gränslöppet för rättshjälpen rimligen måste sättas så nära rättsskydds-försäkringarnas högsta belopp som möjligt. För närvarande uppgår rättsskydds-försäkringarnas högsta belopp mestadels till 75 000 kronor eller till tre gånger basbeloppet. Men det förekommer andra – ibland betydligt högre – belopp. Försäkringsbolagen bör också få bättre tid att anpassa sig till nyordningen.

Jag vill därför inte nu föreslå några förändringar när det gäller den allmänna rättshjälpens förhållande till rättsskydds-försäkringar. Jag har emellertid siktat inställt på att den tilltänkta förändringen av rättshjälpens förhållande till annat rättsskydd skall kunna genomföras längre fram.

2.3 Allmän rättshjälp till näringsidkare

Min bedömning: Rättshjälpslagens regler om allmän rättshjälp för näringsidkare ändras inte.

Utkastet innehöll samma bedömning.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: Inga erinringar framfördes.

Skälen för min bedömning: Huvudregeln enligt 8 § första stycket 3 RHL är att allmän rättshjälp inte får beviljas den som är eller har varit näringsidkare i angelägenhet som uppkommit i näringsverksamheten. Undantag görs dock om det ändå finns skäl för rättshjälp med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, näringsidkarens ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt. Bestämmelsen fick sitt nuvarande innehåll genom en lagändring år 1980 (prop. 1978/79:90, bet. 1978/79:JuU30, rskr. 1978/79:268). Ändringen innebar en försiktig utvidgning av möjligheten för näringsidkare att få allmän rättshjälp. Ett förtydligande av lagtexten gjordes i samband med 1988 års rättshjälpsreform (prop. 1987/88:73 s. 43).

Bakom ordningen att en näringsidkare som regel inte får allmän rättshjälp i angelägenhet som har samband med näringsverksamheten ligger tanken att

rättshjälpen är en social förmån som i första hand bör ge skydd för oförutsedda händelser som berör enskilda personliga och ekonomiska förhållanden.

Alltsedan rättshjälpslagens tillkomst har det diskuterats i vilken utsträckning allmän rättshjälp skall kunna beviljas näringsidkare i rättsliga angelägenheter som rör näringsverksamheten. Som jag tidigare nämnt bör de besparingskrav vi nu står inför leda till en ytterligare koncentration av rättshjälpsresurserna till de områden där de bäst behövs. Det måste mot denna bakgrund ifrågasättas om de nuvarande reglerna beträffande rättshjälp för näringsidkare kan ändras i kostnadsdämpande syfte.

Något som starkt talar för begränsningar i näringsidkarnas rätt till allmän rättshjälp är att de kan försäkra sig mot kostnader för tvister som kan uppkomma med anledning av näringsverksamheten genom s.k. företagarförsäkringar. Näringsidkare har ofta också möjlighet att få hjälp av branschorganisationer och liknande.

I det utkast till lagrådsremiss som diskuterades vid överläggningarna i Justitiedepartementet föreslogs inga ändringar när det gäller näringsidkares rätt till allmän rättshjälp. Ställningstagandet motiverades främst av att en stor del av de rättshjälpsärenden som rör näringsidkare automatiskt skulle försvinna om den allmänna rättshjälpen generellt blir subsidiär i förhållande till rättskyddsförsäkringar. Jag är, som jag nyss redovisat (avsnitt 2.2), inte beredd att redan i detta lagstiftningsärende föreslå en sådan ändrad ordning. Jag är inte heller beredd att på det föreliggande materialet föreslå några andra ändringar när det gäller näringsidkares rätt till allmän rättshjälp. Den nuvarande regleringen är redan mycket restriktiv och de besparingar som kan göras på området är enligt preliminära beräkningar relativt måttliga. Jag föreslår därför inte nu några ändringar när det gäller näringsidkares rätt till allmän rättshjälp.

2.4 Allmän rättshjälp i vissa familjemål

Min bedömning: Nuvarande regler behålls oförändrade.

Utkastet innehöll samma bedömning.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: Ingen erinran lämnades.

Skälen för min bedömning: Riksrevisionsverket har i sin rapport (s. 64) tagit upp ett par ärendekategorier på familjerättens område där den allmänna rättshjälpen enligt verkets mening skulle kunna begränsas. Det gäller dels vårdnadsärenden, där Riksrevisionsverket för fram tanken på att s.k. samarbetsamtal skall ha prövats innan allmän rättshjälp kan komma ifråga, dels inskränkningar i ärenden som avser gemensam ansökan om äktenskapsskillnad. Verket uppskattar statens kostnader för rättshjälp i sådana äktenskapsskillnadsärenden till mellan 20 och 25 miljoner kronor. Riksrevisionsverket pekar här på möjligheterna att ersätta allmän rättshjälp med rådgivning, överlåta beräkningen av under hållsbelopp till försäkringskassorna samt att utveckla information och blanketter för att parterna själva i större utsträckning skall kunna administrera äktenskapsskillnaden.

Domstolsutredningen tar i sitt betänkande (SOU 1991:106) Domstolarna inför 2000-talet, som för närvarande bereds inom Justitiedepartementet, upp frågor som rör familjemålen (betänkandet del A, s 57 ff). Bl.a. redovisas ett finländskt system där föräldrar kan lösa vårdnads- och umgängesfrågor genom avtal, som fastställs av socialnämnden. Några ändringar föreslås dock inte, även om utredningen konstaterar att det finns mycket som talar för att en lösning motsvarande den finländska skulle vara en framkomlig väg. Genom en sådan ordning skulle skapas förutsättningar för lösningar som är grundade på frivilliga överenskommelser, samtidigt som det kan medföra en avlastning på domstolarna. Utredningen föreslår inte heller några ändringar när det gäller hanteringen av mål om underhållsbidrag med hänvisning till att frågorna övervägs i annan ordning inom regeringskansliet med sikte bl.a. på en lösning som minskar problemen med s.k. skenprocesser.

I en nyligen inom Socialdepartementet upprättad promemoria, Ensamförelserstöd (Ds 1992:53), föreslås nya regler för beräkning av bidrag till ensamstående föräldrar med barn. Enligt förslaget skall bidragsförskottet i fortsättningen vara ett rent förskott på fastställt underhållsbidrag. Samhällsstödet, som alltså frikopplas från underhållsbidraget, skall inte längre utgå som utfyllnadsbidrag utan i form av ett inkomstprövat bostadsbidrag. Genom dessa förslag torde man bl.a. kunna komma tillrätta med de s.k. skenprocesserna, dvs. processer som föranleds av att försäkringskassan inte godtar ett fastställt underhållsbidrag. Promemorian har remissbehandlats.

Eftersom sålunda centrala frågor på familjerättens område för närvarande är under beredning i olika sammanhang är jag inte beredd att nu föreslå några ändringar när det gäller allmän rättshjälp i angelägenheter som avser äktenskapsskillnad, underhållsbidrag eller vårdnad. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet framfördes ingen annan uppfattning. Jag nöjer mig därför med att konstatera att ändringar i den familjerättsliga lagstiftningen får återverkningar också på rättshjälpskostnaderna. Om exempelvis det av Domstolsutredningen redovisade finländska systemet beträffande vårdnads- och umgängesfrågor skulle införas i Sverige torde det kunna leda till minskade rättshjälpskostnader. Om förslaget i Socialdepartementets promemoria leder till lagstiftning torde å ena sidan enskilda parter få ett mer direkt intresse av att underhållsbidraget fastställs på en riktig nivå, vilket torde leda till en ökad belastning på rättshjälpsanslaget. Å andra sidan kan man räkna med en minskad belastning på rättshjälpsanslaget om man kan komma tillrätta med skenprocesserna.

Jag återkommer senare till olika frågor om rättshjälpstaxor på familjerättens område (avsnitt 2.9).

Mitt förslag: De avgifter som de rättssökande skall betala höjs. En rättssökande som beviljas allmän rättshjälp skall i princip alltid betala en inkomstrelaterad grundavgift om minst 440 kronor. Grundavgiften ersätter det nuvarande maximibeloppet för rättshjälpsavgiften. Utöver grundavgift skall alla rättshjälpstagare som har en beräknad årsinkomst över ett basbelopp bidra till kostnaderna genom att betala tilläggsavgift. Tilläggsavgiften är både inkomst- och kostnadsrelaterad och skall till skillnad från i dag beräknas på i princip samtliga kostnader i ärendet. I de lägre inkomstskikten utgår tilläggsavgift efter en procentuell andel av kostnaderna som är lika med den som nu gäller, dvs. tio procent. I inkomstlägen mellan tre och fem basbelopp utgår tilläggsavgift med tjugo procent av kostnaderna, medan avgiften uppgår till trettio procent i de högsta inkomstlägena. Tilläggsavgiften kan dock aldrig bli högre än tre gånger grundavgiften. Om biträde har förordnats skall tilläggsavgiften avseende arbete, tidsspillan och utlägg betalas till biträdet allteftersom kostnaderna uppstår.

Utkastet överensstämmer med mitt förslag.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: I allt väsentligt tillstyrks eller lämnas förslaget utan erinran. Dock framförs vissa synpunkter på olika enskildheter i förslaget.

Skälen för mitt förslag:

Gällande regler

Avgiftssystemet i rättshjälpslagstiftningen innehåller både preliminära och slutliga avgifter. De *preliminära avgifterna* – maximibeloppet för rättshjälpsavgiften och det högsta beloppet för tilläggsavgiften – fastställs när rättshjälpen beviljas. De *slutliga avgifterna* – rättshjälpsavgiften och tilläggsavgiften – fastställs när den rättsliga angelägenheten har avslutats eller när rättshjälpen upphör. När angelägenheten har avslutats gör Rättshjälpsmyndigheten avräkning bl.a. mellan den rättssökande och staten. Först då kan man se exakt hur mycket den rättssökande skall betala av kostnaderna för rättshjälpen och hur mycket staten skall betala.

Nivån på *maximibeloppet* bestäms, när det gäller fysisk person, med hänsyn till sökandens årsinkomst, försörjningsbörda, förmögenhetsinnehav och skuldsättning. Domstolsverket meddelar med stöd av 22 § rättshjälpsförordningen (1979:938) föreskrifter för beräkning av maximibeloppet (DVFS 1991:24, B28). Maximibeloppet för rättshjälpsavgiften fastställs i samband med att allmän rättshjälp beviljas. Det skall i princip betalas i förskott av sökanden. Vid allmän rättshjälp med biträdesförordnande betalas maximibeloppet till biträdet eller, i bodelningsärenden, till bodelningsförrättaren. I andra fall betalas maximibeloppet till staten. Maximibeloppet utgör den högsta fasta avgift som sökanden normalt sett betalar för sin rättshjälp, men

om sökandens inkomster förändras under ärendets gång kan maximibeloppet ändras.

Grundbelopp kallas det maximibelopp för rättshjälpsavgiften som skall betalas av en sökande som inte har en högre beräknad årsinkomst än som motsvarar två gånger basbeloppet (64 400 kronor för år 1992). Om sökanden bidrar till underhållet av exempelvis make eller barn höjs inkomstgränsen med ett halvt basbelopp för var och en till vilkens underhåll han bidrar. Grundbeloppet uppgår för år 1992 till 890 kronor. Sedan den 1 juli 1988 bestäms grundbeloppet till samma belopp som timkostnadsnormen.

I samband med att rättshjälp med biträdesförordnande beviljas fastställs förutom maximibeloppet för rättshjälpsavgiften även det belopp vartill *tilläggsavgiften* högst kan uppgå. Om ersättningen till biträdet för arbete överstiger en femtedel av basbeloppet utgår tilläggsavgift med tio procent på det överstigande beloppet. Om ersättningen till biträdet är lägre utgår ingen tilläggsavgift alls. Är rättshjälpsavgiften högre än ett belopp som motsvarar en femtedel av basbeloppet beräknas tilläggsavgift endast på den del av biträdets ersättning för arbete som överstiger rättshjälpsavgiften. Högsta belopp för tilläggsavgiften är maximerat till ett belopp som uppgår till två gånger sökandens maximibelopp för rättshjälpsavgiften. Tilläggsavgiften skall till skillnad från maximibeloppet för rättshjälpsavgiften inte erläggas i förskott i sin helhet, utan sökandens biträde förutsätts avkräva sökanden ett skäligt förskottsbelopp allteftersom kostnader för biträdets arbete uppkommer (prop. 1982/83:61 s. 22). Om maximibeloppet för rättshjälpsavgiften jämkas, jämkas även högsta beloppet för tilläggsavgiften i motsvarande mån.

Mina utgångspunkter för förändrade regler

Bland de tänkbara besparingsåtgärder som nämndes i 1992 års budgetproposition togs frågan om den enskilde rättssökandens möjlighet att bära en större andel av kostnaderna för rättshjälpen upp. Det framhölls att det också gäller att hitta ett system som kan bidra till en ökad kostnadsmedvetenhet hos den enskilde rättssökande.

Riksrevisionsverket anser i sin rapport (s. 63) att förändringar av nivån på egenavgifterna bör övervägas. Syftet med detta skulle vara att åstadkomma ett större kostnadsmedvetande bland rättshjälpstagarna. Riksrevisionsverket har beräknat att drygt hälften, 54 procent, av de fastställda rättshjälpsavgifterna var mindre än 350 kronor. En tredjedel, 35 procent, av avgifterna fastställdes till noll kronor medan 30 procent låg i intervallet 351 till 1 670 kronor. Domstolsverket har i anslagsframställningen 1992/93-1994/95 angett den genomsnittliga avgiften under år 1990 till 846 kronor. Tilläggsavgift fastställdes i 27 procent av ärendena och den genomsnittliga tilläggsavgiften var 680 kronor.

En person utan allmän rättshjälp har alltid anledning att göra processekonomiska överväganden innan han ger sig in i en rättegång. Rättshjälpssystemet bör enligt min mening vara utformat på ett sådant sätt att liknande processekonomiska bedömningar görs även då parten har beviljats rättshjälp. Ett avgiftssystem måste alltså konstrueras så att det ger den enskilde anledning att göra dessa bedömningar.

Fram till den 1 maj 1983 bidrog rättshjälpshavaren till kostnaderna endast genom att betala en fast avgift. När ärendet fortskridit så långt att kostnaderna överskridit maximibeloppet för rättshjälpsavgiften var den fortsatta behandlingen i princip helt kostnadsfri för honom. Det är givet att en sådan ordning inte bidrar till att stärka kostnadsmedvetandet. Genom införandet av en tilläggsavgift år 1983 (prop. 1982/83:61) hoppades man uppnå ett ökat kostnadsmedvetande hos rättshjälpstagarna och motverka uppkomsten av stora och för staten dyrbara processer. Enligt min mening är de nuvarande reglerna emellertid inte så utformade att de ger den enskilde anledning att göra processekonomiska överväganden i den utsträckning som man rimligen kan kräva.

Det är samtidigt ofrånkomligt att åtgärder för att stärka kostnadsmedvetandet lätt hamnar i konflikt med intresset att hålla de enskildas egenavgifter på en rimlig nivå. Det gäller alltså att hitta en systemkonstruktion av egenavgifterna som i rimlig utsträckning tillgodoser båda dessa intressen.

Det nuvarande systemet för egenavgifter har kritiserats för att vara alltför komplicerat och detaljerat. Att systemet har utformats på ett sådant sätt kan sägas vara en följd av ambitionen att varje rättssökande utifrån sin individuella förmåga skall bidra till kostnaderna för rättshjälpen. Detta är en ambition som jag anser i princip bör vidmakthållas. Samtidigt måste man komma ihåg att ambitionen att uppnå ett fullkomligt rättvist system alltid tenderar att medföra en vidlyftig och dyr administration. Riksrevisionsverket konstaterar dock (rapporten s. 44) att de förändringar som gjorts av de administrativa rutinerna innebär att hanteringen vid myndigheterna är relativt smidig.

För att uppnå de beslutade besparingarna på rättshjälpsanslaget och för att främja kostnadsmedvetenheten föreslår jag vissa ändringar i avgiftssystemet. Jag hade helst sett att vi samtidigt därmed hade kunnat förenkla reglerna för beräkning av avgifterna. Jag hade således gärna velat tillmötesgå det önskemål Domstolsverket framfört under ärendets beredning om att slopa begreppet grundbelopp i rättshjälpslagen. Ett i grunden helt förändrat avgiftssystem kräver dock mer ingående överväganden och analyser än som varit möjliga att göra på det föreliggande materialet. Ett ändrat avgiftssystem försvårar dessutom möjligheterna att med någon säkerhet garantera att förändringarna leder till de avsedda besparingseffekterna. Mitt förslag bygger därför på det nuvarande systemet. Förslaget innehåller likväl vissa förenklingar jämfört med det nuvarande systemet. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet framförde Rättshjälpsmyndigheten tanken på att ta ut lägre avgifter i utomprocessuella ärenden än i ärenden som behandlas av domstol. En annan tanke, som framfördes från bl.a. domstolshåll, är att ny avgift skall erläggas i högre instans eller att rättshjälpen skall omprövas i samband med överklagande. Det finns inom ramen för detta lagstiftningsärende inte utrymme för att gå fram med sådana lösningar. Jag har emellertid tagit de olika uppslagen till mig och avser att närmare låta undersöka deras fördelar och nackdelar.

I stora drag är mitt förslag i detta ärende uppbyggt så att den rättssökande alltid skall betala en viss inkomstrelaterad avgift, en grundavgift, i samband med att rättshjälp beviljas. Utöver grundavgiften skall en tilläggsavgift betalas. Den skall vara relaterad både till den rättssökandes inkomst och till kost-

naderna i ärendet. Tilläggsavgift skall beräknas på inte bara biträdets ersättning för arbete, utan på samtliga rättshjälpskostnader enligt 9 § andra stycket RHL och den bör i princip betalas allteftersom kostnaderna uppkommer. På så sätt skärps kostnadsmedvetandet inte bara hos rättshjälpsstagnarna utan också hos biträdena. När ärendet har avslutats skall Rättshjälpsmyndigheten precis som idag fastställa de slutliga avgifterna och göra avräkning. Mitt förslag överensstämmer i allt väsentligt med förslaget i utkastet. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet har förslaget mottagits genomgående positivt. Vissa synpunkter har lämnats på enskildheter i förslaget. Jag återkommer till dem i det följande. Jag skall nu närmare presentera mina förslag till ändrade regler.

Grundavgift (och grundbelopp)

En rimlig utgångspunkt bör vara att det alltid skall kosta den rättssökande något att få allmän rättshjälp, precis som det alltid kostar något att t.ex. gå till läkare eller tandläkare. En avgift bör därför alltid tas ut i ärenden med allmän rättshjälp. Maximibeloppet lär väl en gång ha varit tänkt att spegla den rättssökandes maximala betalningsförmåga. Sedan dess har emellertid även tilläggsavgift, som bygger på ett annat synsätt, införts. Mina förslag innebär bl.a. att tilläggsavgiften får en alltmer framträdande roll när det gäller avgiftsuttaget samtidigt som en fast avgift i princip alltid skall tas ut. Jag föreslår därför att det nuvarande maximibeloppet i stället betecknas *grundavgift*. Grundavgiften bör, liksom hittills maximibeloppet, vara inkomstrelaterad.

När det gäller frågan om till vilken nivå den lägsta grundavgiften bör bestämmas kan olika lösningar tänkas. En lämplig utgångspunkt kan vara att den minst skall motsvara ansökningsavgiften i ett tvistemål vid domstol, dvs. 350 kronor. De nu gällande reglerna utgår från ett *grundbelopp* som fastställs för varje kalenderår (11 § RHL; 890 kronor för år 1992). Enligt 12 § RHL utgör maximibeloppet för samtliga rättssökande som har en årsinkomst som inte överstiger två gånger basbeloppet (64 400 kronor för år 1992) grundbeloppet, dvs. 890 kronor. Med stöd av Domstolsverkets föreskrifter på området (DVFS 1991:25, B29) sätts dock maximibeloppet generellt ned för dem med lägst inkomster. Detta innebär att ingen avgift alls betalas i inkomstlägen upp till ett basbelopp (32 200 kronor) och att avgiften sätts ned till 400 kronor i inkomstlägen mellan ett och ett och ett halvt basbelopp (32 200 – 48 300 kronor).

Det är av flera skäl ändamålsenligt att i rättshjälpslagstiftningen behålla den basbeloppsanknytning som återinfördes år 1988 (prop. 1987/88:73, bet. 1987/88:JuU21, rskr. 1987/88:193). Det basbelopp som beaktas i rättshjälps-sammanhang är det basbelopp som gällde året innan rättshjälp begärs (6 § första stycket RHL). Av skäl som jag nyss var inne på bör också grundbeloppet behållas. Jag förordar mot denna bakgrund att grundavgiften för de rättssökande som har en beräknad årsinkomst som inte överstiger ett och ett halvt basbelopp, dvs. 48 300 kronor för år 1992, bestäms till hälften av grundbeloppet. För år 1992 blir avgiften således, avrundad, 440 kronor. För de rättssökande som har en inkomst över ett och ett halvt men inte två basbelopp bör grundavgiften liksom i dag motsvara grundbeloppet, 890 kronor.

Är den beräknade årsinkomsten högre än två basbelopp bör grundavgiften, liksom enligt de gällande reglerna, uppgå till grundbeloppet ökat med vissa procentuella andelar av den beräknade årsinkomsten. Mot bakgrund av de förändringar jag föreslår beträffande tilläggsavgiften – jag återkommer strax till detta – anser jag inte att det finns skäl för att höja avgifterna i dessa inkomstskikt. Grundavgifterna i mitt förslag motsvarar alltså helt det nuvarande maximibeloppet för rättssökande med årsinkomster över ett och ett halvt basbelopp. Förslaget, som föranleder ändringar i bl.a. 12 § RHL, innebär att grundavgift kommer att tas ut med lägst 440 kronor och högst med drygt 11 000 kronor. Jag återkommer strax till reglerna om nedsättning av avgifterna.

Tilläggsavgift

Utöver grundavgiften skall den rättssökande enligt mitt förslag betala *tilläggsavgift*. Tilläggsavgiften bör bli en viktigare komponent i egenavgiftssystemet än i dag. Det är främst med tilläggsavgiften som man kan påverka de rättssökandes kostnadsmedvetande. Den bör relateras dels - som i dag - till kostnaderna i ärendet, dels till sökandens beräknade årsinkomst. Enligt nuvarande regler utgår tilläggsavgift med tio procent, lika för alla, på den del av biträdesersättningen som utgör ersättning för arbete. För att få till stånd ett högre kostnadsmedvetande bör tilläggsavgiften beräknas på samtliga de kostnader som utgör rättshjälpskostnader enligt 9 § andra stycket RHL, dvs. för bl.a. ersättning till biträde, kostnader för utredning, bevisning och inställelse. Även ersättning till bodelningsförrättare och medlare kommer därmed att omfattas av tilläggsavgiftssystemet. Med den nuvarande ADB-hanteringen av rättshjälpsärenden torde förslaget inte medföra alltför komplicerade förfaranden för beräkning och uppbörd av tilläggsavgiften eller annan alltför komplicerad administration. Vid överläggningarna framförde företrädare för Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer uppfattningen att tilläggsavgift inte borde tas ut i indispositiva mål eller i vart fall inte borde omfatta kostnader för bevisning. Detta motiverades bl.a. med rättssäkerhetsskäl och med att kostnadsmedvetandet har en annan innebörd i dessa mål. Från andra håll menade man att det inte fanns anledning att särbehandla de indispositiva målen. I övrigt restes inga invändningar mot utkastets förslag i denna del även om man från advokatsamfundets sida påtalat risken för att förslaget kan medföra ökat krångel vid avräkningsförfarandet. Jag anser att systemet bör prövas.

I dag utgår tilläggsavgift först sedan biträdets ersättning för arbete överstigit en femtedel av basbeloppet (ca 6 400 kronor för 1992) eller rättshjälpsavgiften, om denna är högre. Enligt min mening bör tilläggsavgiften utgå redan vid en lägre kostnadsnivå. En möjlighet kan vara att ta ut tilläggsavgift så snart någon kostnad uppkommer. Effekterna av en sådan ordning torde dock endast bli marginella i de billigaste ärendena samtidigt som det finns en risk för ökade administrationskostnader. Därför finner jag det ändamålsenligt att ha kvar en nedre gräns. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet gjordes ingen erinran mot att den nedre gränsen bestäms till ett belopp som motsvarar hälften av det nuvarande, dvs. en tiondel av basbeloppet eller 3 220 kronor. Det blir också mitt förslag.

Vidare bör – till skillnad från idag – principen vara att samtliga rättshjälps-tagare skall bidra till kostnaderna genom att betala tilläggsavgift. Undantag bör endast göras för dem som har en beräknad årsinkomst under ett basbelopp, 32 200 kronor för år 1992. I de lägsta inkomstlägena bör vidare endast en mindre andel av kostnaderna betalas av sökanden i form av tilläggsavgift, medan det är rimligt att den som har högre inkomster bör betala en större andel. I det föreslagna systemet blir det alltså kombinationen av reglerna om grundavgift och tilläggsavgift som kan sägas spegla den rättssökandes betalningsförmåga. Jag föreslår att rättshjälpsstagaren skall betala tilläggsavgift med tio procent av kostnaderna om årsinkomsten uppgår till ett men inte tre basbelopp, tjugo procent om årsinkomsten uppgår till tre men inte fem basbelopp och med trettio procent om årsinkomsten överstiger fem basbelopp. Mitt förslag är detsamma som i utkastet, varemot inga invändningar restes vid överläggningarna i Justitiedepartementet.

Tilläggsavgiften får naturligtvis inte medföra att rättshjälpskostnaderna blir så höga att kostnaderna i praktiken gör det omöjligt för den som har beviljats rättshjälp att hävda sin rätt. Av detta skäl bör det även fortsättningsvis finnas ett tak för avgiften. Ett annat skäl för att behålla ett sådant tak är att den rättssökande skall kunna förutse vilka rättshjälpskostnader han eller hon riskerar att få betala. Enligt gällande regler kan tilläggsavgiften högst uppgå till ett belopp som motsvarar det dubbla maximibeloppet. I utkastet till lagrådsremiss föreslogs att den nivån höjs och att taket för tilläggsavgiften sätts till tre gånger grundavgiften. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet har några ansett att taket kan sättas högre än så, exempelvis till fem gånger grundavgiften. Jag tycker emellertid att den i utkastet föreslagna nivån, tre gånger grundavgiften, är mera rimlig, åtminstone till dess det nya systemet har prövats i praktiken en tid. En ytterligare höjning skulle för övrigt knappast medföra några större besparingar för det allmänna.

En stor del av rättshjälpsärendena på familjerättens område gäller gemensam ansökan om äktenskapsskillnad. På området finns en s.k. saktaxa (jfr avsnitt 2.9). Enligt den nu gällande taxan (DVFS 1991:18, B33) utgår biträdesersättning i normalfallet med 2 580 kronor i s.k. direktdömda mål och med 4 280 kronor i s.k. betänketidsmål. Detta innebär att ersättningen i betänketidsmålen överstiger den nedre gräns för tilläggsavgift som jag förordar. I utkastet föreslogs en regel om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att tilläggsavgift inte skall utgå i fråga om visst slag av ärenden. I första hand avsågs därvid mål för vilka s.k. saktaxa gäller. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet har förslaget tillstyrkts från ett håll och avstyrkts från ett annat.

Enligt min mening kan det finnas en risk för ökad administration i betänketidsärendena på grund av att dessa kommer att omfattas av bestämmelsen om tilläggsavgift. Detta framstår som otillfredsställande eftersom den rättssökande i praktiken inte kan påverka dessa taxereglerade kostnader. Jag är bl.a. mot bakgrund av att taxebeloppen årligen ändras inte beredd att föreslå att alla ärenden som omfattas av saktaxa skall undantas från tilläggsavgift. I stället föreslår jag, i enlighet med förslaget i utkastet, att det i 14 a § införs ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen be-

stämmer att meddela föreskrifter som medger undantag från bestämmelsen om tilläggsavgift i fråga om vissa slags ärenden.

Prop. 1992/93:109

Nedsättning och befrielse

I utkastet föreslogs att den generella möjlighet till *nedsättning av maximibeloppet* som medges enligt nuvarande regler (12 § första stycket andra meningen RHL) – och som enligt Domstolsverkets föreskrifter innebär att rättssökande i de lägre inkomstskikten aldrig betalar någon rättshjälpsavgift – helt skall tas bort. Det finns också enligt nuvarande regler viss möjlighet att *befrias helt eller delvis från tilläggsavgift* (14 b §). Den regeln är annorlunda utformad än den nyss nämnda nedsättningsregeln eftersom den anknyter till betalningsförmågan i det enskilda fallet. Bestämmelsen medger således inte att det – i förordning eller myndighetsföreskrifter – lämnas generellt verkande föreskrifter om befrielse. I det utkast som diskuterades vid överläggningarna i Justitiedepartementet föreslogs att regeln i 14 b § skulle behållas och att tillämpningsområdet skulle utvidgas till att också avse grundavgiften.

Vid överläggningarna i Justitiedepartementet menade några att möjligheten till nedsättning enligt 12 § bör behållas. Domstolsverket befarade att förslaget skulle kunna leda till ökad användning av jämkningsmöjligheten enligt bestämmelsen i 14 b §. Enligt Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer medför den föreslagna ordningen problem eftersom den innebär att en advokat som beviljar allmän rättshjälp inte längre kan sätta ned grundavgiften utan är hänvisad till att för klientens räkning särskilt ansöka om befrielse från avgift.

Trots den framförda kritiken är jag inte beredd att avvika från förslaget i utkastet. Ett väsentlig inslag i det ändrade avgiftssystem jag föreslår är att det alltid skall utgå en avgift för den allmänna rättshjälpen. Härav följer enligt min mening mer eller mindre automatiskt att det inte längre bör vara möjligt att generellt sätta ned avgifterna i vissa inkomstskikt. Jag är samtidigt inte beredd att helt stänga dörren för alla jämkningsmöjligheter. Någon form av nedsättningsregler måste behållas. Enligt min mening är det därvid naturligt att knyta an till den reglering som redan finns i 14 b §.

Jag vill understryka att regeln är avsedd att tillämpas med betydande restriktivitet, vilket framgår av dess utformning. Ett tydligt exempel då befrielse kan komma i fråga och som också nämndes i utkastet är när den rättssökande är ett barn som helt saknar egen inkomst och som inte heller har någon egen förmögenhet. Bestämmelsen är däremot inte avsedd att generellt tillämpas på rättssökande som har mycket låga eller saknar egna inkomster. Om detta varit avsikten hade jag naturligtvis förordat att nedsättningsregeln i 12 § första stycket RHL skulle behållas för dessa kategorier. Jag är således medveten om att mitt förslag i denna del – som också påpekades vid överläggningarna – får till följd att kostnaderna för den allmänna rättshjälpen i vissa fall i praktiken kan komma att få bäras av kommunerna i form av socialbidrag. Det rör sig emellertid inte om några stora belopp. Mitt förslag om att avskaffa nedsättningsregeln i 12 § första stycket RHL kan beräknas medföra besparingar på rättshjälpsanslaget i storleksordningen sex miljoner

kronor. En så begränsad övervältringseffekt måste rimligen kunna godtas. Det är för övrigt knappast troligt att hela detta belopp skulle leda till en belastning på kommunerna i form av socialbidrag.

Jag föreslår inga ändringar i 15 § RHL om att avgifterna skall *jämkas* om inkomsten ändras under ärendets gång.

Vissa andra frågor

Förslaget att avskaffa begreppet maximibelopp och införa begreppet grundavgift i RHL påverkar också innebörden av *begreppet rättshjälpsavgift*. Mitt förslag innebär att begreppet rättshjälpsavgift kommer att bestå av två delar, dels grundavgift, dels tilläggsavgift. Enligt de nuvarande reglerna omfattar termen rättshjälpsavgift inte tilläggsavgiften. Domstolsverket har under ärendets beredning föreslagit att begreppet rättshjälpsavgift slopas helt. Jag är inte främmande för den tanken men förordar, på skäl som jag nyss redovisat, en viss återhållsamhet när det gäller mer omfattande förändringar i fråga om begreppen i RHL.

Mina förslag innebär inte några ändringar när det gäller *beräkningen av den rättssökandes årsinkomst*. Även i fortsättningen får hänsyn tas till försörjningsbörda, skuldsättning och förmögenhet i enlighet med bestämmelsen i 13 § RHL. Jag föreslår inte heller någon sänkning av *inkomstgränsen för rätt till allmän rättshjälp*. Med den konstruktion av egenavgiftssystemet som jag förordar anser jag att den kan behållas vid den nuvarande nivån, dvs. sju gånger basbeloppet (225 400 kronor för år 1992).

I de flesta mål och ärenden beviljas allmän rättshjälp med biträdesförordnande. I flertalet av dessa mål och ärenden utgör biträdesersättningen den helt dominerande delen av kostnaderna för rättshjälpen. För att förslaget skall leda till en ökad kostnadsmedvetenhet är det väsentligt att den rättssökande betalar tilläggsavgift avseende biträdets ersättning för arbete, utlägg och tidsspillan fortlöpande till biträdet och inte först sedan ärendet avslutats. Biträdet får enligt de nuvarande reglerna begära förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp (27 § andra stycket RHL). Denna möjlighet utnyttjas av olika skäl inte i någon större utsträckning. Det kan därför vara lämpligt att det i lagtexten klart sägs ut att biträdet *bör* kräva betalning i form av tilläggsavgift allteftersom kostnader för uppdraget uppkommer. En sådan ordning torde också främja biträdets eget kostnadsmedvetande. Jag förordar således inte någon tvingande regel utan anser att det bör kunna överlåtas på rättshjälpsbiträdet att avgöra hur han skall tillämpa regeln i det enskilda fallet. I övriga fall skall tilläggsavgiften betalas till staten.

Av tabellen, *bilaga 5*, framgår hur mycket den rättssökande skall betala i grundavgift och tilläggsavgift enligt det föreslagna systemet. I tabellen har också avgiftsskyldigheten enligt det nuvarande systemet tagits med. Man måste dock komma ihåg att beloppen inte är direkt jämförbara, vilket beror på att ärendekostnaderna enligt det nuvarande systemet endast tar hänsyn till kostnader avseende biträdets ersättning för arbete, medan avgifterna enligt det nya systemet har beräknats med utgångspunkt i samtliga rättshjälpskostnader enligt 9 § andra stycket RHL.

Det föreslagna avgiftssystemet innebär sålunda att den rättssökande skall

bidra till en större del av kostnaderna ju dyrare ärendet blir och att den som har en högre beräknad årsinkomst skall bidra med mera än den som har en lägre inkomst. I samband med att rättshjälp beviljas skall den rättssökande få besked om efter vilken procentsats tilläggsavgiften skall beräknas samt det högsta beloppet för tilläggsavgiften.

Mina förslag till ändringar i avgiftssystemet föranleder ändringar i 11, 12, 14–15, 17, 18, 27, 28, 30, 31, 31 b, 32, 34 och 47 §§ RHL samt i 31 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) och i 23 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna vid krig eller krigsfara m.m. Lagtexten i 14 a § har justerats med anledning av påpekanden vid överläggningarna. Vissa andra justeringar har också gjorts i förhållande till utkastets lagförslag.

2.6 Rättshjälp åt misstänkt i brottmål

Mitt förslag: Mitt förslag om ändringar i egenavgiftssystemet föranleder en följdändring i 31 kap. 1 § RB rörande den tilltalades återbetalningsskyldighet. Därtill föreslås en skärpning. Den innebär att det högsta belopp som den tilltalade är skyldig att återbetala skall motsvara, inte bara den för honom gällande grundavgiften vid allmän rättshjälp, utan också den tilläggsavgift som skulle ha gällt för honom. I övrigt behålls reglerna om rättshjälp åt misstänkt i brottmål i sak oförändrade.

Utkastet överensstämmer med mitt förslag.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: Förslaget har kommenterats endast av några få. Av dem som särskilt yttrat sig har någon invänt bl.a. att förslaget om att beakta tilläggsavgiften medför ökade arbetsinsatser för domstolarna medan några andra påpekar att kostnadsmedvetandet inte kan styras i brottmål. Från ett håll tillstyrks förslaget.

Skälen för mitt förslag: Reglerna om rätten till *offentlig försvarare* ändrades den 1 januari 1984. Syftet med förändringen var att få till stånd en mer restriktiv prövning vid förordnande av offentliga försvarare. De ändrade reglerna ledde åtminstone för en tid till att kostnadsutvecklingen dämpades. Därefter har en mer generös praxis utvecklat sig. Riksrevisionsverket förklarar de ökade kostnaderna för rättshjälp åt misstänkt i brottmål bl.a. med att antalet brottmål har ökat samtidigt som de torde ha blivit mera komplicerade. De ändrade häktningsreglerna har också medfört ökade kostnader. Enligt Riksrevisionsverket kan dock kostnadsökningen under åren 1986–1990 till största delen, 52 procent, förklaras av förändringen av timkostnadsnormen. Jag återkommer strax till timkostnadsnormen och den s.k. brottmålstaxans utformning (avsnitt 2.9).

Ett grundläggande mål är att rättsväsendets resurser skall användas där de bäst behövs. När det gäller reglerna i rättegångsbalken (RB) om rätten till offentlig försvarare anser jag att den nuvarande utformningen är ändamålsenlig och svarar mot rättssäkerhetens krav. Jag är därför inte beredd att föreslå några förändringar i rätten till offentlig försvarare.

Den som är tilltalad i brottmål och har en årsinkomst som inte överstiger tre gånger basbeloppet, 96 600 kronor för år 1992, kan också beviljas *rättshjälp i brottmål enligt 36 § RHL*. Det innebär att den tilltalade kan få ersättning bl.a. för kostnader för bevisning och för resa och uppehälle i samband med rättegången. En ytterligare förutsättning för sådan rättshjälp är att den sökande själv inte kan antas svara för de kostnader som ersätts genom rättshjälpen. Den nuvarande regeln är mycket restriktivt utformad och ger inte utrymme för förändringar i kostnadsdämpande riktning.

Den rättssökande behöver inte betala någon rättshjälpsavgift vid rättshjälp i brottmål. Om han döms för brottet, är han emellertid enligt allmänna regler för tilltalades *återbetalningsskyldighet* i princip skyldig att betala tillbaka till staten vad som har utgått av allmänna medel för hans försvar, bevisning och rättshjälp i övrigt (31 kap. 1 § RB). Enligt 38 § första stycket RHL gäller detta också beträffande vad som har betalats av staten med anledning av att den tilltalade beviljats allmän rättshjälp. Hans betalningsskyldighet är dock begränsad till vad som skulle ha varit hans maximibelopp för rättshjälpsavgiften, om han hade beviljats allmän rättshjälp. Detta innebär bl.a. att någon avgift motsvarande tilläggsavgiften inte utgår i brottmål. Om återbetalningsskyldigheten understiger ett visst belopp, 250 kronor, skall någon ersättningsskyldighet inte åläggas. Den tilltalades återbetalningsskyldighet får alltid jämkas eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till hans brottslighet eller hans personliga eller ekonomiska förhållanden. Detta innebär att en tilltalad som har en beräknad årsinkomst större än 225 400 kronor, i princip alltid är skyldig att betala till staten hela kostnaden för sitt försvar, om han döms för brottet. Om den tilltalade frikänns i brottmålet, skall han i princip inte betala någon avgift för rättshjälpen. Han är i stället berättigad till ersättning av staten för de kostnader som han kan ha haft för rättegången. För budgetåret 1990/91 återbetalades på hela rättshjälpsområdet endast ca 30 miljoner kronor till staten, dvs. ca fem procent av de totala rättshjälpskostnaderna. Merparten avsåg ålagd återbetalningsskyldighet enligt reglerna om rättshjälp åt misstänkt i brottmål.

I avsnitt 2.5 har jag föreslagit ett nytt avgiftssystem på den allmänna rättshjälpens område. Eftersom begreppet maximibelopp utmönstras ur lagstiftningen måste en följdändring göras i bestämmelserna i 31 kap. 1 § tredje stycket RB. Den nya grundavgiften motsvarar i princip det gamla maximibeloppet.

I utkastet till lagrådsremiss föreslogs dessutom en skärpning av den tilltalades återbetalningsskyldighet genom att det högsta belopp för återbetalning som kan komma i fråga skall motsvara – inte bara den för den tilltalade gällande grundavgiften – utan också den för honom gällande tilläggsavgiften vid allmän rättshjälp.

Vid överläggningarna har olika meningar yppats från domstolshåll. En domstol har tillstyrkt förslaget, medan vissa andra har haft invändningar. Det har sagts att reglerna om den tilltalades återbetalningsskyldighet är tillräckligt strama som de är och att förslaget om att beakta också tilläggsavgiften kommer att kräva ytterligare arbetsinsatser för domstolarnas vidkommande. Man har också ifrågasatt förslaget mot bakgrund av att tilläggsavgif-

tens syfte – att främja kostnadsmedvetandet – inte kan göras gällande i brottmålen.

Prop. 1992/93:109

När det gäller invändningarna om att förslaget skulle leda till ökade arbetsinsatser för de dömande instanserna vill jag först framhålla att det blir aktuellt med tilläggsavgift endast om kostnaderna överstiger en tiondel av basbeloppet, dvs. 3 220 kronor för år 1992. Om den tilltalades beräknade årsinkomst inte överstiger ett basbelopp, 32 200 kronor för år 1992, blir det inte heller aktuellt med tilläggsavgift. Tillämpnings- föreskrifter och olika tabeller (jfr 11 § andra stycket RHL) underlättar också beräkningarna. Enligt min mening är det rimligt att tilltalade i brottmål drabbas av samma skärpning som jag nyss föreslagit för den som har förmånen av allmän rättshjälp. Det är närmast en rättvisefråga. Jag anser att förslaget i utkastet bör genomföras och bestämmelsen i RB bör därför ändras så att den tilltalade inte skall vara skyldig att betala mera än som motsvarar den för honom gällande grundavgiften och tilläggsavgiften. Någon motsvarande ändring när det gäller regler om återbetalningsskyldighet i andra sammanhang, t.ex. enligt 31 b § första stycket RHL, anser jag inte erforderlig.

2.7 Rättshjälp genom offentligt biträde

Min bedömning: Reglerna om rättshjälp genom offentligt biträde be-
hålls tills vidare oförändrade.

Utkastet: Presumptionsregeln i 42 § RHL ändras på så sätt att rättshjälp genom offentligt biträde skall beviljas endast den som behöver sådant bistånd.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran. Från vissa håll ifrågasätts om förslaget leder till besparingar.

Skälen för min bedömning: I 42 § RHL sägs bl.a. att rättshjälp genom offentligt biträde skall beviljas, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Regeln innebär att det i de ärenden som avses i 41 § föreligger en presumtion för att sådan rättshjälp skall beviljas. Paragrafen erhöll sin nuvarande lydelse den 1 januari 1982.

Ursprungligen angavs som förutsättning för att rättshjälp genom offentligt biträde skulle beviljas att den som avsågs med åtgärden var i behov av biträde för att kunna ta till vara sin rätt. Enligt uttalanden i förarbetena (prop. 1972:132 s. 185) var det nödvändigt att en viss restriktivitet iakttogs vid bedömningen av biträdesbehovet i det enskilda fallet.

Denna restriktiva inställning ändrades först när det gällde utlänningsärendena. Från den 1 juli 1978 föreskrevs för dessa ärenden att rättshjälp genom offentligt biträde skulle beviljas, om det inte måste antas att behov av biträde saknades. I samband med socialtjänstlagens tillkomst uttalades (prop. 1979/80:1 bil. 4, s. 87) bl.a. att det inte fanns någon anledning att i fråga om förutsättningarna för förordnande av offentligt biträde göra åtskillnad mellan olika typer av ärenden. Samma presumptionsregel som hade införts för utlänningsärendenas del borde därför införas på hela området för rättshjälp genom offentligt biträde. I detta lagstiftningsärende (jfr bet. 1980/81:SoU15

s. 5), liksom i lagstiftningsärendet (prop. 1987/88:73 s. 83 ff) poängterades dock att den omständigheten att det infördes en generell presumptionsregel inte kunde befria den som har att besluta om rättshjälp genom offentligt biträde från att göra en individuell prövning i varje enskilt fall.

I det sistnämnda lagstiftningsärendet väcktes frågan om den nuvarande presumptionsregeln skulle behållas för ärenden inom den sociala vårdlagstiftningen och utlänningslagstiftningen men ersättas med en regel om att förordnande skall ske endast när det finns ett faktiskt behov av sådant biträde i alla övriga ärenden där offentligt biträde kan komma i fråga. Någon ändring av bestämmelsen i 42 § RHL föreslogs dock inte. Skälen var bl.a. att den enhetliga presumptionsregeln hade införts relativt nyligen och att det ansågs vara en fördel att ha en enhetlig regel för alla ärendekategorier. Departementschefen uttalade för egen del bl.a. att det inte hade riktats någon egentlig kritik mot det sätt varpå presumptionsregeln hade tillämpats i praktiken och att det därför saknades anledning till ändringar.

Rättshjälp genom offentligt biträde har knappast alls berörts av de åtstramningar som gjorts beträffande övriga rättshjälpsformer. Detta bör ses mot bakgrund av att rättshjälp genom offentligt biträde uteslutande rör enskildas personliga rörelsefrihet eller kroppsliga integritet, dvs. ärenden som ofta är av synnerligen ingripande betydelse för den enskilde. Jag är därför för närvarande inte beredd att föreslå några ändringar av genomgripande slag för dessa ärendekategorier, t.ex. när det gäller avgiftsbeläggning eller återbetalningsskyldighet för den enskilde.

I utkastet togs frågan om presumptionsregelns utformning upp. Det konstaterades att den nuvarande regeln medger endast en begränsad behovsprövning. Frågan som ställdes var om det bör införas ett större mått av behovsprövning och om detta kan ske utan att befogade rättsskyddsintressen träds för när. Det föreslogs att presumptionsregeln i 42 § RHL ändras på så sätt att rättshjälp genom offentligt biträde skall beviljas endast den som behöver sådant bistånd.

Vid överläggningarna i Justitiedepartementet bekräftades från domstols-håll att det ibland förekommer slentrianmässiga förordnanden av offentliga biträden. Dock ifrågasattes från flera håll om förslaget kommer att leda till annat än marginella besparingar. Företrädare från Rättshjälpsnämnden befarade att förslaget bl.a. skulle kunna leda till ett ökat antal besvärsärenden. Företrädare för Statens invandrarverk och Utlänningsnämnden menade att det finns andra möjligheter att åstadkomma reella besparingar på rättshjälpen i ärenden enligt utlänningslagen (1989:529).

För egen del vill jag anföra följande. I tidigare lagstiftningsärenden (bl.a. prop. 1987/88:73) har som jag nyss redovisat klart uttalats att den nuvarande generella presumptionsregeln inte befriar den som har att besluta om rättshjälp genom offentligt biträde från skyldigheten att göra en individuell prövning i det enskilda fallet. Om regeln ändras och i stället utformas med en omvänd presumtion, dvs. att biträde skall förordnas om det behövs, skulle i och för sig den avsedda individuella prövningen bättre återge lagstiftarens intentioner. Därmed skulle också de tillämpande myndigheterna få ett bättre stöd för att underlätta förordnanden när bistånd genom offentligt biträde inte behövs. Även om behovet av offentligt biträde kan variera mellan olika

ärendetyper är det enligt min mening en fördel att ha kvar en enhetligt utformad regel för de olika ärendeslagen. Jag är därför inte beredd att förordna skilda presumptionsregler. Jag vill här erinra om att en särskild utredare har tillkallats för att göra en översyn av vissa delar av utlänningslagstiftningen (Dir. 1992:51). Uppdraget berör också rättshjälpslagstiftningen. Redovisning av uppdraget beräknas ske någon gång vid årsskiftet. Jag vill inte föregripa resultatet av den utredningen och är därför inte beredd att föreslå några ändringar när det gäller reglerna om förordnande av offentligt biträde.

I utkastet diskuterades också om rätten till offentligt biträde även fortsättningsvis bör regleras i rättshjälpslagen och betalas från rättshjälpsanslaget. Kanhända vore det lämpligare att reglera rätten till biträde direkt i den materiella lagstiftning som det handlar om och kostnaderna hållas utanför rättshjälpsystemet. En fördel med en ändrad ordning är att bestämmelserna – t.ex. i fråga om beviljande och omfattning – bättre kan anpassas och utformas efter de specifika behov som gör sig gällande i de olika ärendekategorierna. En sådan ordning kan också motverka generella urholkningar på rättshjälpsområdet. När ändrade regler i annan lagstiftning gör att de samlade rättshjälpskostnaderna stiger i höjden har erfarenhetsmässigt besparingskrav riktats mot rättshjälpsanslaget och särskilt drabbat den allmänna rättshjälpen. Detta är inte rimligt. Men också andra skäl som har att göra med kostnadsansvar och kostnadskontroll talar för att rättshjälp genom offentligt biträde inte alltid bör falla under rättshjälpslagstiftningen och betalas med rättshjälpsmedel. Jag återkommer till denna fråga senare (avsnitt 2.10).

2.8 Rådgivning

Mitt förslag: Reglerna om rättshjälp genom rådgivning behålls i huvudsak oförändrade. Förslaget om ett ändrat avgiftssystem föranleder dock vissa följdändringar i 47 § RHL.

Utkastet överensstämmer i allt väsentligt med mitt förslag.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: Från ett håll riktas kritik mot att förslaget medför att eftergift av rådgivningsavgiften inte längre kan medges. Från ett annat håll påtalas en lagteknisk justering. I övrigt lämnas förslaget utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Rådgivning kan lämnas under högst en timme av advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå (46–48 §§ RHL). Den står öppen för alla och kan lämnas i de allra flesta rättsliga angelägenheter. Rådgivningen kan sålunda lämnas inom tillämpningsområdet för samtliga rättshjälpsformer. Ersättning för rådgivning sker mot en fast avgift som för varje påbörjad kvart motsvarar en fjärdedel av grundbeloppet för rättshjälpsavgiften (890 kronor för 1992). Avgiften får sättas ned så att den inte överstiger det maximibelopp för rättshjälpsavgiften som skulle ha fastställts om allmän rättshjälp hade beviljats. Beviljas allmän rättshjälp efter rådgivning, skall kostnaden för rådgivningen anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen. Betalning av rådgivningsavgift skall anses som betalning på rättshjälps-

avgiften. Den som meddelar rådgivning beslutar också om rådgivningsavgiften.

Prop. 1992/93:109

Domstolsverket har för år 1992 föreskrivit (DVFS 1991:25, B29) att rådgivningsavgiften får efterges om sökandens beräknade årsinkomst inte uppgår till ett basbelopp och att rådgivningsavgiften får sättas ned till 400 kronor om sökandens årsinkomst uppgår till ett men inte ett och ett halvt basbelopp.

Det är viktigt att rådgivningsinstitutet är smidigt integrerat med de övriga rättshjälpsformerna enligt RHL. Det måste dock konstateras att rådgivningen inte har fått den betydelsefulla funktion som avsågs vid rättshjälpsystemets införande, nämligen att verka preventivt genom att bl.a. förhindra processer. Riksrevisionsverket konstaterar i sin rapport (s. 29) att antalet rådgivningar vid de allmänna advokatbyråerna blivit färre under de senaste tre åren. Statens kostnader för rådgivning, som är förhållandevis blygsamma, har dock fördubblats under perioden 1986–1990. Kostnaderna hänför sig i princip endast till de rådgivningar där rådgivningsavgiften satts ned eller eftergivits. En del av kostnadsökningarna kan förklaras med att rådgivningsavgiften år 1988 kopplades till grundbeloppet för rättshjälpsavgiften, och en annan del beror på höjda advokatkostnader och mervärdesskatt. Samtidigt förutsattes grundbeloppet vara lika stort som den timkostnadsnorm som tillämpas när taxan för gemensam ansökan om äktenskapsskillnad bestäms (prop. 1987/88:73 s. 100).

Riksrevisionsverket menar att rådgivning borde kunna utnyttjas i större utsträckning än i dag, bl.a. som ett alternativ till allmän rättshjälp i vissa ärendetyper på familjerättens område. Som jag redan påpekat (avsnitt 2.4) är jag för närvarande inte beredd att föreslå några ändringar i rätten till allmän rättshjälp på familjerättens område. Jag är inte heller i övrigt beredd att föreslå några ändringar när det gäller rådgivningsinstitutet. Detta beror framför allt på det förslag om en avveckling av de allmänna advokatbyråerna som för närvarande remissbehandlas (jfr avsnitt 2.9). Rådgivningsinstitutets framtida utformning bör därför anstå till dess remissbehandlingen av promemorian om avveckling av byråerna är avslutad och slutlig ställning tagits till förslaget.

Mina förslag i avsnitt 2.5 om ett nytt avgiftssystem föranleder vissa följdändringar i 47 § RHL. Förslagen innebär att den generella möjligheten till nedsättning och eftergift av rådgivningsavgiften med stöd av 12 § RHL försvinner. Detta kritiserades av företrädare från Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer vid överläggningarna i Justitiedepartementet.

När det gäller rådgivningsavgiften anser jag på samma sätt som när det gäller erläggandet av grundavgift (avsnitt 2.5) att det är rimligt att det alltid skall kosta att få tillgång till systemet. Rådgivningsavgift tas i normalfallet ut med (för år 1992) 890 kronor per hel timme. Möjligheten att sätta ned avgiften så att den inte överstiger den nya grundavgiften bör, i enlighet med förslaget i utkastet till lagrådsremiss, finnas kvar. Detta innebär att rådgivningsavgift som lägst kan tas ut med 440 kronor, eller med 110 kronor per påbörjad femtonminutersperiod. Det kan också erinras om att kostnaden för rådgivningen enligt bestämmelsen i 47 § tredje stycket RHL skall anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen, om rättshjälp beviljas efter rådgivning. I förhållande till förslaget i utkastet bör också en lagteknisk justering

2.9 Timkostnadsnormen och taxor på rättshjälpsområdet

Min bedömning: Timkostnadsnormen bör också i fortsättningen tills vidare bestämmas av regeringen. Differentierade timkostnadsnormer bör gälla för brottmål och tvistemål. Möjligheten att utvidga brottmålstaxans tillämpningsområde bör övervägas. Den ändrade ordningen kräver inga lagändringar.

Utkastet överensstämmer med min bedömning. I utkastet föreslogs också att termen timkostnadsnorm förs in i 22 § RHL.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: De flesta har lämnat förslaget utan erinran. Några förordar en annan formulering av 22 § RHL än i utkastet, medan advokatsamfundet avstyrker förslaget i den delen. Bl.a. Domstolsverket ställer sig tveksamt till en utvidgning av brottmålstaxans tillämpningsområde. Några förordar nya taxor på ytterligare områden. De flesta har ingen invändning mot att timkostnadsnormen differentieras.

Skälen för min bedömning: I förarbetena till RHL (prop. 1972:4 s. 273 ff) förutsattes att ersättning till biträde och offentlig försvarare i betydande utsträckning skulle regleras med hjälp av taxor. Bestämmelsen finns intagen i 22 § första stycket RHL. För närvarande finns två taxor på rättshjälpsområdet, en taxa för ersättning till offentlig försvarare i vissa brottmål i tingsrätt och hovrätt, den s.k. *brottmålstaxan*, och en taxa för ersättning till biträde i mål om äktenskapsskillnad efter gemensam ansökan, den s.k. *äktenskaps-skillnadstaxan*. Enligt brottmålstaxan bestäms ersättningen efter förhandlingens längd, medan ersättningen enligt äktenskapsskillnadstaxan beräknas i huvudsak efter en i taxan angiven summa för allt arbete i målet. Från och med år 1988 baseras de båda taxorna på en gemensam timkostnadsnorm.

Timkostnadsnormen grundas på självkostnaderna vid de allmänna advokatbyråerna. I praxis har timkostnadsnormen blivit normgivande vid bestämmande av biträdesersättning inom hela rättshjälpsområdet.

Regeringen beslutade i november 1990 att återta den beslutanderätt beträffande bl.a. brottmålstaxan och äktenskapsskillnadstaxan som delegerats till Domstolsverket. Anledningen var att regeringen i det då rådande samhällsekonomiska läget inte ville vara betagen möjligheten att kontrollera den del av statens utgifter som består i ersättning till biträden i ärenden med allmän rättshjälp och offentliga försvarare. Dessa förhållanden kvarstod också förra året, men regeringens medverkan har när det gäller 1992 års taxor ansetts kunna koncentreras till den för det ekonomiska utfallet viktigaste komponenten i taxesystemet, nämligen timkostnadsnormen. För närvarande gäller alltså att Domstolsverket fastställer taxorna på grundval av en timkostnadsnorm som beslutas av regeringen. Timkostnadsnormen för år 1992 har bestämts till 712 kr exklusive mervärdesskatt (890 kr inklusive mervärdesskatt).

År	Timkostnadsnorm Brottmålstaxan	Timkostnadsnorm Äktenskapsskillnadstaxan
1975	175	—
1976	175	195
1977	195	215
1978	210	230
1979	220	245
1980	245	270
1981	260	285
1982	275	300
1983	295	325
1984	315	345
1985	335	365
1986	375	405
1987	415	445
1988	490	490
1989	560	560
1990	625	625
1991	660 (825 inklusive moms)	660 (825 inklusive moms)

Nivån på timkostnadsnormen är viktig eftersom den inte bara ligger till grund för brottmåls- och äktenskapsskillnadstaxorna utan också har kommit att få genomslag för biträdesersättningar inom hela rättshjälpsområdet och på rättsskyddsförsäkringarnas område. För det allmännas del har normens nivå en omedelbar effekt på rättshjälpsanslaget. Riksrevisionsverket anger i sin rapport att timkostnadsnormens utveckling förklarar ungefär hälften av hela kostnadsökningen på rättshjälpsanslaget. Riksrevisionsverket ifrågasätter timkostnadsnormens nuvarande konstruktion och anger ett par alternativa beräkningssätt (rapporten s. 49 och 65 f).

De nuvarande beräkningsgrunderna för att fastställa timkostnadsnormen är relativt komplicerade och förenade med en hel del svagheter. Riksrevisionsverkets har även tidigare riktat invändningar mot metoden att basera normen på självkostnaderna vid de allmänna advokatbyråerna (Riksrevisionsverkets rapport 1987:889 De allmänna advokatbyråerna). Även jag anser att den nuvarande konstruktionen inte är anpassad till den utveckling som skett på advokatområdet. Det är därför angeläget att överväga andra lösningar. För dagen är jag dock inte beredd att ta slutlig ställning i frågan. I promemorian (Ds 1992:51) De allmänna advokatbyråerna föreslås att systemet med allmänna advokatbyråer avvecklas. Om förslaget, som för närvarande remissbehandlas, genomförs måste självfallet andra beräkningsgrunder för timkostnadsnormen bestämmas. I avvaktan på ett slutligt ställningstagande i bl.a den frågan bör regeringen tills vidare bestämma timkostnadsnormen. Enligt min mening är regeringen därvid inte tvingad att enbart utgå från självkostnaderna vid de allmänna advokatbyråerna. I förarbetena till 1972 års rättshjälpsreform uttalades att självkostnaderna vid de allmänna advokatbyråerna torde få tillmätas stor betydelse när det gäller storleken på timkostnadsnormen (prop. 1972:4 s. 278). Detta uttalande innebär inte att självkostnaderna vid de allmänna advokatbyråerna behöver vara så utslagsgivande som de kommit att bli hittills. Det finns som jag ser det alltså – utan att lagen behöver ändras för den skull – utrymme för att i kostnadsdämpande

riktning göra en friare bedömning än den som kommit att utvecklas under den tid Domstolsverket fastställt taxorna.

Före år 1988 gällde olika timkostnadsnormer för brottmålstaxan resp. äktenskapsskillnadstaxan. Differensen mellan normerna var ca 10 procent. Anledningen till differentieringen var att undersökningar som Domstolsverket gjort visade att ett brottmål för det juridiska ombudet drog ca 13–14 procent lägre kostnader än ett äktenskapsskillnadsärende. I samband med att grundbeloppet infördes och samordnades med timkostnadsnormen i rättshjälpslagstiftningen år 1988 (prop. 1987/88:73) övergav Domstolsverket i förenklingssyfte differentieringen och bestämde i stället en gemensam timkostnadsnorm.

Det finns inte något som tyder på att de av Domstolsverket genomförda kostnadsberäkningarna inte längre äger giltighet. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet fanns delade uppfattningar om huruvida timkostnadsnormen bör vara gemensam eller differentierad. De som förespråkade en gemensam norm menade att en sådan är enkel och lätthanterlig. Det nuvarande statsfinansiella läget tillåter oss emellertid inte att behålla kostsamma regler som främst tillkommit i förenklingssyfte. Jag förordar alltså i enlighet med utkastet en ordning som innebär att differentierade timkostnadsnormer återinförs. Regeringen bör därför enligt min mening se till att bestämma olika timkostnadsnormer för brottmålstaxan resp. äktenskapsskillnadstaxan.

Den ersättning som utgår till målsägandebiträde bör självfallet ansluta till timkostnadsnormen för brottmålstaxan. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet ifrågasatte bl.a. företrädare för Rättshjälpsmyndigheten om inte också den ersättning som utgår till offentliga biträden borde följa timkostnadsnormen för brottmålstaxan. Enligt min mening låter detta rimligt.

Vidare framfördes en idé om att differentiera timkostnadsnormen på så sätt att en högre norm skulle tillämpas för advokater och en lägre för biträdande jurister. Jag medger att det finns skäl som talar för en sådan differentiering och att det i lämpligt sammanhang kan finnas anledning att se över olika möjligheter att differentiera normen också i det hänseendet.

Den ändrade ordningen kräver i sig inga lagändringar. I utkastet föreslogs att termen timkostnadsnorm införs i 22 § RHL. Advokatsamfundet har avstyrkt förslaget. Att timkostnadsnormen är en av flera komponenter vid bestämmande av taxor på rättshjälpsområdet framgår redan av 22 § rättshjälpsförordningen (1979:938). Jag anser inte att det är nödvändigt att lyfta fram detta också i rättshjälpslagens bestämmelser. Jag föreslår därför inte någon sådan lagteknisk justering.

I utkastet togs också frågan om att utvidga området för brottmålstaxan upp. Taxan gäller för brottmål med en tilltalad och en offentlig försvarare och den är tillämplig också i hovrätt när den tilltalade i hovrätten biträds av samma försvarare som i tingsrätten. Taxan gäller för mål där en eller flera förhandlingar förekommit och där den sammanlagda förhandlingstiden i berörd instans inte överstiger 3 timmar och 45 minuter. I utkastet ifrågasattes om det kan finnas skäl att utsträcka taxetiden till exempelvis sex timmar, vilket motsvarar en normal förhandlingsdag i rätten. En sådan ordning skulle bl.a. underlätta kostnadskontrollen för domstolens del. Vid överläggning-

arna i Justitiedepartementet menade företrädaren för en domstol att en sådan ordning skulle vara utmärkt, medan bl.a. företrädare för Domstolsverket, som redan gjort vissa preliminära undersökningar på området, uttryckte viss tveksamhet till att utsträcka taxetiden. Jag avser att låta undersöka denna fråga närmare. Jag vill påpeka att en sådan ändring – om den visar sig möjlig och lämplig – inte kräver lagändringar.

När det gäller taxor på familjerättens område vill jag för dagen inte förorda någon ändring. Det kan dock vara lämpligt att, som Riksrevisionsverket är inne på, se över utgångspunkterna för beräkning av saktaxan och i det sammanhanget undersöka om något ytterligare område, t.ex. mål och ärenden om underhållsbidrag, kan lämpa sig för taxereglering. Vid överläggningarna uttrycktes från flera håll önskemål om att det borde undersökas om inte också rättshjälpsärenden på utlänningslagstiftningens område lämpar sig för taxeregleringen. Från något håll nämndes också möjligheten att taxereglera rättshjälpsärenden inom den psykiatriska tvångsvårdslagstiftningen. Även jag anser att detta bör undersökas närmare genom Domstolsverket och Rättshjälpsmyndigheten.

2.10 Organisatoriska frågor, talerätt m.m.

Mitt förslag: Vissa ändringar förslås i RHL för att göra det möjligt för regeringen att i framtiden låta Rättshjälpsmyndigheten ta över Domstolsverkets uppgifter på rättshjälpsområdet. Det handlar bl.a. om att fastställa taxor och besluta olika föreskrifter, att överklaga rättshjälpsbeslut och att påkalla beslut om att allmän rättshjälp skall upphöra enligt 34 §. En sådan ändring skulle medföra att det ansvar för och den dispositionsrätt till anslaget Rättshjälpskostnader som i dag finns hos Domstolsverket förs över till Rättshjälpsmyndigheten.

Utkastet: Förslaget överensstämmer i allt väsentligt med mitt.

Överläggningarna i Justitiedepartementet: Förslaget har i princip lämnats utan erinran. Domstolsverket avstyrker dock att Rättshjälpsmyndigheten blir centralmyndighet på området.

Skälen för mitt förslag: I en rättslig angelägenhet som anhängiggjorts vid en domstol provas frågan om beviljande av allmän rättshjälp av domstolen. Det är också domstol som beviljar rättshjälp i brottmål. Det ankommer även på den domstol som beviljat allmän rättshjälp att besluta om jämkning av maximibeloppet för rättshjälpsavgiften och högsta belopp för tilläggsavgiften. Domstolen beslutar också om befrielse från tilläggsavgift.

Allmän rättshjälp kan också beviljas av advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå. Detta gäller endast såvitt avser vissa rättsliga angelägenheter inom familjerättens område. Jurist vid advokatbyrå får också meddela rådgivning.

Har allmän rättshjälp inte beviljats vid advokatbyrå och är den rättsliga angelägenheten inte anhängiggjord i domstol, provas frågan om beviljande av allmän rättshjälp av Rättshjälpsmyndigheten. Domstolens befattning

med ett rättshjälpsärende upphör i och med att den rättsliga angelägenheten avgjorts. Det är då Rättshjälpsmyndigheten som står för de efterföljande åtgärderna. Det är alltså Rättshjälpsmyndigheten som fastställer de slutliga avgifterna och gör avräkning bl.a. mellan den rättssökande och staten.

I vissa mål eller ärenden kan rättshjälp också lämnas genom offentligt biträde. Med vissa undantag fattas beslut i en sådan fråga av den myndighet som handlägger målet eller ärendet. Ett stort antal av dessa rättshjälpsärenden hanteras av Statens invandrarverk.

Domstolsverket har det övergripande ansvaret för rättshjälpen. Verket fastställer taxor och vissa andra föreskrifter inom rättshjälpsområdet. Verket för också talan mot beslut i fråga om rättshjälp och får påkalla att rättshjälp skall upphöra (6, 18 a, 22, 30, 40, 49 a och 49 b §§ RHL). Det är också Domstolsverket som under regeringen har det samlade ansvaret för rättshjälpsmedlens användning och lämnar underlag för rättshjälpsanslagets utveckling i sin anslagsframställning. Kostnader och intäkter för rättshjälpen redovisas under ett särskilt förslagsanslag.

Domstolsverket är också central förvaltningsmyndighet i förhållande till Rättshjälpsmyndigheten. Anslaget Rättshjälpsmyndigheten disponeras av Domstolsverket. Verket har i sin tur delegerat budgetansvaret till Rättshjälpsmyndigheten.

Rättshjälpsystemet uppvisar i dag en mycket splittrad bild i ansvarshänseende. Det finns ett stort antal myndigheter som har roller inom systemet. Riksrevisionsverket uttalar i sin rapport (s. 67 f) kritik mot den nuvarande organisationen och anser bl.a. att Domstolsverket bör få ett klart och entydigt ansvar för rättshjälpsmedlens användning och att ansvarsfördelningen mellan verket och Rättshjälpsmyndigheten bör klargöras. Enligt Riksrevisionsverket bör också Statens invandrarverk få ta ansvaret för sin rättshjälpsverksamhet och bära sina egna kostnader.

Den nuvarande ordningen i fråga om *beviljande* av rättshjälp fungerar i huvudsak bra. Ansvaret för tillämpningen av rättshjälpslagens bestämmelser är visserligen spritt på många händer. Att domstolarna själva får bevilja rättshjälp i de mål de handlägger är emellertid en både rationell och rättssäker ordning och detsamma gäller de fall där advokaterna själva får bevilja rättshjälp. Det framstår inte heller som ändamålsenligt ur allmänhetens synvinkel att ytterligare centralisera beslutanderätten. Några bärande skäl för att ändra på den nuvarande ordningen i denna del finns därför inte.

Vad som däremot kan ifrågasättas är om den nuvarande *organisationen* är den lämpligaste för att garantera ett övergripande kostnadsansvar för rättshjälpsmedlens användning. I första hand uppkommer då frågan om Domstolsverkets respektive Rättshjälpsmyndighetens roller.

Frågan om Domstolsverkets uppgifter på rättshjälpsområdet har behandlats i departementspromemorian (Ds 1992:38) Domstolsväsendet – Organisation och administration i framtiden. Där föreslås att Rättshjälpsmyndigheten helt skall frigöras från Domstolsverkets verksamhetsområde och att myndigheten bör ta över verkets uppgifter att fastställa taxor och föreskrifter i övrigt inom rättshjälpen. Detta skall ses i ljuset av att Domstolsverket enligt promemorieförslaget skall avvecklas som central förvaltningsmyndighet.

Genom de organisatoriska åtgärder som föreslås i organisationspromemo-

rian skulle de fördelarna uppnås att Rättshjälpsmyndigheten ges det övergripande ansvaret för rättshjälpen. Dessutom skulle uppföljningsansvaret för kostnadsutvecklingen hamna hos den myndighet som har underlaget för uppföljningen. Det finns därför starka skäl att genomföra en sådan ordning. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet har bl.a. Rättshjälpsmyndigheten tillstyrkt förslaget, medan Domstolsverket har avstyrkt detsamma.

Föregen del menar jag att slutlig ställning inte bör tas innan remissbehandlingen av organisationspromemorian har avslutats. Redan nu bör emellertid en lagteknisk justering ske i 6, 18 a, 22, 30 och 40 §§ RHL för att ge regeringen större utrymme att välja till vilken myndighet uppgifterna skall delegeras.

Domstolsverkets uppgifter enligt RHL innefattar också som redan nämnts rätt att föra talan mot beslut i fråga om rättshjälp och att påkalla beslut om att rättshjälp skall upphöra. Domstolsverket bevakar alltså statens intressen i beslut som fattas av domstol eller av Rättshjälpsmyndigheten. Verket har också rätt att föra talan till förmån för enskild part.

Det allmännas möjlighet att överklaga rättshjälpsfrågor var begränsad fram till den 1 juli 1979 då Domstolsverket i sin egenskap av central tillsynsmyndighet fick sådan talerätt (49 a § RHL; prop. 1978/79:90, bet. 1978/79:JuU30, rskr. 1978/79:105). Domstolsverkets talerätt utvidgades ytterligare år 1982 då det fick behörighet att påkalla beslut om att rättshjälp skall upphöra enligt bestämmelserna i 34 § RHL (49 b § RHL; prop. 1981/82:28, bet. 1981/82:JuU52, rskr. 1981/82:320).

Domstolsverket utför också en rad andra uppgifter på rättshjälpsområdet, t.ex. att sprida information, avge förklaringar, genmälen och yttranden. Även utanför rättshjälpsområdet begärs yttranden i frågor som rör ersättningar som utgått av allmänna medel. Verket har i en skrivelse till Justitiedepartementet begärt att få partsställning på området.

I organisationspromemorian behandlas också frågan om Domstolsverkets talerätt enligt RHL. Med hänvisning till att rättshjälpslagstiftningen för närvarande är föremål för en översyn redovisas dock inget ställningstagande till frågan om vem som i framtiden bör utöva talerätten. Det anförs dock att den måste ligga på en annan myndighet än den som beviljar rättshjälp, men att den inte med någon nödvändighet behöver ligga på en centralmyndighet inom domstolsväsendet.

Om Rättshjälpsmyndigheten skulle ta över Domstolsverkets administrativa funktioner är det naturligt att Rättshjälpsmyndigheten också tar över Domstolsverkets uppgifter när det gäller behörigheten att föra talan mot beslut på rättshjälpens område och att påkalla beslut om att rättshjälp skall upphöra. Därmed skulle Rättshjälpsmyndigheten få ett sådant övergripande och samlat ansvar för rättshjälpsmedlens användning, som torde vara en förutsättning för att uppnå och främja kostnadskontrollen och en enhetlig tillämpning.

Rättshjälpsmyndigheten kan givetvis inte överta Domstolsverkets uppgift att överklaga myndighetens egna beslut. Frågan är dock om det är nödvändigt att behålla någon särskild talerätt mot Rättshjälpsmyndighetens egna beslut vid sidan av den talerätt som Justitiekanslern redan har enligt sin instruktion (2 § förordningen 1975:1345 med instruktion för Justitiekanslern).

Detsamma gäller Domstolsverkets behörighet att påkalla beslut om rättshjälpens upphörande enligt 34 § RHL. Mycket talar för att det skulle räcka med att Justitiekanslern har denna uppgift. Domstolsverket har vid överläggningarna i Justitiedepartementet ifrågasatt detta medan Justitiekanslern, som beretts tillfälle att lämna synpunkter på utkastet till lagrådsremiss, inte har haft några erinringar. Emellertid ses Justitiekanslerns arbetsuppgifter för närvarande över av en särskild utredare (Ju 1991:8; Dir. 1991:110). Mot denna bakgrund bör för dagen ingen slutlig ställning tas när det gäller förändringar i Domstolsverkets talerätt enligt RHL. Jag förordar dock samma lagstiftningstekniska justering som när det gäller Domstolsverkets uppgifter i övrigt, dvs. att det bör överlämnas åt regeringen att avgöra vilken myndighet som skall utöva statens talerätt.

Jag inskränker mig alltså för dagen till att föreslå en lagteknisk lösning som gör det möjligt att senare – när resultatet av pågående utredningar och remissbehandling föreligger – slutligt bestämma om rättshjälpens organisatoriska hemvist m.m. Det finns anledning att i budgetsammanhang återkomma till riksdagen med en redovisning av regeringens överväganden.

Jag har redan varit inne på frågan om att det är svårt för en myndighet att påverka delar av ett anslag som inte hänför sig till det egna verksamhetsområdet eller ens till det ansvariga departementets verksamhetsområde (avsnitt 2.7). Sakligt ansvar och kostnadsansvar bör i möjligaste mån följas åt. I utkastet nämndes möjligheten att från rättshjälpsanslaget avskilja den del som hänför sig till Statens invandrarverk och låta invandrarverket självt bära ansvaret för dessa kostnader. Vid överläggningarna i Justitiedepartementet tillstyrktes en sådan åtgärd från flera håll, bl.a. från invandrarverket. Invandrarverket och Utlänningsnämnden framförde dock att hänsyn också måste tas till den verksamhet på området som utförs av andra, nämligen Utlänningsnämnden, Polisen och regeringen. För egen del är jag tveksam till att gå fram med särskilda lösningar för vissa verksamhetsområden. Jag är därför för dagen inte beredd att förorda några sådana förändringar.

2.11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Jag förordar att de av mig föreslagna ändringarna träder i kraft den 1 mars 1993. Jag föreslår att tiden för ansökan om rättshjälp resp. tidpunkten för förordnande av offentlig försvarare skall avgöra om de nya bestämmelserna, utom ändringen i 9 a § RHL och de som gäller de organisatoriska förhållandena och talerätten, skall tillämpas.

Enligt tredje stycket av övergångsbestämmelsen till avgiftsförordningen (1992:191) gäller expeditionskungörelsens bestämmelser fortfarande i fråga om framställningar som gjorts före ikraftträdandet – den 1 juli 1992 – i ärenden upptagna i kungörelsens bilaga, avdelning II. I fall som omfattas av den övergångsbestämmelsen föreslår jag att bestämmelsen i 9 a § skall gälla i sin äldre lydelse.

Jag förordar att övergångsbestämmelserna utformas i enlighet med vad jag nu har sagt. Någon särskild övergångsbestämmelse krävs inte såvitt gäller ändringen i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna eller domstolarna vid krig eller krigsfara m.m.

Om mina förslag godtas, avser jag att senare för regeringen anmäla frågan om de förordningsändringar, bl.a. ändringar i rättshjälpsförordningen (1979:938), som föranleds av förslagen.

Prop. 1992/93:109

2.12 Ekonomiska konsekvenser

De föreslagna ändringarna syftar till att minska kostnaderna för rättshjälpen. Det är svårt att exakt ange hur stora besparingar som förslagen kan medföra. Detta beror bl.a. på att vissa åtgärder mer eller mindre omedelbart inverkar på rättshjälpsanslaget, medan andra medför besparingar först efter längre tid. Nivån på timkostnadsnormen slår exempelvis omedelbart på rättshjälpskostnaderna, medan en höjning av egenavgifterna ger kostnadseffekter på längre sikt. Höjningen av egenavgifterna skulle enligt Domstolsverkets beräkningar innebära besparingar med ca 15 miljoner kronor.

Sammantaget bör de föreslagna lagändringarna och de åtgärder jag i övrigt aviserat medföra avsevärda besparingar.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom Justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
  2. lag om ändring i rättegångsbalken,
  3. lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.
- Förslaget under 3. har upprättats i samråd med statsrådet Laurén.
Förslagen har granskats av *Lagrådet*.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

6 §

Ändringen som har behandlats i avsnitt 2.10 syftar till att ge regeringen större frihet att bestämma till vilken myndighet olika uppgifter på rättshjälpsområdet skall anförtros.

9 a §

Den som har beviljats allmän rättshjälp är enligt 9 a § RHL befriad från vissa avgifter. Den 1 juli 1992 ersattes expeditionskungörelsen (1964:618) av avgiftsförordningen (1992:191). På grund av ett förbiseende ändrades inte samtidigt bestämmelsen i 9 a § första stycket RHL. Expeditionskungörelsens avgiftslista, avdelning I har ersatts av bestämmelserna i 15 § 1–3 avgiftsförordningen.

Med ett undantag – protest av växel och check – tas det inte längre ut några avgifter för expeditioner motsvarande kungörelsens avgiftslista, avdelning II under rubriken Utsökning m.m. Reglerna om avgifter för sådan protest framgår inte av avgiftsförordningen utan följer av särskilda föreskrifter. Det är knappast motiverat att införa särskilda bestämmelser om befrielse från avgift för sådan protest. Paragrafen har justerats i enlighet härmed.

11 §

Ändringarna föranleds av förslaget om ett ändrat avgiftssystem i avsnitt 2.5. Av paragrafen, liksom av rubriken, framgår att rättshjälpsavgiften kommer att bestå av två komponenter, grundavgift och tilläggsavgift, och att grundavgiften ersätter det nuvarande maximibeloppet för rättshjälpsavgiften. Begreppet grundbelopp behålls oförändrat och med oförändrad innebörd.

12 §

Ändringarna föranleds av förslaget i avsnitt 2.5 om ett ändrat avgiftssystem.

Ändringen i *första stycket* innebär dels att maximibeloppet för rättshjälpsavgiften ersätts av begreppet grundavgift (jfr kommentaren vid 11 §), dels att differentierade grundavgifter tas ut för rättssökande som har inkomster understigande två basbelopp och dels att bestämmelsen om nedsättning har slopats. I gengäld har möjligheten till befrielse enligt bestämmelserna i 14 b § fått ett vidgat tillämpningsområde och omfattar enligt förslaget också grundavgiften (se vid 14 b §). Bestämmelserna har kommenterats utförligt i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.5.

I *andra stycket* stycket har endast en justering gjorts med anledning av att den nya grundavgiften ersätter maximibeloppet för tilläggsavgiften. En motsvarande ändring har gjorts i *tredje stycket*.

14 §

Paragrafen har ändrats med anledning av att grundavgift ersätter det nuvarande begreppet maximibelopp (jfr kommentarerna vid 11 och 12 §§).

14 a §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tilläggsavgift. Den har ändrats i flera hänseenden. En nyhet i *första stycket* är att tilläggsavgiften i princip beräknas på samtliga kostnader i rättshjälpsärendet. De kostnader som anges i 9 § andra stycket är bl.a. kostnad för biträde, bodelningsförrättare, bevisning, utredning, resa och uppehälle, medling samt vissa ansökningsavgifter. Vidare skall tilläggsavgift tas ut redan då kostnaderna i ärendet uppgår till en tiondel av basbeloppet; dagens gräns ligger vid en femtedel av basbeloppet. Kretsen rättshjälpsstagare som skall betala tilläggsavgift har vidgats. Det är endast rättshjälpsstagare med årsinkomster under ett basbelopp som undantas. Taket för tilläggsavgiften har höjts till tre gånger grundavgiften. Slutligen har tilläggsavgiften också inkomstrelaterats så att de rättshjälpssta-

gare som har låga inkomster får betala en lägre procentuell andel av kostnaderna jämfört med rättshjälpsstagare i högre inkomstlägen (*andra stycket*). Ändringarna har behandlats i avsnitt 2.5.

Enligt bestämmelsen i 11 § skall regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer meddela närmare föreskrifter för beräkning av bl.a. tilläggsavgiften.

Av *tredje stycket* framgår att 13 § skall tillämpas vid beräkning av inkomstgränserna. Detta innebär – på samma sätt som när det gäller beräkning av den inkomst som skall ligga till grund för grundavgiften – att hänsyn skall tas till underhållsbörda, förmögenhetsinnehav eller skuldsättning. Av bestämmelsen framgår vidare att tilläggsavgift för dödsbon skall bestämmas enligt de grunder som anges i 14 §, dvs. att tilläggsavgiften skall bestämmas till ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp. Slutligen finns i *tredje stycket* vissa avrundningsregler.

Fjärde stycket innehåller en regel om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att tilläggsavgift inte skall utgå i fråga om vissa slags ärenden. Härmed avses i första hand mål för vilka s.k. saktaxa gäller. Skälen för detta har redovisats i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.5.

14 b §

Paragrafen har ändrats på så sätt att den nuvarande bestämmelsen om befrielse från tilläggsavgift skall avse också grundavgift. Samtidigt har den allmänna nedsättningsmöjligheten av avgift enligt 12 § slopats. Förutsättningen för befrielse är att det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala grundavgift eller tilläggsavgift eller del av dem. Bestämmelsen är restriktivt utformad och befrielse skall bara kunna komma i fråga i undantagsfall. Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.5.

15 §, 17 § och 18 §

Ändringarna i 15, 17 och 18 §§ följer av de ändringar som föreslagits i 11, 12 och 14 a §§. 15 § har också ändrats språkligt.

18 a § och 22 §

Ändringarna i 18 a och 22 §§ motsvarar den ändring som föreslås i 6 § (jfr kommentaren vid denna).

27 §

Ändringarna i bestämmelsen föranleds av förslaget om ett nytt avgiftssystem enligt den allmänna motiveringen, avsnitt 2.5.

Ändringarna i *första stycket* innebär ingen ändring i sak. De föranleds av att det nuvarande maximibeloppet för rättshjälpsavgiften ersätts med en grundavgift (jfr kommentarerna vid 11 och 12 §§). Av 15 § framgår att grundavgiften skall bestämmas i samband med att rättshjälpsbeviljas (jfr 28 §).

Andra stycket innehåller bestämmelser om betalning av tilläggsavgiften. Det har ändrats som en följd av ändringarna i 14 a §. Föreskrifter att biträdet bör ta ut förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp allteftersom kostnader för arbete, utlägg och tidsspillan uppkommer i ärendet innebär en viss uppstramning i förhållande till gällande rätt. Avsikten är att biträdet i normalfallet skall se till att avgift betalas fortlöpande.

28 §

Ändringen är föranledd av ändringarna i 11 och 12 §§ (se kommentarerna där). Som en följd av att begreppet maximibelopp – som är en preliminär avgift – har utmönstrats ur RHL har bestämmelsen i denna paragraf justerats för att markera att här är fråga om de slutliga avgifterna.

30 §

Ändringarna i *första stycket* föranleds av ändringarna i 11 och 12 §§ medan ändringen i *andra stycket* motsvarar den ändring som föreslås i 6 § (se kommentaren vid denna). Av paragrafen framgår att avräkningen skall göras först sedan avgiften fastställts slutligt (jfr kommentaren vid 28 §).

31 §, 31 b §, 32 § och 34 §

Ändringarna föranleds av ändringarna i 11 och 12 §§.

40 §

Ändringen motsvarar den ändring som föreslås i 6 § (se kommentaren vid denna).

47 §

Ändringarna i *första och tredje stycket* föranleds av ändringarna i 11 och 12 §§. Såsom redovisats i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.8, har möjligheterna att jämka rådgivningsavgiften begränsats som en följd av ändringar i 12 §.

49 a § och 49 b §

Ändringarna motsvarar den ändring som föreslås i 6 § (se kommentaren vid denna).

Med den lagtekniska lösning som valts kan bestämmelsen i 49 a § *andra stycket* utgå. 49 a § har också justerats språkligt.

Bestämmelserna har kommenterats i avsnitt 2.11.

4.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

31 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för den som är tilltalad i brottmål att betala ersättning för rättegångskostnader. Ändringen i *tredje stycket* föränleds av de ändrade reglerna i 11, 12 och 14 a §§ RHL. Ändringarna har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitten 2.5 och 2.6). Skyldigheten för den tilltalade att ersätta staten för kostnader är enligt bestämmelserna i tredje stycket maximerad till vad den tilltalade skulle ha fått betala om han hade haft allmän rättshjälp. En nyhet jämfört med den gällande lydelsen är att inte bara vad som skulle ha utgått i *grundavgift* enligt bestämmelserna i 12 § RHL skall beaktas utan också vad som skulle ha utgått i *tilläggsavgift* enligt bestämmelserna i 14 a § RHL. Tilläggsavgiften skall alltså bestämmas som en procentuell andel av kostnaderna – jfr 31 kap. 1 § första och andra styckena RB – till den del dessa överstiger en tiondel av basbeloppet.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Bestämmelserna har kommenterats i avsnitt 2.11.

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

23 §

Ändringen föränleds av ändringarna i 11 och 12 §§ RHL. Ändringen innebär att det nuvarande maximibeloppet för rättshjälpsavgiften ersätts med den nya grundavgiften.

5 Hemställen

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

6 Beslut

Prop. 1992/93:109

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av Riksrevisionsverkets rapport

Prop. 1992/93:109

Bilaga 1

Riksrevisionsverket (RRV) har på regeringens uppdrag granskat rättshjälpens effektivitet. I RRVs uppdrag ingick bl a att analysera senare års kostnadsutveckling samt att överväga om kostnaderna för rättshjälp kan minskas utan att de grundläggande syftena går förlorade.

Rättshjälp ges i fem former, nämligen allmän rättshjälp, rättshjälp åt misstänkt i brottmål, rättshjälp genom offentligt biträde, rådgivning samt målsägandebiträde. Den sistnämnda formen ingick dock inte i RRVs granskningsuppdrag.

Kostnaderna för rättshjälp har, sedan den infördes i sin nuvarande form 1973, ökat stadigt. Rättshjälpens beräknas för budgetåret 1992/93 kosta 684 milj kr. Till detta kommer kostnaderna för att administrera rättshjälp.

RRV har analyserat kostnadsutvecklingen för åren 1986–1990. För hela rättshjälpsområdet ökade kostnaderna med 63 procent under perioden. Mest ökade kostnaderna för rättshjälp genom offentligt biträde (98 procents ökning), för misstänkt i brottmål var ökningen av kostnaderna 74 procent. Den minsta ökningen hade den allmänna rättshjälp (43 procents ökning).

RRV har, för de olika rättshjälpsreformerna, försökt finna orsakerna till kostnadsutvecklingen. En viktig förklaring till kostnadsökningen är utvecklingen av timkostnadsnormen, dvs. den beräkningsgrund som i allmänhet används för att ersätta de juridiska ombuden. Normens ökning förklarar ungefär hälften av hela kostnadsökningen. RRV har också konstaterat att den tid som ombuden debiterar för ett ärende har ökat.

En annan viktig förklaring till kostnadsökningarna är att en kraftig ökning av antalet ärenden har skett när det gäller rättshjälp genom offentligt biträde. Detta beror dels på ändringar i lagstiftningen, dels på en kraftig ökning av antalet asylsökande.

RRV har undersökt vilka inkomstgrupper som får rättshjälp och för vilka ärenden man får rättshjälp. Undersökningen gäller främst den allmänna rättshjälp. RRV kan konstatera att rättshjälpsstagaren har en klar låginkomsttagarprofil. Vidare är, för de flesta ärenden för vilka rättshjälp utgår, ersättningen till ombudet ca 5 000 kr.

Granskningen har vidare omfattat effektiviteten i rättshjälpssystemets utformning i olika avseenden. RRV har bl a funnit att systemets konstruktion medför bristande kostnadsmedvetande och att billigare lösningar inte uppmuntras. RRV har också funnit brister i uppföljningen och kostnadskontrollen.

Vidare har RRV prövat förutsättningarna för att föra över hela eller delar av den allmänna rättshjälp till privata försäkringslösningar. En sådan förändring skulle enligt RRV medföra såväl fördelar som olägenheter.

RRVs bedömning och förslag

RRV har bedömt vilka möjligheter det finns att minska kostnaderna för rättshjälp. RRV beskriver tre möjligheter:

- en ytterligare avgränsning av rättshjälpens målgrupp

- en överföring av ansvaret för den allmänna rättshjälpen till privata försäkringsbolag
- olika insatser för att minska kostnaderna

Prop. 1992/93:109
Bilaga 1

Den allmänna rättshjälpens målgrupp kan avgränsas ytterligare genom i första hand en sänkning av den övre inkomstgräns, vid vilken man kan beviljas allmän rättshjälp. Vidare kan den enskildes bidrag till ombudets kostnader höjas. En tredje möjlighet är att införa en självrisknivå.

RRV har uppskattat några möjliga besparingar. Exempelvis skulle en sänkning av inkomstgränsen till 110 000 kr medföra en årlig besparing med ca 15 milj kr. En höjning av den enskildes rättshjälpsavgift med t ex 50 procent skulle medföra en årlig besparing med ca 18 milj kr. En självrisknivå vid t ex 5 000 kr skulle medföra en besparing med ca 80 milj kr.

RRV finner att det f n skulle bli svårt att uppnå målen för rättshjälpen med en överföring av ansvaret för den allmänna rättshjälpen till privata försäkringsbolag. En sådan lösning skulle sannolikt kräva kompletterande statliga insatser. Dessutom bedömer RRV att försäkringsbolagen har sämre förutsättningar än staten att bedriva verksamheten effektivt.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs i fråga om rättshjälpslagen (1972:429)¹

dels att 6, 8, 11, 12, 14-15, 17, 18, 18 a, 22, 27, 28, 30, 31, 31b, 32, 34, 40, 42, 47, 49 a och 49 b §§ samt rubrikerna närmast före 11 och 27 §§ skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 7 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §²

Allmän rättshjälp beviljas fysisk person i rättslig angelägenhet, om han behöver sådant bistånd och hans beräknade årsinkomst ej överstiger ett belopp som motsvarar sju gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde året innan rättshjälp begärs.

Bidrar den rättssökande till underhållet av make, tidigare make, sambo eller eget barn, ökas beloppet enligt första stycket för var och en till vilkens underhåll han på detta sätt bidrar med ett belopp som motsvarar hälften av det basbelopp som anges i första stycket. Med eget barn jämställs härvid annans barn som den rättssökande är underhållsskyldig mot enligt 7 kap. 5 § föräldrabalken.

Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligt ökad på grund av förögenhetsinnehav eller annan särskild omständighet eller väsentligt nedsatt på grund av skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att skäligt belopp läggs till eller dras från.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, domstolsverket meddelar närmare föreskrifter för beräkning av den rättssökandes ekonomiska

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter förberäkning av den rättssökandes ekonomiska förhållanden.

7 a §

Allmän rättshjälp får inte beviljas i angelägenhet som omfattas av rättskyddsförsäkring eller något annat liknande rättskydd. Rättshjälp får dock beviljas när den rättssökandes egna kostnader i angelägenheten har uppgått till minst tre gånger det basbelopp som anges i 6 § första stycket. Därvid beaktas endast kostnader av sådant slag som kan antas komma att betalas från den rättssökandes rättskydd.

¹Lagen omtryckt 1983:487.

²Senaste lydelse 1988:213.

8 §³

Allmän rättshjälp får *ej* beviljas

Allmän rättshjälp får *inte heller* beviljas

1. i angelägenhet som skall prövas eller på annat sätt behandlas utom riket, om *ej* den rättssökande är bosatt här och särskilda skäl föreligger för rättshjälp,

2. utläningar som varken är eller tidigare varit bosatta här, om det inte finns särskilda skäl för rättshjälp,

3. den som är eller har varit näringsidkare i angelägenhet som har uppkommit i hans näringsverksamhet, om det inte finns skäl för rättshjälp med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt,

4. i fråga om anspråk som överlåts till den rättssökande, om överlåtelsen kan antas ha ägt rum i syfte att åstadkomma fördel vid prövning av begäran om rättshjälp,

5. för upprättande av självdeklaration,

6. för upprättande av äktenskapsförord, testamente eller gåvohandling,

7. i angelägenhet rörande bodelning, om det inte med hänsyn till boets beskaffenhet och makarnas eller sambornas personliga förhållanden finns särskilda skäl för rättshjälp,

8. om frågan om rättshjälp kan anstå till dess en annan rättslig angelägenhet, vari anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund, har avgjorts slutligt,

9. ägaren eller tidigare ägare av en fastighet eller en byggnad i angelägenhet som avser fastigheten eller byggnaden, om han *har eller* borde ha haft rättsskydds försäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten och något annat inte följer av andra stycket,

9. ägaren eller tidigare ägare av en fastighet eller en byggnad i angelägenhet som avser fastigheten eller byggnaden, om han *borde ha haft* rättsskydds försäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten och något annat inte följer av andra stycket,

10. i angelägenhet rörande trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) eller rörande skadestånd som kan betalas från en föreliggande ansvarsförsäkring; dock får rättshjälp beviljas den skadelidande om angelägenheten är anhängig vid domstol eller rör enbart annan skada än personskada,

11. den som *ej* har befogat intresse av att få sin sak behandlad.

I fall som avses i första stycket 9 *får rättshjälp beviljas när den rättssökandes egna kostnader i angelägenheten har uppgått till minst tre gånger det basbelopp som anges i 6 § första stycket.* Därvid beaktas endast kostnader av sådant slag som kan antas komma att betalas från den rättssökandes rättsskydd eller, om något sådant inte finns, kostnader som avses i 9 § andra stycket.

I fall som avses i första stycket 9 *gäller bestämmelserna i 7 a § andra meningen.* Därvid beaktas endast kostnader som avses i 9 § andra stycket.

I fråga om visst slag av ärenden som är talrikt förekommande och normalt av enkel beskaffenhet kan regeringen förordna att allmän rättshjälp *ej* skall beviljas.

Under förutsättning av ömsesidighet kan regeringen förordna att medbor-

³Senaste lydelse 1989:360.

gare i en viss främmande stat och den som, utan att vara medborgare i den staten, är bosatt där skall vara likställd med svensk medborgare i fråga om allmän rättshjälp.

Rättshjälpsavgift och tilläggsavgift

Rättshjälpsavgift; grundavgift och tilläggsavgift

11 §⁴

Den rättssökande skall bidra till de kostnader för allmän rättshjälp som avses i 9 och 10 §§ genom att betala rättshjälpsavgift och tilläggsavgift enligt vad som sägs i 12–15 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer grundbelopp för *rättshjälpsavgiften* och meddelar närmare föreskrifter för beräkning av *det belopp var till rättshjälpsavgiften högst kan uppgå (maximibeloppet)*.

Den rättssökande skall bidra till de kostnader för allmän rättshjälp som avses i 9 och 10 §§ genom att betala rättshjälpsavgift (*grundavgift och tilläggsavgift*) enligt vad som sägs i 12–15 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer grundbelopp för *beräkning av grundavgiften* och meddelar närmare föreskrifter för beräkning av *grundavgift och tilläggsavgift*.

12 §⁵

Överstiger *ej* den rättssökandes beräknade årsinkomst ett belopp som motsvarar *två gånger* det basbelopp som anges i 6 § första stycket, utgör *maximibeloppet förrättshjälpsavgiften* grundbeloppet. *Maximibeloppet får sättas ned om det finns särskilda skäl.*

Är inkomsten högre än som anges i första stycket, utgör *maximibeloppet för rättshjälpsavgiften* grundbeloppet ökat med

två procent av den del av inkomsten som överstiger två men ej tre gånger basbeloppet,

fyra procent av den del av inkomsten som överstiger tre men ej fyra gånger basbeloppet,

sex procent av den del av inkomsten som överstiger fyra men ej fem gånger basbeloppet,

åtta procent av den del av inkomsten som överstiger fem men ej sex gånger basbeloppet,

tolv procent av den del av inkomsten som överstiger sex gånger basbeloppet.

Vid tillämpning av andra stycket *iakttas* att inkomsten avrundas till närmast lägre tusental kronor och *maximibeloppet för rättshjälpsavgiften* till närmast lägre tiotal kronor.

Överstiger *inte* den rättssökandes beräknade årsinkomst ett belopp som motsvarar *en och en halv gång* det basbelopp som anges i 6 § första stycket, utgör grundavgiften *hälften av grundbeloppet. Om inkomsten uppgår till ett och ett halvt men inte två basbelopp, utgör grundavgiften grundbeloppet.*

Är inkomsten högre än som anges i första stycket, utgör *grundavgiften* grundbeloppet ökat med

Vid tillämpning av *första och andra stycket skall* inkomsten avrundas till närmast lägre tusental kronor och *grundavgiften* till närmast lägre tiotal kronor.

⁴Senaste lydelse 1988:213.

⁵Senaste lydelse 1988:213.

Söker dödsbo rättshjälp, *utgör maximibeloppet* ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp.

Söker dödsbo rättshjälp, *bestäms grundavgiften* till ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp.

14 §

Om den ersättning som skall tillerkännas biträde för arbete enligt 22 § överstiger ett belopp som motsvarar en femtedel av det basbelopp som anges i 6 § första stycket eller rättshjälpsavgiften, om denna är högre än det beloppet, skall den rättssökande utöver rättshjälpsavgiften betala en tilläggsavgift om tio procent av den överskjutande delen av ersättningen, dock högst ett belopp som motsvarar det dubbla maximibeloppet. Det belopp som skall betalas avrundas till närmast lägre tiotal kronor.

Den rättssökande skall, om årsinkomsten överstiger ett belopp som motsvarar det basbelopp som anges i 6 § första stycket, utöver grundavgiften betala tilläggsavgift. Avgiften skall bestämmas till en procentuell andel av de kostnader som avses i 9 § andra stycket, om kostnaderna överstiger ett belopp som motsvarar en tiondel av basbeloppet. Tilläggsavgift utgår dock högst med ett belopp som motsvarar tre gånger den grundavgift som anges i 12 §.

Tilläggsavgift utgår med tio procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger ett men inte tre basbelopp, tjugo procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger tre men inte fem basbelopp,

trettio procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger fem basbelopp.

Vid beräkning av inkomstgränserna tillämpas bestämmelserna i 13 §. Inkomsten skall avrundas till närmast lägre tusental kronor och tilläggsavgiften till närmast lägre tiotal kronor.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att tilläggsavgift inte skall utgå i fråga om visst slag av ärenden.

14 b §

Om det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala tilläggsavgiften eller någon del av den, får han helt eller delvis befrias från denna.

Om det framkommer att den rättssökande inte längre saknar möjlighet att betala den tilläggsavgift som han befriats från, skall beslutet omprövas.

Om det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala grundavgift eller tilläggsavgift, får han helt eller delvis befrias från avgift.

Om det framkommer att den rättssökande inte längre saknar möjlighet att betala den grundavgift eller tilläggsavgift som han befriats från, skall beslutet omprövas.

⁶Senaste lydelse 1988:213.

15 §⁷

I samband med att allmän rätts-
hjälp beviljas, *fastställs det för sö-
kanden gällande maximibeloppet*
och det belopp vartill tilläggsavgif-
ten högst kan uppgå.

Utgår inkomst eller sådant
förhållande som avses i 13 eller 14 §
väsentlig förändring innan rätts-
hjälpssärendet avslutats, skall *maxi-
mibeloppet* jämkas efter vad som är
skäligt, dock ej under vad som redan
betalats i *rättshjälpsavgift*. Jämkning
skall också ske, om väsentlig felbe-
dömning gjorts, när *maximibeloppet*
tidigare bestämdes, eller om oriktiga
uppgifter legat till grund för beslu-
tet.

Frågan om jämkning *upptages* en-
dast om särskild anledning därtill
framkommit.

När *maximibeloppet* jämkas, skall
även det belopp vartill tilläggsavgif-
ten högst kan uppgå jämkas i mot-
svarande mån.

I samband med att allmän rätts-
hjälp beviljas, *bestäms grundavgif-
ten och den procentsats efter vilken*
sökanden skall betala tilläggsavgift
*samt det belopp vartill tilläggsavgif-
ten högst kan uppgå.*

Utgår inkomst eller sådant
förhållande som avses i 13 eller 14 §
väsentlig förändring innan rätts-
hjälpssärendet avslutats, skall *grun-
davgiften* jämkas efter vad som är
skäligt, dock ej under vad som redan
betalats. Jämkning skall också ske,
om väsentlig felbedömning gjorts,
när *grundavgiften* tidigare bestäm-
des, eller om oriktiga uppgifter legat
till grund för beslutet.

Frågan om jämkning *tas upp* en-
dast om särskild anledning därtill
framkommit.

När *grundavgiften* jämkas, skall
även *den procentsats efter vilken sö-
kanden skall betala tilläggsavgift*
*samt det belopp vartill tilläggsavgif-
ten högst kan uppgå* jämkas i mot-
svarande mån.

17 §

Om en rättslig angelägenhet är
anhängig vid domstol, prövar dom-
stolen frågan om beviljande av all-
män rättshjälp. Den domstol, där
den rättsliga angelägenheten är an-
hängig, beslutar också om jämkning
av *maximibeloppet för rättshjälpsav-
giften* och av det belopp vartill till-
läggsavgiften högst kan uppgå.
Domstolen fattar även beslut enligt
14 b §.

Om en rättslig angelägenhet är
anhängig vid domstol, prövar dom-
stolen frågan om beviljande av all-
män rättshjälp. Den domstol, där
den rättsliga angelägenheten är an-
hängig, beslutar också om jämkning
av *grundavgiften* och av *den procent-
sats efter vilken sökanden skall betala*
*tilläggsavgift samt av det belopp var-
till tilläggsavgiften högst kan uppgå.*
Domstolen fattar även beslut enligt
14 b §.

18 §⁸

Har allmän rättshjälp icke beviljats enligt 16 § och är den rättsliga angelä-
genheten ej anhängig vid domstol, prövas fråga om beviljande av allmän
rättshjälp av Rättshjälpsmyndigheten.

Är den rättsliga angelägenheten ej
anhängig vid domstol, beslutar
Rättshjälpsmyndigheten också om
jämkning av *maximibeloppet för*

Är den rättsliga angelägenheten
inte anhängig vid domstol, beslutar
Rättshjälpsmyndigheten också om
jämkning av *grundavgiften* och av

⁷Senaste lydelse 1988:213.⁸Senaste lydelse 1989:360.

rättshjälpsavgiften och av det belopp vartill tilläggsavgiften högst kan uppgå *samt* meddelar beslut enligt 14 b §.

den procentsats efter vilken sökanden skall betala tilläggsavgift samt av det belopp vartill tilläggsavgiften högst kan uppgå. Rättshjälpsmyndigheten meddelar även beslut enligt 14 b §.

18 a §

Allmän rättshjälp beviljas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande, domstolsverket* bestämmer.

Allmän rättshjälp beviljas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som *föreskrivs av regeringen eller av den myndighet regeringen bestämmer.*

22 §⁹

Biträde, bodelningsförrättare och medlare har rätt till skäligen ersättning för arbete, tidspållan och utlägg som uppdraget har krävt. Vid bedömningen av vad som är skäligt arvode skall uppdragets art och omfattning beaktas. Hänsyn skall också tas till andra omständigheter av betydelse, såsom den skicklighet och den omsorg som uppdraget har utförts med samt den tid som har lagts ned på uppdraget. Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande, domstolsverket* fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättningen.

Biträde, bodelningsförrättare och medlare har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspållan och utlägg som uppdraget har krävt. Vid bedömningen av vad som är skäligt arvode skall uppdragets art och omfattning beaktas. Hänsyn skall också tas till andra omständigheter av betydelse, såsom den skicklighet och den omsorg som uppdraget har utförts med samt den tid som har lagts ned på uppdraget. Regeringen eller *den myndighet regeringen bestämmer* fastställer *timkostnadsnorm* och taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättningen.

Vid biträdesbyte enligt 21 § andra stycket gäller i fråga om det nya biträdes rätt till ersättning för arbete som har utförts före beslutet om bytet vad som sägs i 19 § första stycket.

Har biträde, bodelningsförrättare eller medlare genom vårdslöshet eller försummelse föranlett kostnad för rättshjälpen, skall detta beaktas vid ersättningens bestämmande. Om biträde missbrukat sin behörighet att bevilja allmän rättshjälp eller besluta om substitution eller det eljest föreligger särskilda skäl, får ersättningen jämkas.

Ersättning till biträde fastställs i mål eller ärende vid domstol av domstolen. Ersättning till biträde i annat fall och till bodelningsförrättare fastställs av Rättshjälpsmyndigheten. Ersättning till medlare fastställs av domstolen.

Ersättning till biträde skall fastställas i samband med att den rättsliga angelägenheten avgörs genom dom eller beslut eller avslutas på något annat sätt. Ersättning till bodelningsförrättare eller medlare skall fastställas när uppdraget har slutförts.

Har ett biträde underlåtit att i tid begära ersättning vid den domstol som haft att besluta om den och har biträdet därigenom förlorat rätten att få ersättning fastställd av domstolen, får Rättshjälpsmyndigheten fastställa ersättningen under förutsättning att biträdet inte kände till att angelägenheten

⁹Senaste lydelse 1989:360.

varit anhängig vid domstolen eller att underlåtenheten beror på något annat ursäktligt misstag. Ersättningen skall då alltid stanna på staten.

**Betalning och fastställande av rätts-
hjälpssavgift och tilläggsavgift, av-
räkning med den rättssökande, bi-
tråde och bodelningsförrättare**

**Betalning och fastställande av grund-
avgift och tilläggsavgift, avräkning
med den rättssökande, biträde och
bodelningsförrättare**

27 §¹⁰

Finns biträde eller bodelningsförrättare enligt denna lag, betalas *rättshjälpsavgiften till denne intill det enligt 15 § första stycket fastställda maximibeloppet*. Finns varken biträde eller bodelningsförrättare, skall *rättshjälpsavgiften* betalas till staten. *Rättshjälpsavgiften* får tas ut så snart *maximibeloppet* har fastställts. Har *maximibeloppet* höjts sedan rättshjälp beviljades, skall den avgift som kan föranledas av höjningen betalas till staten.

Tilläggsavgiften betalas till biträdet när ersättningen till biträdet har fastställts. Biträdet får ta ut förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp. Om det belopp vartill tilläggsavgiften högst får uppgå höjs i samband med att ersättning till biträdet fastställs, skall det belopp som kan föranledas av höjningen och som hänför sig till den ersättningen eller till en tidigare fastställd biträdesersättning betalas till staten.

Finns biträde eller bodelningsförrättare enligt denna lag, betalas *grundavgiften* till denne. Finns varken biträde eller bodelningsförrättare, skall *grundavgiften* betalas till staten. *Grundavgiften* får tas ut så snart den har bestämts. Har *grundavgiften* höjts sedan rättshjälp beviljades, skall den avgift som kan föranledas av höjningen betalas till staten.

Finns biträde skall den del av tilläggsavgiften som hänför sig till biträdeskostnader betalas till biträdet när ersättningen har fastställts. Biträdet bör ta ut förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp *alltefter som kostnader för arbete, tidsspillan och utlägg uppkommer i ärendet*. *Finns inte biträde skall tilläggsavgiften* betalas till staten. Om det belopp vartill tilläggsavgiften högst får uppgå höjs i samband med att ersättning till biträdet fastställs, skall det belopp som kan föranledas av höjningen och som hänför sig till den ersättningen eller till en tidigare fastställd biträdesersättning betalas till staten.

28 §¹¹

Rättshjälpsmyndigheten skall fastställa den rättssökandes *rätts-
hjälpssavgift* och tilläggsavgift, så snart kostnaderna för rättshjälp är slutligt bestämda. Skulle ytterligare kostnader visa sig sedan avgiften fastställts, får dock ny avgift fastställas.

Rättshjälpsmyndigheten skall *slutligt* fastställa den rättssökandes *grundavgift* och tilläggsavgift, så snart kostnaderna för rättshjälp är slutligt bestämda. Skulle ytterligare kostnader visa sig sedan avgiften fastställts, får dock ny avgift fastställas.

¹⁰Senaste lydelse 1988:213.

¹¹Senaste lydelse 1989:360.

30 §¹²

Avräkning görs av rättshjälpsmyndigheten. Avräkning med den rättssökande sker så snart *rättshjälpsavgiften* och tilläggsavgiften har fastställts. Avräkning med biträde eller bodelningsförrättare görs när ersättning till denne har fastställts.

Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande*, domstolsverket meddelar närmare föreskrifter om avräkningen.

Avräkning görs av Rättshjälpsmyndigheten. Avräkning med den rättssökande sker så snart *grundavgiften* och tilläggsavgiften har fastställts *slutligt*. Avräkning med biträde eller bodelningsförrättare görs när ersättning till denne har fastställts.

Regeringen eller *den myndighet regeringen bestämmer* meddelar närmare föreskrifter om avräkningen.

31 §¹³

Bestämmelser i lag om ansvar för motparts kostnader i rättegång eller annat motsvarande förfarande gäller även i fråga om motpartens rättshjälpskostnader. Ersättning för ränta skall dock inte betalas.

Den som är ersättningsskyldig för rättshjälpskostnader skall till den rättssökande betala ett belopp som motsvarar dennes *rättshjälpsavgift* och tilläggsavgift. Återstoden skall betalas till staten. Om den ersättningsskyldige har ålagts att ersätta endast en del av rättshjälpskostnaderna, skall han betala ersättningen till den rättssökande och till staten med motsvarande fördelning.

Om rättshjälp har beviljats i ett ärende angående verkställighet enligt utsökningensbalken, skall sådan särskild avgift enligt förordningen (1981:1185) om utsökningensavgifter som har tagits ut av motparten fördelas enligt bestämmelserna i andra stycket.

Den som är ersättningsskyldig för rättshjälpskostnader skall till den rättssökande betala ett belopp som motsvarar dennes *grundavgift* och tilläggsavgift. Återstoden skall betalas till staten. Om den ersättningsskyldige har ålagts att ersätta endast en del av rättshjälpskostnaderna, skall han betala ersättningen till den rättssökande och till staten med motsvarande fördelning.

31 b §¹⁴

Om rätten dömer till äktenskaps-skillnad efter gemensam ansökan av makar och endast den ena maken har rättshjälp, är den andra maken skyldig att betala hälften av rättshjälpskostnaderna till staten. Han är dock inte skyldig att betala mer än vad som motsvarar *det maximibelopp för rättshjälpsavgift* som skulle ha gällt för honom om han haft allmän rättshjälp.

Ersättningsskyldighet enligt första stycket föreligger inte om beloppet understiger en viss av regeringen fastställd gräns, om den make som inte har rättshjälp haft kostnader för eget ombud som överstiger avgiften för en tim-

Om rätten dömer till äktenskaps-skillnad efter gemensam ansökan av makar och endast den ena maken har rättshjälp, är den andra maken skyldig att betala hälften av rättshjälpskostnaderna till staten. Han är dock inte skyldig att betala mer än vad som motsvarar *den grundavgift* som skulle ha gällt för honom om han haft allmän rättshjälp.

¹²Senaste lydelse 1989:360.

¹³Senaste lydelse 1989:360.

¹⁴Senaste lydelse 1989:360.

mes rådgivning enligt denna lag eller om det annars är oskäligt med hänsyn till omständigheterna.

Om en bodelningsförrättare har förordnats i ett ärende där endast den ena maken eller sambon har rättshjälp, är den andra maken eller sambon skyldig att enligt de grunder som anges i första och andra styckena betala kostnaderna för bodelningsförrättaren och för utredning som denne har beslutat om.

32 §¹⁵

Om summan av *rättshjälpssavgiften*, tilläggsavgiften och den ersättning som medpart eller annan har ålagts att betala med stöd av 31 a eller 31 b §§ överstiger rättshjälpsskostnaderna, skall den rättssökande få tillbaka den överskjutande delen av staten.

Om ersättning enligt 22 § till biträde eller bodelningsförrättare har fastställts till ett lägre belopp än summan av *rättshjälpssavgiften* och tilläggsavgiften, svarar denne mot staten, inom ramen för mellanskillnaden, för de rättshjälpsskostnader som överstiger ersättningen.

Om summan av *grundavgiften*, tilläggsavgiften och den ersättning som medpart eller annan har ålagts att betala med stöd av 31 a eller 31 b §§ överstiger rättshjälpsskostnaderna, skall den rättssökande få tillbaka den överskjutande delen av staten.

Om ersättning enligt 22 § till biträde eller bodelningsförrättare har fastställts till ett lägre belopp än summan av *grundavgiften* och tilläggsavgiften, svarar denne mot staten, inom ramen för mellanskillnaden, för de rättshjälpsskostnader som överstiger ersättningen.

34 §¹⁶

Allmän rättshjälp skall upphöra om

1. *rättshjälpssavgift* eller tilläggsavgift *ej* erläggs enligt 27 §,

2. den rättssökande lämnat oriktig uppgift och rättshjälp *ej* skulle ha beviljats om riktig uppgift lämnats,

3. den rättssökande uppsåtligt eller av grov oaktsamhet lämnat oriktig uppgift, som varit ägnad att leda till befrielse från eller till för låg rättshjälpssavgift,

4. den rättssökande *ej* längre kan anses ha befogat intresse av att få sin sak behandlad, eller

5. de ekonomiska förhållandena ändrats i sådan mån att den rättssökande *ej* längre är berättigad till allmän rättshjälp.

Om allmän rättshjälp har beviljats trots att det föreligger ett sådant fall som avses i 8 § 8, får det beslutas att rättshjälp *skall* upphöra.

Första stycket 2 gäller *ej*, om oriktigheten endast består i att den rättssökande underlåtit att lämna en uppgift som han varken visste eller hade skälig anledning att anta var av betydelse för bedömningen av hans ansökan. Första stycket 3 och 4 och andra stycket gäller *ej*, om det är uppenbart obilligt att rättshjälp *skall* upphöra.

Om det beslutas att allmän rättshjälp *skall* upphöra enligt första stycket, skall den som haft rättshjälp själv bära kostnaderna för denna. Det får dock beslutas att kostnaderna helt eller delvis skall betalas av staten, om det föreligger särskilda skäl.

Om det beslutas att allmän rättshjälp *skall* upphöra enligt andra stycket,

¹⁵Senaste lydelse 1989:360.

¹⁶Senaste lydelse 1989:360.

skall kostnaderna för rättshjälpen betalas av staten. Det får dock beslutas att kostnaderna helt eller delvis skall bäras av den som haft rättshjälp, om det föreligger särskilda skäl.

Beslut i fråga om upphörande av allmän rättshjälp meddelas, om den rättsliga angelägenheten är anhängig vid domstol, av domstolen och i annat fall av Rättshjälpsmyndigheten. Sådant beslut får också meddelas i samband med prövning av besvär enligt 49 §.

40 §

Ansökan om rättshjälp enligt 36 § skall vara skriftligt samt innehålla uppgifter i de hänseenden som regeringen eller, *efter regeringens be- myndigande, domstolsverket* bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan göras muntligen.

Ansökan om rättshjälp enligt 36 § skall vara skriftligt samt innehålla uppgifter i de hänseenden som *föreskrivs* av regeringen eller *den myndighet regeringen* bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan göras muntligen.

42 §

Rättshjälp genom offentligt biträde skall beviljas den som åtgärden avser *och* i mål eller ärende som avses i 41 § 3 *även vårdnadshavare, om det ej måste antagas att behov av biträde saknas.*

Rättshjälp genom offentligt biträde skall beviljas den som åtgärden avser, *om han behöver sådant bistånd. Detsamma gäller vårdnadshavare* i mål eller ärende som avses i 41 § 3.

47 §¹⁷

Rådgivning sker mot en avgift som för varje påbörjad tidsperiod om femton minuter motsvarar en fjärdedel av *grundbeloppet för rätts- hjälpsavgiften*. Avgiften får sättas ned så att den *ej* överstiger *det maxi- mibelopp för rättshjälpsavgiften* som skulle ha fastställts om allmän rätts- hjälp hade beviljats. För vad som har satts ned utgår ersättning av allmänna medel till den som har meddelat rådgivningen.

Rådgivning sker mot en avgift som för varje påbörjad tidsperiod om femton minuter motsvarar en fjärdedel av *det grundbelopp som anges i 11 § andra stycket*. Avgiften får sättas ned så att den *inte* överstiger *den grundavgift* som skulle ha *bestämts* om allmän rättshjälp hade beviljats. För vad som har satts ned utgår ersättning av allmänna medel till den som har meddelat rådgivningen.

Den som har meddelat rådgivningen har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för de kostnader för tolk och för översättning som uppdraget har krävt. Ersättningen fastställs av Rättshjälpsmyndigheten.

Beviljas allmän rättshjälp efter rådgivning, skall kostnaden för rådgivningen anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen. Erläggande av rådgivningsavgift skall anses som betalning på rättshjälpsavgift.

49 a §¹⁸

Talan mot beslut i fråga om rätts- hjälp får föras, förutom av enskild part, av *domstolsverket*. Räknas besvärstid från den dag då part fått del av beslutet, får *domstolsverket* likväl

Talan mot beslut i fråga om rätts- hjälp får föras, förutom av enskild part, av *den myndighet som rege- ringen bestämmer*. Räknas besvärstid från den dag då part fått del av

¹⁷Senaste lydelse 1989:360.

¹⁸Senaste lydelse 1988:213.

Nuvarande lydelse

cj väcka besvärstalan senare än två månader från dagen för beslutet. *Domstolsverket* får föra talan även till förmån för enskild part.

Talan mot beslut i fråga om rätts-
hjälp får föras även av annan myn-
dighet som regeringen bestämmer.
Därvid skall vad i första stycket sägs
om *domstolsverkets* talerätt tilläm-
pas.

Undanröjs annat beslut om rättshjälp än sådant som avser offentligt bi-
träde, skall den som haft rättshjälpen själv bära kostnaderna för denna. För-
religger särskilda skäl, får dock förordnas att kostnaderna eller del därav
skall betalas av staten.

Föreslagen lydelse

beslutet, får *myndigheten* likväl cj
väcka besvärstalan senare än två
månader från dagen för beslutet.
Myndigheten får föra talan även till
förmån för enskild part.

Talan mot beslut i fråga om rätts-
hjälp får föras även av annan myn-
dighet som regeringen bestämmer.
Därvid skall vad i första stycket sägs
om *myndighetens* talerätt tillämpas.

Prop. 1992/93:109
Bilaga 2

49 b §

*Domstolsverket och annan myn-
dighet* som regeringen bestämmer
får påkalla beslut om att allmän
rättshjälp skall upphöra enligt 34 §.

De myndigheter som regeringen
bestämmer får påkalla beslut om att
allmän rättshjälp skall upphöra en-
ligt 34 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
  2. Bestämmelserna i 8, 11, 12, 14-15, 17, 18, 27, 28 §§, 30 § första stycket, 31, 31 b, 32, 42 och 47 §§ i deras äldre lydelse gäller fortfarande i de fall rätts-
hjälp sökts före ikraftträdandet.

2 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Prop. 1992/93:109
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 kap.

1 §¹

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, skall den tilltalade ersätta staten vad som enligt rättens beslut betalats av allmänna medel för hans inställelse vid rätten under förundersökningen, för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i ersättning till försvarare. Han skall också ersätta staten för kostnaden att hämta honom till rätten.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans ombud eller försvarare som utsetts av honom.

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera än som motsvarar *det* för honom gällande *maximibeloppet för rättshjälpsavgift* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429). Har han haft offentlig försvarare i målet, skall *maximibeloppet* minskas med vad han har betalat i rådgivningsavgift till försvararen.

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera än som motsvarar *den* för honom gällande *grundavgiften och tilläggsavgiften* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429). Har han haft offentlig försvarare i målet, skall *grundavgiften* minskas med vad han har betalat i rådgivningsavgift till försvararen.

Vad den tilltalade skall betala får jämkas eller efterges, om skäl härtill föreligger med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss av regeringen fastställd gräns, skall ersättningsskyldighet inte åläggas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

¹Senaste lydelse 1991:364.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Prop. 1992/93:109

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §

Ett särskilt ombud har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg. Ersättningen fastställs av rätten.

I fråga om kostnaderna för ombudet skall bestämmelserna i lag om parts rättegångskostnad tillämpas utom beträffande ersättning för ränta. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till staten. Belopp, som inte annan sålunda förpliktas erlägga, skall återbetalas till staten av den för vilken ombudet har förordnats, dock inte i den mån det överstiger *det* för honom gällande *maximibeloppet för rättshjälpsavgift* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429).

I fråga om kostnaderna för ombudet skall bestämmelserna i lag om parts rättegångskostnad tillämpas utom beträffande ersättning för ränta. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till staten. Belopp, som inte annan sålunda förpliktas erlägga, skall återbetalas till staten av den för vilken ombudet har förordnats, dock inte i den mån det överstiger *den* för honom gällande *grundavgiften* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429).

Om ersättningen till ombudet understiger ett visst av regeringen föreskrivet belopp, skall återbetalningsskyldighet inte åläggas.

Beträffande kostnaderna för ett särskilt ombud för en tilltalad i brottmål tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om skyldighet för tilltalad eller annan att till staten återbetala kostnad för offentlig försvarare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs att 6, 9 a, 11, 12, 14-15, 17, 18, 18 a, 22, 27, 28, 30, 31, 31 b, 32, 34, 40, 47, 49 a och 49 b §§ samt rubrikerna närmast före 11 och 27 §§ rättshjälpslagen (1972:429)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*6 §²

Allmän rättshjälp beviljas fysisk person i rättslig angelägenhet, om han behöver sådant bistånd och hans beräknade årsinkomst ej överstiger ett belopp som motsvarar sju gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde året innan rättshjälp begärs.

Bidrar den rättssökande till underhållet av make, tidigare make, sambo eller eget barn, ökas beloppet enligt första stycket för var och en till vilkens underhåll han på detta sätt bidrar med ett belopp som motsvarar hälften av det basbelopp som anges i första stycket. Med eget barn jämställs härvid annans barn som den rättssökande är underhållsskyldig mot enligt 7 kap. 5 § föräldrabalken.

Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligt ökad på grund av förmogenhetsinnehav eller annan särskild omständighet eller väsentligt nedsatt på grund av skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att skäligt belopp läggs till eller dras från.

Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande*, domstolsverket meddelar närmare föreskrifter för beräkning av den rättssökandes ekonomiska

Regeringen eller *den myndighet som regeringen bestämmer* meddelar närmare föreskrifter för beräkning av den rättssökandes ekonomiska förhållanden.

9 a §³

Den som har beviljats allmän rättshjälp är i målet eller ärendet befriad från expeditionsavgifter enligt förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna och för avgifter enligt *expeditionskungörelsens* (1964:618) avgiftslista, *avdelning I samt avdelning II under rubriken Utsökning m.m.*

Den som har beviljats allmän rättshjälp är i målet eller ärendet befriad från expeditionsavgifter enligt *förordningen* (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna och för avgifter enligt 15 § 1-3 avgiftsförordningen (1992:191).

Avgiftsfriheten gäller endast i den mån den begärda handlingen är erforderlig för den rättssökande. Avgiftsfriheten gäller inte i fråga om handling som utfärdas endast på särskild begäran, om inte handlingen begärs innan avgörandet i huvudsaken har vunnit laga kraft.

Den som beviljats allmän rättshjälp i angelägenhet som lett till verkställbart avgörande, ansvarar inte för grundavgift och försäljningsavgift i utsökningsmål. Detsamma gäller den som har beviljats allmän rättshjälp i ett mål om verkställighet.

Kostnader för kungörelse i mål eller ärende vid allmän domstol, bostads-

¹Lagen omtryckt 1983:487.

²Senaste lydelse 1988:213.

³Senaste lydelse 1991:1732.

domstolen eller arbetsdomstolen skall, såvitt de belastar den som beviljats allmän rättshjälp, utgå av allmänna medel.

Rättshjälpsavgift och tilläggsavgift

Den rättssökande skall bidra till de kostnader för allmän rättshjälp som avses i 9 och 10 §§ genom att betala rättshjälpsavgift och tilläggsavgift enligt vad som sägs i 12–15 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer grundbelopp för rättshjälpsavgiften och meddelar närmare föreskrifter för beräkning av det belopp var till rättshjälpsavgiften högst kan uppgå (*maximibeloppet*).

Rättshjälpsavgift; grundavgift och tilläggsavgift

11 §⁴

Den rättssökande skall bidra till de kostnader för allmän rättshjälp som avses i 9 och 10 §§ genom att betala rättshjälpsavgift (*grundavgift och tilläggsavgift*) enligt vad som sägs i 12–15 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer grundbelopp för *beräkning av grundavgiften* och meddelar närmare föreskrifter för beräkning av *grundavgift och tilläggsavgift*.

12 §⁵

Överstiger *ej* den rättssökandes beräknade årsinkomst ett belopp som motsvarar *två gånger* det basbelopp som anges i 6 § första stycket, utgör *maximibeloppet* för *rättshjälpsavgiften* grundbeloppet. *Maximibeloppet får sättas ned om det finns särskilda skäl.*

Är inkomsten högre än som anges i första stycket, utgör *maximibeloppet* för *rättshjälpsavgiften* grundbeloppet ökat med

två procent av den del av inkomsten som överstiger två men ej tre gånger basbeloppet,

fyra procent av den del av inkomsten som överstiger tre men ej fyra gånger basbeloppet,

sex procent av den del av inkomsten som överstiger fyra men ej fem gånger basbeloppet,

åtta procent av den del av inkomsten som överstiger fem men ej sex gånger basbeloppet,

tolv procent av den del av inkomsten som överstiger sex gånger basbeloppet.

Vid tillämpning av andra *stycket iakttas att* inkomsten avrundas till närmast lägre tusental kronor och *maximibeloppet* för *rättshjälpsavgiften* till närmast lägre tiotal kronor.

Överstiger *inte* den rättssökandes beräknade årsinkomst ett belopp som motsvarar *en och en halv gång* det basbelopp som anges i 6 § första stycket, utgör *grundavgiften hälften av grundbeloppet. Om inkomsten överstiger ett och ett halvt men inte två basbelopp, utgör grundavgiften grundbeloppet.*

Är inkomsten högre än som anges i första stycket, utgör *grundavgiften* grundbeloppet ökat med

Vid tillämpning av *första och andra styckena* skall inkomsten avrundas till närmast lägre tusental kronor och *grundavgiften* till närmast lägre tiotal kronor.

⁴Senaste lydelse 1988:213.

⁵Senaste lydelse 1988:213.

14 §

Söker dödsbo rättshjälp, *utgör maximibeloppet* ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp.

Söker dödsbo rättshjälp, *bestäms grundavgiften till* ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp.

14 a §⁶

Om den ersättning som skall tillerkännas biträde för arbete enligt 22 § överstiger ett belopp som motsvarar en femtedel av det basbelopp som anges i 6 § första stycket eller rättshjälpsavgiften, om denna är högre än det beloppet, skall den rättssökande utöver rättshjälpsavgiften betala en tilläggsavgift om tio procent av den överskjutande delen av ersättningen, dock högst ett belopp som motsvarar det dubbla maximibeloppet. Det belopp som skall betalas avrundas till närmast lägre tiotal kronor.

Den rättssökande skall betala tilläggsavgift om årsinkomsten överstiger ett belopp som motsvarar det basbelopp som anges i 6 § första stycket, och om kostnaderna för rättshjälpen överstiger ett belopp som motsvarar en tiondel av basbeloppet. Högsta beloppet för tilläggsavgiften är dock tre gånger grundavgiften. Avgiften skall bestämmas till en procentuell andel av de kostnader som avses i 9 § andra stycket.

Tilläggsavgiften är tio procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger ett men inte tre basbelopp,

tjugo procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger tre men inte fem basbelopp,

tretti procent av kostnaderna, om inkomsten överstiger fem basbelopp.

Vid beräkning av inkomstgränserna tillämpas bestämmelserna i 13 §. För dödsbon bestäms tilläggsavgiften enligt de grunder som anges i 14 §. Inkomsten skall avrundas till närmast lägre tusental kronor och tilläggsavgiften till närmast lägre tiotal kronor.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att tilläggsavgift inte skall tas ut i vissa slags ärenden.

14 b §

Om det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala tilläggsavgiften eller någon del av den, får han helt eller delvis befrias från denna.

Om det framkommer att den rättssökande inte längre saknar möj-

Om det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala grundavgift eller tilläggsavgift, får han helt eller delvis befrias från avgift.

Om det framkommer att den rättssökande inte längre saknar möj-

⁶Senaste lydelse 1988:213.

lighet att betala den *tilläggsavgift* som han befriats från, skall beslutet omprövas.

lighet att betala den *avgift* som han befriats från, skall beslutet omprövas.

15 §⁷

I samband med att allmän rätts-
hjälp beviljas, *fastställs det för sö-*
kanden gällande maximibeloppet
och *det belopp vartill* tilläggsavgiften
högst kan uppgå.

I samband med att allmän rätts-
hjälp beviljas *bestäms grundavgiften*
och *den procentsats efter vilken sö-*
kanden skall betala tilläggsavgift
samt högsta beloppet för tilläggsav-
giften.

Undergår inkomst eller sådant
förhållande som avses i 13 eller 14 §
väsentlig förändring innan rätts-
hjälpssårendet avslutats, skall *maxi-*
mibeloppet jämkas efter vad som är
skäligt, dock ej under vad som redan
betalats i *rättshjälpsavgift*. Jämkning
skall också ske, om väsentlig felbe-
dömning gjorts, när *maximibeloppet*
tidigare bestämdes, eller om oriktiga
uppgifter legat till grund för beslu-
tet.

Om inkomst eller sådant förhål-
lande som avses i 13 eller 14 § *för-*
ändras väsentligt innan rättshjälps-
sårendet avslutats, skall *grundavgiften*
jämkas efter vad som är skäligt,
dock ej under vad som redan beta-
lats. Jämkning skall också ske, om
väsentlig felbedömning gjorts, när
grundavgiften tidigare bestämdes,
eller om oriktiga uppgifter legat till
grund för beslutet.

Fråga om jämkning *upptages* en-
dast om särskild anledning därtill
framkommit.

Fråga om jämkning *tas upp* endast
om särskild anledning därtill fram-
kommit.

När *maximibeloppet* jämkas, skall
även *det belopp vartill* tilläggsavgif-
ten *högst kan uppgå* jämkas i mot-
svarande mån.

När *grundavgiften* jämkas, skall
även *den procentsats efter vilken sö-*
kanden skall betala tilläggsavgift
samt högsta beloppet för tilläggsav-
giften jämkas i motsvarande mån.

17 §

Om en rättslig angelägenhet är
anhängig vid domstol, prövar dom-
stolen frågan om beviljande av all-
män rättshjälp. Den domstol, där
den rättsliga angelägenheten är an-
hängig, beslutar också om jämkning
av *maximibeloppet för rättshjälpsav-*
giften och av *det belopp vartill* till-
läggsavgiften *högst kan uppgå*.
Domstolen fattar även beslut enligt
14 b §.

Om en rättslig angelägenhet är
anhängig vid domstol, prövar dom-
stolen frågan om beviljande av all-
män rättshjälp. Den domstol, där
den rättsliga angelägenheten är an-
hängig, beslutar också om jämkning
av *grundavgiften* och av *den procent-*
sats efter vilken sökanden skall betala
tilläggsavgift samt av högsta beloppet
för tilläggsavgiften. Domstolen fat-
tar även beslut enligt 14 b §.

18 §⁸

Har allmän rättshjälp icke beviljats enligt 16 § och är den rättsliga angelä-
genheten ej anhängig vid domstol, prövas fråga om beviljande av allmän
rättshjälp av Rättshjälpsmyndigheten.

Är den rättsliga angelägenheten *ej*
anhängig vid domstol, beslutar rätts-

Är den rättsliga angelägenheten
inte anhängig vid domstol, beslutar

⁷Senaste lydelse 1988:213.

⁸Senaste lydelse 1989:360.

hjälpmyndigheten också om jämkning av *maximibeloppet för rätts-hjälpsavgiften* och av *det belopp var-till tilläggsavgiften högst kan uppgå samt* meddelar beslut enligt 14 b §.

Rättshjälpsmyndigheten också om jämkning av *grundavgiften* och av *den procentsats efter vilken sökanden skall betala tilläggsavgift samt av högsta beloppet för tilläggsavgiften. Rättshjälpsmyndigheten* meddelar även beslut enligt 14 b §.

18 a §

Allmän rättshjälp beviljas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande, domstolsverket* bestämmer.

Allmän rättshjälp beviljas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som *föreskrivs av regeringen eller av den myndighet regeringen bestämmer.*

22 §⁹

Biträde, bodelningsförrättare och medlare har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Vid bedömningen av vad som är skäligt arvode skall uppdragets art och omfattning beaktas. Hänsyn skall också tas till andra omständigheter av betydelse, såsom den skicklighet och den omsorg som uppdraget har utförts med samt den tid som har lagts ned på uppdraget. Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande, domstolsverket* fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättningen.

Biträde, bodelningsförrättare och medlare har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Vid bedömningen av vad som är skäligt arvode skall uppdragets art och omfattning beaktas. Hänsyn skall också tas till andra omständigheter av betydelse, såsom den skicklighet och den omsorg som uppdraget har utförts med samt den tid som har lagts ned på uppdraget. Regeringen eller *den myndighet regeringen bestämmer* fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättningen.

Vid biträdesbyte enligt 21 § andra stycket gäller i fråga om det nya biträdes rätt till ersättning för arbete som har utförts före beslutet om bytet vad som sägs i 19 § första stycket.

Har biträde, bodelningsförrättare eller medlare genom vårdslöshet eller försummelse föranlett kostnad för rättshjälpen, skall detta beaktas vid ersättnings bestämmande. Om biträde missbrukat sin behörighet att bevilja allmän rättshjälp eller besluta om substitution eller det eljest föreligger särskilda skäl, får ersättningen jämkas.

Föreslagen lydelse Ersättning till biträde fastställes i mål eller ärende vid domstol av domstolen. Ersättning till biträde i annat fall och till bodelningsförrättare fastställes av Rättshjälpsmyndigheten. Ersättning till medlare fastställes av domstolen.

Ersättning till biträde skall fastställas i samband med att den rättsliga angelägenheten avgörs genom dom eller beslut eller avslutas på något annat sätt. Ersättning till bodelningsförrättare eller medlare skall fastställas när uppdraget har slutförts.

Har ett biträde underlåtit att i tid begära ersättning vid den domstol som haft att besluta om den och har biträdet därigenom förlorat rätten att få er-

⁹Senaste lydelse 1989:360.

sättning fastställd av domstolen, får Rättshjälpsmyndigheten fastställa ersättningen under förutsättning att biträdet inte kände till att angelägenheten varit anhängig vid domstolen eller att underlåtenheten beror på något annat ursäktligt misstag. Ersättningen skall då alltid stanna på staten.

Betalning och fastställande av rätts-hjälpsavgift och tilläggsavgift, avräkning med den rättssökande, biträde och bodelningsförrättare

Betalning och fastställande av rätts-hjälpsavgift, avräkning med den rättssökande, biträde och bodelningsförrättare

27 §¹⁰

Finns biträde eller bodelningsförrättare enligt denna lag, betalas *rättshjälpsavgiften* till denne *intill det enligt 15 § första stycket fastställda maximibeloppet*. Finns varken biträde eller bodelningsförrättare, skall *rättshjälpsavgiften* betalas till staten. *Rättshjälpsavgiften* får tas ut så snart *maximibeloppet* har *fastställts*. Har *maximibeloppet* höjts sedan rättshjälp beviljades, skall den avgift som kan föränlidas av höjningen betalas till staten.

Tilläggsavgiften betalas till biträdet när ersättningen till biträdet har fastställts. Biträdet får ta ut förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp. Om det belopp vartill tilläggsavgiften högst får uppgå höjs i samband med att ersättning till biträdet fastställs, skall det belopp som kan föränlidas av höjningen och som hänför sig till den ersättningen eller till en tidigare fastställd biträdesersättning betalas till staten.

Finns biträde eller bodelningsförrättare enligt denna lag, betalas *grundavgiften* till denne. Finns varken biträde eller bodelningsförrättare, skall *grundavgiften* betalas till staten. *Grundavgiften* får tas ut så snart *rättshjälp* har *beviljats*. Har *grundavgiften* höjts sedan rättshjälp beviljades, skall den avgift som kan föränlidas av höjningen betalas till staten.

Tilläggsavgiften betalas till staten. *Finns biträde skall dock den del av tilläggsavgiften som hänför sig till biträdeskostnader betalas till biträdet* när ersättningen har fastställts. Biträdet bör ta ut förskott på tilläggsavgiften med skäligt belopp *alltefter som kostnader för arbete, tidsspillan och utlägg uppkommer i ärendet*. Om det belopp vartill tilläggsavgiften högst får uppgå höjs i samband med att ersättning till biträdet fastställs, skall det belopp som kan föränlidas av höjningen och som hänför sig till den ersättningen eller till en tidigare fastställd biträdesersättning betalas till staten.

28 §¹¹

Rättshjälpsmyndigheten skall fastställa den rättssökandes *rätts-hjälpsavgift* och tilläggsavgift, så snart kostnaderna för rättshjälpen är slutligt bestämda. Skulle ytterligare kostnader visa sig sedan avgiften

Rättshjälpsmyndigheten skall *slutligt* fastställa den rättssökandes *grundavgift* och tilläggsavgift, så snart kostnaderna för rättshjälpen är slutligt bestämda. Skulle ytterligare kostnader visa sig sedan avgiften

¹⁰Senaste lydelse 1988:213.

¹¹Senaste lydelse 1989:360.

fastställts, får dock ny avgift fastställas.

fastställts, får dock ny avgift fastställas.

30 §¹²

Avräkning görs av rättshjälpsmyndigheten. Avräkning med den rättssökande sker så snart *rätts-hjälpsavgiften* och tilläggsavgiften har fastställts. Avräkning med biträde eller bodelningsförrättare görs när ersättning till denne har fastställts.

Regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande*, domstolsverket meddelar närmare föreskrifter om avräkningen.

Avräkning görs av Rättshjälpsmyndigheten. Avräkning med den rättssökande sker så snart *grundav-giften* och tilläggsavgiften har fastställts *slutligt*. Avräkning med biträde eller bodelningsförrättare görs när ersättning till denne har fastställts.

Regeringen eller *den myndighet regeringen bestämmer* meddelar närmare föreskrifter om avräkningen.

31 §¹³

Bestämmelser i lag om ansvar för motparts kostnader i rättegång eller annat motsvarande förfarande gäller även i fråga om motpartens rättshjälpskostnader. Ersättning för ränta skall dock inte betalas.

Den som är ersättningsskyldig för rättshjälpskostnader skall till den rättssökande betala ett belopp som motsvarar dennes *rättshjälpsavgift* och tilläggsavgift. Återstoden skall betalas till staten. Om den ersättningsskyldige har ålagts att ersätta endast en del av rättshjälpskostnaderna, skall han betala ersättningen till den rättssökande och till staten med motsvarande fördelning.

Om rättshjälp har beviljats i ett ärende angående verkställighet enligt ut-sökningsbalken, skall sådan särskild avgift enligt förordningen (1981:1185) om utsökningsavgifter som har tagits ut av motparten fördelas enligt bestämmelserna i andra stycket.

Den som är ersättningsskyldig för rättshjälpskostnader skall till den rättssökande betala ett belopp som motsvarar dennes *grundavgift* och tilläggsavgift. Återstoden skall betalas till staten. Om den ersättnings-skyldige har ålagts att ersätta endast en del av rättshjälpskostnaderna, skall han betala ersättningen till den rättssökande och till staten med motsvarande fördelning.

31 b §¹⁴

Om rätten dömer till äktenskaps-skillnad efter gemensam ansökan av makar och endast den ena maken har rättshjälp, är den andra maken skyldig att betala hälften av rätts-hjälpskostnaderna till staten. Han är dock inte skyldig att betala mer än vad som motsvarar *det maximibelopp för rättshjälpsavgift* som skulle ha gällt för honom om han haft allmän rättshjälp.

Ersättningsskyldighet enligt första stycket föreligger inte om beloppet un-

Om rätten dömer till äktenskaps-skillnad efter gemensam ansökan av makar och endast den ena maken har rättshjälp, är den andra maken skyldig att betala hälften av rätts-hjälpskostnaderna till staten. Han är dock inte skyldig att betala mer än vad som motsvarar *den grundavgift* som skulle ha gällt för honom om han haft allmän rättshjälp.

¹²Senaste lydelse 1989:360.

¹³Senaste lydelse 1989:360.

¹⁴Senaste lydelse 1989:360.

derstiger en viss av regeringen fastställd gräns, om den make som inte har rättshjälp haft kostnader för eget ombud som överstiger avgiften för en timmes rådgivning enligt denna lag eller om det annars är oskäligt med hänsyn till omständigheterna.

Om en bodelningsförrättare har förordnats i ett ärende där endast den ena maken eller sambon har rättshjälp, är den andra maken eller sambon skyldig att enligt de grunder som anges i första och andra styckena betala kostnaderna för bodelningsförrättaren och för utredning som denne har beslutat om.

32 §¹⁵

Om summan av *rättshjälpsavgiften*, tilläggsavgiften och den ersättning som medpart eller annan har ålagts att betala med stöd av 31 a eller 31 b §§ överstiger rättshjälpskostnaderna, skall den rättssökande få tillbaka den överskjutande delen av staten.

Om ersättning enligt 22 § till bi-träde eller bodelningsförrättare har fastställts till ett lägre belopp än summan av *rättshjälpsavgiften* och tilläggsavgiften, svarar denne mot staten, inom ramen för mellanskillnaden, för de rättshjälpskostnader som överstiger ersättningen.

Om summan av *grundavgiften*, tilläggsavgiften och den ersättning som medpart eller annan har ålagts att betala med stöd av 31 a eller 31 b § överstiger rättshjälpskostnaderna, skall den rättssökande få tillbaka den överskjutande delen av staten.

Om ersättning enligt 22 § till bi-träde eller bodelningsförrättare har fastställts till ett lägre belopp än summan av *grundavgiften* och tilläggsavgiften, svarar denne mot staten, inom ramen för mellanskillnaden, för de rättshjälpskostnader som överstiger ersättningen.

34 §¹⁶

Allmän rättshjälp skall upphöra om

1. rättshjälpsavgift *eller tilläggsavgift ej erläggs* enligt 27 §,

2. den rättssökande lämnat oriktig uppgift och rättshjälp ej skulle ha beviljats om riktig uppgift lämnats,

3. den rättssökande uppsåtligt eller av grov oaktsamhet lämnat oriktig uppgift, som varit ägnad att leda till befrielse från eller till för låg rättshjälpsavgift,

4. den rättssökande ej längre kan anses ha befogat intresse av att få sin sak behandlad, eller

5. de ekonomiska förhållandena ändrats i sådan mån att den rättssökande ej längre är berättigad till allmän rättshjälp.

Om allmän rättshjälp har beviljats trots att det föreligger ett sådant fall som avses i 8 § 8, får det beslutas att rättshjälpen skall upphöra.

Första stycket 2 gäller ej, om oriktigheten endast bestått i att den rättssökande underlåtit att lämna en uppgift som han varken visste eller hade skälig anledning att anta var av betydelse för bedömningen av hans ansökan. Första stycket 3 och 4 och andra stycket gäller ej, om det är uppenbart obilligt att rättshjälpen upphör.

Om det beslutas att allmän rättshjälp skall upphöra enligt första stycket, skall den som haft rättshjälp själv bära kostnaderna för denna. Det får dock

¹⁵Senaste lydelse 1989:360.

¹⁶Senaste lydelse 1989:360.

beslutas att kostnaderna helt eller delvis skall betalas av staten, om det föreligger särskilda skäl.

Om det beslutas att allmän rättshjälp skall upphöra enligt andra stycket, skall kostnaderna för rättshjälpen betalas av staten. Det får dock beslutas att kostnaderna helt eller delvis skall bäras av den som haft rättshjälp, om det föreligger särskilda skäl.

Beslut i fråga om upphörande av allmän rättshjälp meddelas, om den rättsliga angelägenheten är anhängig vid domstol, av domstolen och i annat fall av Rättshjälpsmyndigheten. Sådant beslut får också meddelas i samband med prövning av besvär enligt 49 §.

40 §

Ansökan om rättshjälp enligt 36 § skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, domstolsverket bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan göras muntligen.

Ansökan om rättshjälp enligt 36 § skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som föreskrivs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan göras muntligen.

47 §¹⁷

Rådgivning sker mot en avgift som för varje påbörjad tidsperiod om femton minuter motsvarar en fjärdedel av *grundbeloppet för rättshjälpsavgiften*. Avgiften får sättas ned så att den ej överstiger *det maximalbelopp för rättshjälpsavgiften* som skulle ha fastställts om allmän rättshjälp hade beviljats. För vad som har satts ned utgår ersättning av allmänna medel till den som har meddelat rådgivningen.

Rådgivning sker mot en avgift som för varje påbörjad tidsperiod om femton minuter motsvarar en fjärdedel av *det grundbelopp som anges i 11 § andra stycket*. Avgiften får sättas ned så att den inte överstiger *den grundavgift* som skulle ha bestämts om allmän rättshjälp hade beviljats. För vad som har satts ned utgår ersättning av allmänna medel till den som har meddelat rådgivningen.

Den som har meddelat rådgivningen har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för de kostnader för tolk och för översättning som uppdraget har krävt. Ersättningen fastställs av Rättshjälpsmyndigheten.

Beviljas allmän rättshjälp efter rådgivning, skall kostnaden för rådgivningen anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen. Erläggande av rådgivningsavgift skall anses som betalning på *rättshjälpsavgift*.

Beviljas allmän rättshjälp efter rådgivning, skall kostnaden för rådgivningen anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen. Erläggande av rådgivningsavgift skall anses som betalning på *grundavgift*.

49 a §¹⁸

Talan mot beslut i fråga om rättshjälp får föras, förutom av enskild part, av domstolsverket. Räknas besvärstid från den dag då part fått del av beslutet, får domstolsverket likväl ej väcka besvärstalan senare än två

Ett beslut om rättshjälp får överklagas, förutom av den som är enskild part, av den myndighet som regeringen bestämmer. Räknas tiden för överklagande från den dag då en part fått del av beslutet, får myndig-

¹⁷Senaste lydelse 1989:360.

¹⁸Senaste lydelse 1988:213.

Nuvarande lydelse

månader från dagen för beslutet. Domstolsverket får föra talan även till förmån för enskild part.

Talan mot beslut i fråga om rättshjälp får föras även av annan myndighet som regeringen bestämmer. Därvid skall vad i första stycket sägs om domstolsverkets talerätt tillämpas.

Undanröjs annat beslut om rättshjälp än sådant som avser offentligt biträde, skall den som haft rättshjälpen själv bära kostnaderna för denna. Föreligger särskilda skäl, får dock förordnas att kostnaderna eller del därav skall betalas av staten.

Föreslagen lydelse

heten likväl inte överklaga beslutet senare än två månader från dagen för beslutet. Myndigheten får överklaga ett beslut även till förmån för en enskild part.

Prop. 1992/93:109

Bilaga 3

49 b §

Domstolsverket och annan myndighet som regeringen bestämmer får påkalla beslut om att allmän rättshjälp skall upphöra enligt 34 §.

De myndigheter som regeringen bestämmer får påkalla beslut om att allmän rättshjälp skall upphöra enligt 34 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
2. Bestämmelserna i 11, 12, 14-15, 17, 18, 27, 28 §§, 30 § första stycket, 31, 31 b, 32, 34 och 47 §§ i deras äldre lydelse gäller fortfarande i fall då rättshjälp söktes före ikraftträdandet.
3. I fall som omfattas av tredje stycket av övergångsbestämmelsen till avgiftsförordningen (1992:191) gäller 9 a § i sin äldre lydelse.

2 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Prop. 1992/93:109
Bilaga 3

Häriigenom föreskrivs att 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 kap. 1 §¹

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, skall den tilltalade ersätta staten vad som enligt rättens beslut betalats av allmänna medel för hans inställelse vid rätten under förundersökningen, för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i ersättning till försvarare. Han skall också ersätta staten för kostnaden att hämta honom till rätten.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans ombud eller försvarare som utsetts av honom.

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera än som motsvarar *det* för honom gällande *maximibeloppet för rättshjälpsavgift* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429). Har han haft offentlig försvarare i målet, skall *maximibeloppet* minskas med vad han har betalat i rådgivningsavgift till försvararen.

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera än som motsvarar *den* för honom gällande *grundavgiften och tilläggsavgiften* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429). Har han haft offentlig försvarare i målet, skall *grundavgiften* minskas med vad han har betalat i rådgivningsavgift till försvararen.

Vad den tilltalade skall betala får jämkas eller efterges, om skäl härtill föreligger med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss av regeringen fastställd gräns, skall ersättningsskyldighet inte åläggas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fall då offentlig försvarare förordnats före ikraftträdandet.

¹Senaste lydelse 1991:364.

3 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos
kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna
under krig eller krigsfara m.m.

Prop. 1992/93:109
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §

Ett särskilt ombud har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg. Ersättningen fastställs av rätten.

I fråga om kostnaderna för ombudet skall bestämmelserna i lag om parts rättegångskostnad tillämpas utom beträffande ersättning för ränta. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till staten. Belopp, som inte annan sålunda förpliktas erlägga, skall återbetalas till staten av den för vilken ombudet har förordnats, dock inte i den mån det överstiger *det* för honom gällande *maximibeloppet för rättshjälpsavgift* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429).

Om ersättningen till ombudet understiger ett visst av regeringen föreskrivet belopp, skall återbetalningsskyldighet inte åläggas.

Beträffande kostnaderna för ett särskilt ombud för en tilltalad i brottmål tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om skyldighet för tilltalad eller annan att till staten återbetala kostnad för offentlig försvarare.

I fråga om kostnaderna för ombudet skall bestämmelserna i lag om parts rättegångskostnad tillämpas utom beträffande ersättning för ränta. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till staten. Belopp, som inte annan sålunda förpliktas erlägga, skall återbetalas till staten av den för vilken ombudet har förordnats, dock inte i den mån det överstiger *den* för honom gällande *grundavgiften* vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

Lagrådet

Prop. 1992/93:109
Bilaga 4

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1992-10-23

Närvarande: justitierådet Per Jermsten, regeringsrådet Stig von Bahr, justitierådet Inger Nyström.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 24 september 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Hellsvik beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av distriktsåklagaren Kathrin Flossing.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Beräkning av rättshjälpsavgifter (fast avgift + tilläggsavgift) enligt nuvarande system jämfört med det nya systemet

Basbeloppet : 32200

Grundbeloppet: 890

Kostnad enligt nuv: Arvode till rättshjälpsbiträde

Kostnad enligt nya: Total rättshjälpskostnad

Års Inkomst kronor	Kostnad:2500		5000		10000		20000		30000		40000		MAX	
	NUV	NYA	NUV	NYA	NUV	NYA	NUV	NYA	NUV	NYA	NUV	NYA	NUV	NYA
10000	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440
20000	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440
30000	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440	0	440
40000	400	440	400	610	750	1110	1200	1760	1200	1760	1200	1760	1200	1760
50000	890	890	890	1060	1240	1560	2240	2560	2670	3560	2670	3560	2670	3560
60000	890	890	890	1060	1240	1560	2240	2560	2670	3560	2670	3560	2670	3560
70000	1000	1000	1000	1170	1350	1670	2350	2670	3000	3670	3000	4000	3000	4000
80000	1200	1200	1200	1370	1550	1870	2550	2870	3550	3870	3600	4800	3600	4800
90000	1400	1400	1400	1570	1750	2070	2750	3070	3750	4070	4200	5070	4200	5600
100000	1670	1670	1670	2020	2020	3020	3020	5020	4020	6680	5010	6680	5010	6680
110000	2070	2070	2070	2420	2420	3420	3420	5420	4420	7420	5420	8280	6210	8280
120000	2470	2470	2470	2820	2820	3820	3820	5820	4820	7820	5820	9820	7410	9880
130000	2500	2500	2890	3240	3240	4240	4240	6240	5240	8240	6240	10240	8670	11560
140000	2500	2500	3490	3840	3840	4840	4840	6840	5840	8840	6840	10840	10470	13960
150000	2500	2500	4090	4440	4440	5440	5440	7440	6440	9440	7440	11440	12270	16360
160000	2500	2500	4690	5000	5040	6040	6040	8040	7040	10040	8040	12040	14070	18760
170000	2500	2500	5000	5000	5820	7500	6820	10500	7820	13500	8820	16500	16410	21880
180000	2500	2500	5000	5000	6620	8300	7620	11300	8620	14300	9620	17300	18810	25080
190000	2500	2500	5000	5000	7360	9100	8360	12100	9360	15100	10360	18100	21210	28280
200000	2500	2500	5000	5000	8320	10000	9320	13170	10320	16170	11320	19170	24420	32560
210000	2500	2500	5000	5000	9400	10000	10400	14370	11400	17370	12400	20370	28020	37360
220000	2500	2500	5000	5000	10000	10000	11480	15570	12480	18570	13480	21570	31620	42160

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 oktober 1992	15
1 Inledning	15
2 Allmän motivering	16
2.1 Utgångspunkter	16
2.2 Den allmänna rättshjälpens förhållande till försäkringar	19
2.3 Allmän rättshjälp till näringsidkare	22
2.4 Allmän rättshjälp i vissa familjemål	23
2.5 Egenavgifter i ärenden med allmän rättshjälp	25
2.6 Rättshjälp åt misstänkt i brottmål	33
2.7 Rättshjälp genom offentligt biträde	35
2.8 Rådgivning	37
2.9 Timkostnadsnormen och taxor på rättshjälpsområdet	39
2.10 Organisatoriska frågor, talerätt m.m.	42
2.11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	45
2.12 Ekonomiska konsekvenser	46
3 Upprättade lagförslag	46
4 Specialmotivering	46
4.1 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)	46
4.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	50
4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna vid krig eller krigsfara m.m.	50
5 Hemställan	50
6 Beslut	51
Bilagor	
1 Sammanfattning av Riksrevisionsverkets rapport	52
2 Utkastets lagförslag	54
3 Lagrådsremissens lagförslag	67
4 Lagrådets yttrande	79
5 Tabell	80

